

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ANDRAGOGIKY A PERSONÁLNÍHO ŘÍZENÍ

navazující magisterské prezenční studium
2006–2008

Zlata Šimáčková

E-learning ve vzdělávání dospělých

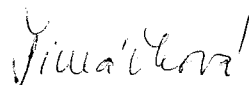
E-learning in adult education

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2008

Vedoucí práce: .....PhDr. Michal Šerák, Ph.D.

Prohlašuji,
že tuto předloženou diplomovou práci jsem vypracovala zcela samostatně
a uvádím v ní všechny použité prameny a literaturu.

_____

Obsah

Resumé / Summary	4
0 Úvod	6
1 Informační společnost	8
1.1 Pojem informační společnost	8
1.2 Informační a komunikační technologie	12
1.3 Informační společnost z pohledu Evropské unie	13
1.4 Klíčové kompetence	16
1.5 Mediální gramotnost	24
1.6 Shrnutí	26
2 Masová komunikace	28
2.1 Typologie a funkce masmédií	28
2.2 Od znamení a signálů k epoše masové komunikace	29
2.3 Komunikace	31
2.4 Účinky masové komunikace	33
2.5 Typologie působení médií	34
2.6 Shrnutí	36
3 E-learning	38
3.1 Pojem e-learning	38
3.2 Didaktický pohled	39
3.3 Elektronická média	41
3.4 Vzdělávání a učení prostřednictvím elektronických médií	41
3.5 Shrnutí	43
4 Elektronická média a jejich vzdělávací funkce	44
4.1 Rozhlas	44
4.1.1 Vzdělávací funkce rozhlasu	46
4.2 Televize	49
4.2.1 Vzdělávací funkce televize	51
4.3 Video, Audio záznam	56
4.3.1 Digitalizace	59

4.4 Počítač a Internet	67
4.4.1 <i>Vzdělávací funkce počítače</i>	70
4.4.2 <i>Vzdělávací funkce počítače s připojením na internet</i>	72
4.5 Shrnutí	74
5 Vzdělávání on-line	76
6 Aktuální trendy	85
7 Závěr	90
8 Soupis bibliografických citací	93
9 Bibliografie	98
10 Přílohy	99

Resumé

E-learning ve vzdělávání dospělých je téma, které lze uchopit v několika možných rovinách. Vždy záleží na vymezení samotného pojmu e-learning, který je nejčastěji chápán jako vzdělávání prostřednictvím počítačů a internetu. Autorka ovšem využila možnosti širší definice tohoto pojmu a její práce tak zahrnuje rozbor vzdělávací funkce elektronických médií běžných v dnešní, informační společnosti. Prostor je zde věnován rozhlasu, televizi, audio a video záznamovým médiím a také počítači a internetu.

Realizace vzdělávací funkce jednotlivých médií je velmi rozkolísaná, obecně lze ale situaci zhodnotit jako zcela nevyhovující. Existují pouze ojedinělé aktivity, které nejsou pojímány koncepčně, systematicky, což je základní podmínkou pro jejich efektivní působení. Výrazný potenciál zejména v kontextu rozhlasu, televize a záznamových médií má nastupující digitalizace, díky níž bude možné nabízet mnoho velmi zajímavých služeb využitelných pro vzdělávací účely. V oblasti vzdělávání prostřednictvím počítačů a internetu existuje propracovaná metodika i didaktika, přesto je efektivita jednotlivých e-learningových kurzů sporná. Prostory pro zlepšení byly autorkou identifikovány ve všech oblastech, kterými se zabývala.

Novinky na poli informačních a komunikačních technologií, které se vyvíjejí velmi rychle, posouvají možnosti e-learningu stále dál. Dnes se tak hovoří např. o m-learningu – vzdělávání a učení skrze mobilní technologie.

Summary

E-learning in adult education is a topic which can be understood in various levels. There is always important to specify the notion of the word e-learning exactly, which is mainly conceived as the education through computers and internet. The author of this thesis used the possibility of wide definition of this notion and her thesis is focused on analysis of educational function of electronic media ordinarily used in contemporary society. There

is mentioned the radio, television, audio and video recording media and also personal computer and internet in this work.

The realization of the educational function of each media is very various, but in general, we can say that the situation is evaluated as absolutely inconvenient. There exist only sporadically activities, which are not hold conceptually, systematically, and that is the main condition for their efficiency.

Expressive potential, mainly in the context of the radio, television and recording media has got incoming digitizing, which can offer many interesting possibilities used for the educational purposes. In the field of education through computers and internet exist sophisticated methodology and didactics, even though is the efficiency of each e-learning courses controversial. The author of this diploma thesis has defined improvement of each of the section, which she was focusing on.

The news in the field of informative and communicative technologies, which develop very fast, move the possibilities of e-learning further and further. Nowadays, we can talk for example about m-learning – education and learning through mobile technics.

0 Úvod

E-learning je zvláště v posledních letech téma velice oblíbené, z čehož vyplývá i počet diplomových prací na toto téma v knihovně katedry andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Přesto je v tomto tématu vzhledem k rychlosti proměn oblasti informačních a komunikačních technologií vždy možné objevit něco nového. E-learning bývá často nahlížen velmi omezeným pohledem jako vzdělávání prostřednictvím počítače a internetu. Nicméně v této práci bude e-learning popisován jako jev poněkud obsáhlejší, jako vzdělávání prostřednictvím elektronických médií jako takových.

Inspirací tématu E-learning ve vzdělávání dospělých se staly přednášky PhDr. Michala Šeráka, PhD. věnované zájmovému vzdělávání a také negativní praktická zkušenost s realizovaným e-learningovým kurzem.

Cílem této práce je poznat a rozebrat jednotlivá elektronická média jako zdroj učení a vzdělávání dospělých a zároveň popsat a zhodnotit jejich vzdělávací funkci a současně nalézt prostory pro zlepšení celé oblasti e-learningu.

První kapitola uvozuje celé téma zcela nezbytným popisem dnešní společnosti, která je nazývána jako informační. Je to právě informační společnost, s jejímž nástupem nastává i rozvoj e-learningu. Jsou zde popsány názory odborníků na probíhající změny v dnešní společnosti a také klíčové dokumenty Evropské unie, které tyto změny reflektují. Zároveň je v první kapitole věnován prostor praktickým dopadům v České republice, které byly způsobeny právě zmíněnými změnami a konkrétními doporučujícími dokumenty Evropské Unie.

Kapitola druhá popisuje stručně vývoj pohledů na masovou komunikaci a na její působení na příjemce. Jsou to právě prostředky masové komunikace, které hrají v informační společnosti zásadní úlohu.

Další, třetí kapitola je věnována různým vymezením pojmu e-learning, jeho možným způsobům pojetí a kategoriím. Pro téma „E-learning ve

vzdělávání dospělých“ je pak základní i didaktický pohled, který je rovněž představen v této kapitole. Zároveň je zde podkapitola věnující se obecně problematice možností a rozsahu učení a vzdělávání skrze elektronická média.

Čtvrtá – stěžejní kapitola této diplomové práce popisuje podrobně jednotlivá elektronická média – rozhlas, televizi, záznamová média, počítač a internet. Důraz je kladen v první řadě na jejich historii, vývoj a samozřejmě také na jejich vzdělávací funkci a rozbor, jak ji dnes jednotlivá média plní či neplní.

Pátá kapitola se zabývá tzv. on-line learningem, tedy vzděláváním prostřednictvím počítače připojeného na internet. Jedná se o popis e-learningu v jeho nejužším vymezení. Jsou zde popsány role jednotlivých aktérů e-learningových kurzů – autora, tutora a studujícího, jeho výhody a nevýhody, metody zpracování efektivního kurzu.

Závěrečná šestá kapitola reflektuje současné trendy na poli e-learningu, soustředí se na velké projekty, které jsou realizovány. Současně je zde nastíněno jakým směrem se e-learning ubírá.

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Michalu Šerákovi, PhD. za jeho vstřícnost, podnětné poznámky, poskytnuté materiály a doporučenou literaturu.

1 Informační společnost

Vymezit komplexně pojem – resp. fenomén informační společnosti na pár stranách textu není zcela jistě možné, ani to není cílem této práce. Ovšem e-learning¹ je produktem objevujícím se právě až s nástupem informační společnosti, a proto je nezbytné zde uvést alespoň její stručný popis. Tato kapitola si klade za cíl stručně charakterizovat pojem informační společnost, což je nezbytné pro kontext celé práce.

1.1 Pojem informační společnost

Informační společnost je pojem, který se používá pro označení dnešní doby – světa, ve kterém žijeme – zhruba od 70. let 20. století. V této éře dochází ve společnosti k proměně celkového paradigmatu. Důvodem této změny byl intenzivní vývoj celé společnosti, který se začíná odehrávat již po skončení 2. světové války. Jak píše Jirák (2003, s. 13), ve společnosti došlo k celkové přestavbě názorových a hodnotových systémů. Společnost - do té doby nazývaná industriální - se začíná transformovat.

„Industriální společnost se přetváří do společnosti, ve které začíná informace hrát roli výrobku i suroviny pro převážnou většinu činností, které člověk vykonává. Mění se organizace práce v podnicích a společnostech, mění se struktura řízení z centralizovaných byrokracií na pružně konfigurovatelné sítě spolupracujících menších jednotek či týmů... Nastupující informační společnost obrací naruby proporce produkce ve společnosti. Služby, často velmi individualizovaného typu, se stávají dominantní profesí většiny členů společnosti. Takový soud zní velmi divně všem, kdo uvykli marxistickým dogmatům o prvotnosti industriální výroby a odsunu služeb někam do tzv. "terciální" sféry.“ (Zlatuška, 1997, s. 1)

„Pojem informační společnost slyšíme stále častěji na nejrůznějších fórech, zpravidla je však nedostatečně vymezen, pokud vůbec. Definice informační společnosti existuje v disciplínách společenských a humanitních

---

¹ Vzhledem ke struktuře této práce bude ústřední pojem e-learning definován ve 3. kapitole.

věd mnoho a každá z nich má svůj vlastní kontext. Kromě toho se navíc setkáváme s mnoha dalšími blízkými pojmy, jako např. post-industriální společnost (“post-industrial society”), informační věk (“information age”), společnost znalostí (“knowledge society”) či společnost mysli (“society of mind”). I když se významy těchto pojmů zpravidla přesně nepřekrývají či jsou používány v odlišných kontextech, byly všechny vytvořeny za účelem popsat současnou společenskou realitu z hlediska úlohy informací a znalostí v ní.“ (Příbylová, 2000, s. 213)

Výše uvedená citace upozorňuje na nejednoznačnost vymezení pojmu informační společnost, uvádí mnoho dalších blízkých pojmů, kterými může být dnešní doba také nazývána. Skutečností, že se k označení dnešní doby v literatuře používá mnoho termínů, se ve své knize Společnosti pozdní doby (2006) věnuje český sociolog Miloslav Petrusek. Ten ve svém díle nabízí více než 100 možných pojmenování, u každého z nich pak uvádí jejich významy i historické souvislosti. Frank Webster (in Petrusek, 2006, s. 118-120) se pokusil uspořádat pluralitu přístupů k informační společnosti, podle toho, co jednotliví teoretikové pokládají za její rozhodující znak. Podle Webstra se teorie informační společnosti rozdělují podle následujících kritérií:

1. Technologické kritérium

Zástupci tohoto přístupu jsou např. Evans, Connors nebo Toffler. Alvin a Heidi Tofflerovi se ve své knize Nová civilizace: třetí vlna a její důsledky (2001) věnují velkým změnám ve společnosti. Tyto změny, které provázely lidstvo, pojmenovávají „vlny“. K první takové změně došlo v dějinách v období, kdy člověk přestal kočovat, usadil se a začal se věnovat zemědělství. Další vlnou pak byla průmyslová revoluce, kdy se dominantní stává průmyslová výroba, vytváří se národní stát, lidé se stěhují do měst.

Třetí vlna, o které manželé Tofflerovi poprvé píší již v roce 1980, souvisí s rozvojem informačních a komunikačních technologií. Nové technologie usnadňují přístup k informacím, roste demokracie, lidé mají větší možnost se zapojovat do rozhodovacích procesů, vzniká nová třída, která se živí

abstraktní práci se symboly, informacemi. Z čehož plyne, že se mění celková struktura práce, lidé pracují více doma, roste závislost na informačních a komunikačních technologiích a zároveň jejich význam.

Základní tezí technologického přístupu je, že transformace společnosti je důsledkem velkého rozšíření nových informačních technologií.

2. Ekonomické kritérium

Zastánci tohoto směru jsou Machlup nebo Porat. Základní myšlenkou jejich teorií je to, že informační a komunikační technologie jsou přítomny ve všech oblastech života, a to zejména v ekonomické sféře. Efektivita informačních a komunikačních technologií se dá podle těchto autorů měřit.

3. Kritérium zaměstnanosti

Teoretickou spadající do této kategorie je bezesporu Shosana Zuboff. Své dílo nazvané *In the age of smart machine* (1989) postavila na rozdíl od futurologických vizí manželů Tofflerových na empirických údajích ze svých výzkumů z oblasti práce. Dnešní dobu podle ní charakterizují zejména rostoucí abstraktnost práce, zrychlený proces komunikace, který se často odehrává skrze symboly, ustupování práce fyzické, odpoutávání práce od určitého místa, sdílení informací, učení jako součást práce každého.

Dalšími jmény spojovanými s popisem informační společnosti z pohledu proměny kvantitativních a kvalitativních změn v zaměstnanosti jsou např. Reich nebo Perkin.

Z českých teoretiků by zde měl být uveden Prof. RNDr. Jiří Zlatuška, CSc. bývalý rektor Masarykovy university v Brně, nynější děkan tamější Fakulty informatiky, který z pohledu Websterova členění stojí na pomezí ekonomického kritéria a kritéria zaměstnanosti.

„Informační společnost je společností, ve které se podstatná část aktivit ohledně zaměstnanosti, produkce a spotřeby přesouvá z oblasti hmotné do oblasti informační. Informace se stávají něčím podobným jako energie, informační sítě hrají stejnou roli jako sítě rozvodné, které dovádějí elektřinu tam, kde ji potřebujeme. Podobnou informační infrastrukturu potřebuje společnost k tomu, aby v ní informace takovou roli mohly hrát. Informace

zefektivňují řadu činností, které se v tradičním průmyslu odehrávaly ve sféře průmyslové výroby a umožní, aby se více lidí věnovalo práci s informacemi v té, jak se někdy říká měkké oblasti.“ (Zlatuška, 1999, s. 1)

4. Prostorové kritérium

Typickým reprezentantem této kategorie je Manuel Castells, který je podle Petruska (2006, s. 116) pravděpodobně i nejvýznamnějším teoretikem tzv. informační společnosti. V prvním svazku své trilogie The information age nazvaném The Rise of Network Society (2000) tento španělský sociolog hovoří o dnešní době jako o době sítí. Síťování, tedy spojování, propojování, je podle něj nejdůležitějším znakem znalostní globální společnosti. Tyto sítě jsou realizovány skrze informační a komunikační technologie. Dnešní společnost sítí je dle Castellse nestálá, stále v pohybu, má potlačené časoprostorové bariéry.

V teoriích, které se věnují prostorovému kritériu informační společnosti, je zdůrazňována proměna role prostoru a času. Kromě Castellse se této problematice věnovali také Harvey a Giddens.

5. Kulturní kritérium

Poster nebo Baudrillard, kteří se ve svých dílech zabývali právě otázkou kulturní, poukazují na mediální přetíženost dnešního světa, kde se všechno stává znakem a transformuje v symbol. Proměna kultury v návaznosti na informační společnost se děje skrze proměnu prezentace znakových systémů. „Mění se role tradičního obrazu, produkce a reprodukce hudby, vyprávění je vytlačováno jednoduchým zobrazením atd.“ (Petrusek, 2006, s. 120)

Teorie informační společnosti bývají označovány v literatuře (např. Petrusek, 2006, s. 118) jako „subteorie“ postindustriální společnost. V této souvislosti nelze nezmínit myšlenky Daniela Bella.

Daniel Bell (in Musil 2003, s. 13) nazývá dnešní dobu „počátkem nové postindustriální éry“, kdy podle něj dochází k posunu hodnotových priorit od hodnot materialistických k hodnotám postmaterialistickým.

„Postindustriální informační společnost bude orientována především na znalosti a vědění a přístup k informacím bude hrát stejnou roli, jako v industriální společnosti hmotné statky a výrobní prostředky.“ (Bell, 1973 in Musil 2003, s. 13)

„Bellova teorie postindustriální společnosti je výrazně makrostrukturální teorií – přináší osobitý přístup k novým sociálním faktům, které poprvé uvádí do vzájemných souvislostí a nově jim přisuzuje sociální roli v širším socioekonomickém kontextu.“ (Petrusek, 2006, s. 272)

Pohledy teoretiků na dnešní společnost nejsou v žádném případě jednotné. Existuje mnoho různých teorií, přístupů, z nichž jen malá ukázka byla prezentována v této práci. Je proto velmi zjednodušující mluvit o těchto teoriích jako celku. Nicméně se dá říci, že styčným bodem úvah všech uvedených teoretických myšlenek jsou pojmy informace, znalosti, jejich význam, sdílení a zrychlený způsob přenosu, což je vše způsobeno informačními a komunikačními technologiemi.

1.2 Informační a komunikační technologie

Definice informačních a komunikačních technologií neboli Information and Communication Technologies (dále také ICT) existuje nepřehledné množství. Za všechny zde bude uvedena jedna, která je srozumitelná a všeobsahující. „Informační a komunikační technologie se skládají z technologií a nástrojů, které lidé používají ke sdílení, distribuci a sběru informací a ke komunikaci mezi sebou prostřednictvím počítačů nebo propojených počítačových sítí.“ (Co je ICT, 2008, s. 1)

Mezinárodní organizace pro progresivní komunikaci – Association for Progressive Communication (APC) – vydala příručku pro uživatele informačních komunikačních technologií, kde uvádí mimo jiné i jejich klasifikaci.

Informační a komunikační technologie se podle této příručky, v originále nazvané ICT Policy: Beginner's Handbook (Nicol, 2007, s. 1), dělí do tří kategorií:

- Informační technologie – počítačový hardware a software,
- Telekomunikační technologie – telefonní systém, radiové a televizní vysílání,
- Síťové technologie – mobilní telefony, satelitní komunikace, internet.

Všechny tyto tři kategorie se v praxi prolínají. Příkladem mohou být počítače spojené sítěmi, tedy připojené k internetu, na kterých je možné sledovat radiové i televizní vysílání a dokonce i telefonovat. Informační a komunikační technologie jsou neodmyslitelně spjaté s rozvojem informační společnosti.

Charakteristické nové jevy v informační společnosti související zejména s informačními a komunikačními technologiemi popisuje Musil (2003, s. 180-183):

- Multimédia – informace zahrnují kombinaci písma, obrazu i zvukových prvků.
- Digitalizace – týká se textu obrazu i zvuku (blíže v samostatné podkapitole 4.3.1).
- Technika hypertextu – systém křížových odkazů a významových vztahů, umožňuje hledání pomocí vzájemných vztahů.
- Interaktivita – umožnění uživateli média provedení volby nebo aktivního vstupu s vlastní informací.
- Virtuální realita – vytváření fiktivních scén, fiktivní reality.
- Celosvětové počítačové sítě – globální propojení sítí.
- Konvergence a integrace oblastí telekomunikací, vysílání a počítačových sítí.

1.3 Informační společnost z pohledu Evropské unie

Fakt, že se naše společnost ocitla na prahu informačního věku, akcentuje také Evropská unie. Jak se uvádí v úvodu Memoranda o celoživotním učení

(2000, s. 1), závěry ze zasedání Evropské rady v Lisabonu v březnu 2000 potvrzují, že Evropa nepochybně vkročila do éry znalostí se všemi důsledky, které to bude mít pro kulturní, hospodářský a sociální život. Těmito důsledky jsou pak zejména změny v oblasti práce, o těchto změnách je psáno již výše, nicméně bych připomněla alespoň některé z nich: rostoucí abstraktnost práce, zrychlený proces komunikace, který se často odehrává skrze symboly, ustupování práce fyzické, odpoutávání práce od určitého místa, sdílení informací aj. Z důvodu změn v oblasti práce se následně mění i způsob života lidí, a to především způsoby jejich učení tak, aby byli schopni těmto změnám bez problému čelit.

Memorandum o celoživotním učení vydala Evropská komise z důvodu upozornění na přicházející změny. Výsledkem této zprávy je formulace šesti základních myšlenek, které by měly v rámci celé Evropské společnosti otevřít debatu o celoživotním učení, na jejímž základě by se mohla vize celoživotního učení realizovat v rámci politik jednotlivých členských zemí.

Klíčové myšlenky Memoranda o celoživotním učení:

1. nové základní dovednosti pro všechny,
2. více investic do lidských zdrojů,
3. inovace ve vyučování a učení,
4. oceňovat učení,
5. přehodnotit poradenství,
6. přiblížit učení domovu.

Tyto myšlenky zahrnují celou řadu specifík a charakteristik, jsou velmi rozsáhlé. Z pohledu této diplomové práce není stěžejní podrobně se věnovat každé z nich. Vyzdvihnuty by ale naopak měly být body relevantní k e-learningu. Inovace ve vyučování a učení - zde se uvádí, že potenciál pro inovaci je hlavně v učení pomocí informačních a komunikačních technologií. Přehodnocení poradenství spočívá ve snadné dostupnosti kvalitních informací souvisejících se vzděláváním. Zdrojem těchto informací jsou pak opět informační a komunikační technologie. Přiblížení

učení k domovu by mělo probíhat opět prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Novými základními dovednostmi pro všechny jsou pak například dovednosti v informační technice nebo mediální gramotnost.

Dá se říci, že informační a komunikační technologie ve spojitosti se vzděláváním jsou stěžejními body celého Memoranda o celoživotním učení. Zatímco tento dokument měl sloužit jako vstup do diskuze, byla ve stejné době ustavena iniciativa eEurope, jejímž cílem je zajistit Evropské unii čerpání veškerých výhod plynoucích z přechodu k informační společnosti.

„Základním cílem iniciativy eEurope je přivést každého občana, domácnost, školu, každý obchod a administraci do digitálního věku a online. Plánuje vytvořit digitálně gramotnou Evropu, podporovanou podnikatelskou kulturou, která je připravena financovat a vyvíjet nové myšlenky. eEurope si chce být také jistá, že celý tento proces je sociálně inkluzivní, založený na důvěře konzumentů a že přispívá k sociální kohezi.“ (eEurope, 2007, s. 1)

Podle dokumentu eEurope by měla mít Evropa do roku 2005 např. dynamické prostředí pro elektronický obchod nebo moderní on-line veřejné služby, mezi něž patří e-government, služby e-zdravotnictví a služby e-vzdělávání. Základními nástroji pro dosažení těchto ambiciózních cílů by měla být koncepční opatření nebo výměna zkušeností s ostatními zeměmi.

Shrnutí toho, jak se České republice daří plnit cíle iniciativy eEurope, bylo publikováno na konci roku 2007 pod názvem Zpráva o plnění Národního programu reforem ČR. Z tohoto dokumentu v podstatě vyplývá, že co se týče cílů spojených se vzděláváním či komunikačními a informačními technologiemi, není Evropská Komise s výsledky České republiky příliš spokojena.

„Pouze omezený pokrok byl Komisí shledán v oblasti zvýšení využití informačních a komunikačních technologií, včetně využití elektronické komunikace ve státní správě, zvýšení pružnosti trhu práce, modernizace služeb zaměstnanosti a vytvoření komplexní strategie celoživotního vzdělávání.“ (Zpráva o plnění národního programu reforem ČR, s. 6)

Bude ještě dlouho trvat, než se Česká republika alespoň přiblíží splnění všech cílů daných Evropskou unií v oblasti informačních a komunikačních technologií a souvisejícího vzdělávání. Nejdůležitějším kritériem úspěchu je v první řadě dobré legislativní ukotvení, nastavení spolupráce všech zainteresovaných sektorů – státní, veřejné správy, podnikatelské sféry, neziskových organizací, veřejnosti. Jedině tehdy bude možné dosažení komplexnosti celé strategie.

Přes skutečnost, že dnes v České republice nebylo zdaleka dosaženo cílů stanovených iniciativou eEurope, potažmo celou Evropskou unií, existují zde dílčí pokusy. Mezi takové zkoušky lze bezesporu zařadit např. uznávání kvalifikací nebo rámcové vzdělávací programy v českém školství, které mají sloužit k zavedení konceptu klíčových kompetencí do praxe.

1.4 Klíčové kompetence

Koncept klíčových kompetencí je jedním z výsledků summitu Evropské rady v Lisabonu v roce 2000. Lisabonská strategie stanovuje Evropské unií stát se světově nejkonkurenceschopnější, dynamickou, sociálně inkluzivní, znalostní ekonomikou.

„Členské státy, z nichž každý má vlastní vzdělávací a školící systém, se shodly na spolupráci s Komisí na dosažení těchto cílů. Souhlasily, že vzdělávací systémy i systémy odborné přípravy se musí adaptovat, aby splnily tuto výzvu – že se vše musí změnit tím, že do sebe zahrnou jak lifelong (celoživotní) tak lifewide (všeživotní) aspekty učení. Aby se to mohlo podařit, nabídla Komise členským státům obsahový rámec zaměřený na klíčové kompetence v celoživotním učení. Projekt počítá s tím, že vybaví Evropany dovednostmi a kompetencemi, které budou potřebovat pro život ve znalostní společnosti v budoucnosti.“ (Saavala, MacDonald, 2006, s. 1)

Koncept klíčových kompetencí vychází z faktu, že v dnešní - informační - době nestačí jen umět číst, psát a počítat, ale díky celkovým změnám ve společnosti vyvstávají nové znalosti, schopnosti a dovednosti, které jsou pro člověka nezbytné. Klíčové kompetence by měly být osvojeny současně

s dokončením povinné školní docházky, rozvíjeny a aktualizovány skrze celoživotní učení.

Klíčové kompetence:

1. komunikace v mateřském jazyce,
2. komunikace v cizím jazyce,
3. matematická kompetence a základní kompetence ve vědě a technologii,
4. digitální kompetence,
5. učení jak se učit,
6. interpersonální, interkulturní a sociální kompetence, občanské kompetence,
7. podnikavost,
8. kulturní vyjádření.

Ačkoliv byly kompetence rozděleny do osmi kategorií, rozhodně neplatí, že by byly navzájem uzavřené. Naopak se jedná spíše o prolínající se strukturu, do níž se mísí řada aspektů. Existuje řada témat prostupujících skrze všechny kompetence – jsou to např. základní jazyková vybavenost, znalosti informačních a komunikačních technologií. Je sem také zahrnuto mnoho dovedností – kritické myšlení, kreativita, schopnost řešit problémy, schopnost rozhodovat se, komunikace.

Jak již bylo zmíněno výše, o zavedení konceptu klíčových kompetencí do českého vzdělávacího systému se snaží školská reforma prostřednictvím národního programu vzdělávání a rámcových vzdělávacích programů. Národní program vzdělávání je obecná norma, která popisuje celkové požadavky na počáteční vzdělávání jako takové. „Národní program vzdělávání by měl přinášet základní "zásady" pro vzdělávání žáků ve věku 3 až 19 let s výhledem k celoživotnímu vzdělávání a zastřešovat systém kurikulárních dokumentů.“ (Tupý, 2005, s. 1)

Rámcové vzdělávací programy jsou pak už přímo konkrétní dokumenty týkající se jednotlivých etap počátečního vzdělávání. Na základě

jednotlivých rámcových vzdělávacích programů – pro předškolní, základní, gymnaziální nebo střední odborné vzdělávání – si pak školy vytvářejí své konkrétní vzdělávací programy. Systém kurikulárních dokumentů je znázorněn v příloze A.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je v praxi využíván od září 2007. Je zajisté ještě příliš brzy hodnotit, jak se tento nový krok v českém školství osvědčil. První relevantní výstupy z něj budou k dispozici nejdříve za 4 roky, kdy budeme mít první absolventy základních škol, kteří prošli tímto programem alespoň v rámci 2. stupně základní školy.

Pro analýzu obsahu z hlediska tématu této práce byl zvolen Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Tento dokument je celkem složen z těchto hlavních kapitol (včetně stručné charakteristiky):

1. Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia – jde o zařazení Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia do systému kurikulárních dokumentů.
2. Charakteristika vzdělávání – kapitola víceméně organizačního charakteru, vymezuje organizaci vzdělávání, podmínky přijetí a způsoby a podmínky ukončení.
3. Pojetí a cíle vzdělávání – definování pojetí a cílů studia na gymnáziu.
4. Klíčové kompetence – zde je stručně uveden výklad pojmu klíčové kompetence a jsou stanoveny základní klíčové kompetence, které by si měl gymnaziální student osvojit:
  - kompetence k učení,
  - kompetence k řešení problémů,
  - kompetence komunikativní,
  - kompetence sociální a personální,
  - kompetence občanská,
  - kompetence k podnikavosti.

5. Vzdělávací oblasti – rozepisuje jednotlivé vyučovací předměty z hlediska vzdělávacího obsahu, očekávaných výstupů a učiva.
6. Průřezová témata – jsou pojmenovávána jako „formativní prvek vzdělávání“, jde o témata vysoce aktuální, jejichž výukou by mělo docházet k ovlivňování postojů a hodnotové orientace studentů. Pro gymnázia se jedná o tato témata:
  - osobnostní a sociální výchova,
  - výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
  - multikulturní výchova,
  - enviromentální výchova,
  - mediální výchova.
7. Rámcový učební plán – jde o předepsanou hodinovou dotaci jednotlivých učebních oblastí.
8. Zásady pro tvorbu školního vzdělávacího programu pro čtyřletá gymnázia a vyšší stupeň víceletých gymnázií.
9. Vzdělávání žáků se speciálními potřebami – charakteristika vzdělávání žáků se zdravotním postižením, zdravotním nebo sociálním znevýhodněním.
10. Vzdělávání mimořádně nadaných žáků – vymezení pedagogicko-organizačních úprav tak, aby docházelo k rozvoji nadání.
11. Podmínky vzdělávání na gymnáziu – personální, organizační, psychosociální, bezpečnost práce aj.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia zcela zjevně vychází z konceptu klíčových kompetencí navržených Evropskou unií. Zarážejícím faktem je nezpracování kompetence digitální do tohoto pro české školství stěžejního dokumentu. Spojitost učení a informačních a komunikačních technologií je v dnešní době bezesporu prioritní. Dalším sporným bodem Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia se zdá být navržený Rámcový učební plán (příloha B), který zcela překvapivě neakcentuje

požadavek dnešní doby po počítačové neboli informační gramotnosti, jelikož zařazení předmětu Informatika nebo Informační a komunikační technologie je ponecháno na rozhodnutí konkrétního školního vzdělávacího programu.

„Informační gramotnost je soubor základních znalostí a dovedností, které umožňují používat informační a komunikační technologie. Podle koncepce státní informační politiky sem patří:

- Schopnost používat počítač a jeho základní periferie jako pracovní nástroj s použitím aplikačního programového vybavení;
- Schopnost vytvořit multimediální dokument (tj. dokument, v němž je spojen textový, statický či pohyblivý grafický a zvukový záznam);
- Schopnost používat počítač v rámci sítě (e-mail, web);
- Schopnost orientovat se ve vlastním počítačovém systému (práce s operačním systémem, se soubory atp.);
- Schopnost vyhledat a filtrovat informace.“ (Palán, 2002, s. 82)

Dalším pojmem, se kterým se v rámci literatury nebo odborných dokumentů můžeme setkat, je pojem počítačová gramotnost. Pojmy informační gramotnost a počítačová gramotnost jsou často užívány jako synonyma. Počítačová gramotnost je pojem poněkud širší. Dle Palána (2002, s. 156) zahrnuje soubor schopností, vědomostí, dovedností a návyků umožňující využívat počítače při řešení problémů pracovních a vzdělávacích činností. Informační gramotnost je pojem více specifický, který v sobě zahrnuje konkrétní úkony.

Pro splnění cílů informační gramotnosti je v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia určena pouze minimální časová dotace danému předmětu za 4 roky - celková týdenní časová dotace na žáka za celou dobu studia je 132 hodin, z čehož na Informatiku a informační a komunikační

technologie jsou stanoveny 4 hodiny. Pokud budeme vycházet z těchto údajů, průměrná týdenní časová dotace v jednom ročníku je 33 hodin, z čehož by 1 hodina patřila výuce na počítači. Z Rámcového učebního plánu (příloha B) vyplývá, že Informatika společně se vzdělávací oblastí Umění a kultura mají vůči ostatním předmětům zcela nejmenší časovou dotaci. V Rámcovém učebním plánu je ponechána ještě disponibilní časová dotace, která může být využita dle uvážení školy. Nikde není ale dáno, že škola si uvědomí nezbytnost investice do počítačové gramotnosti svých studentů a že podle toho svou rezervu využije.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia bude závazně všemi gymnázii uplatňován až od 1. 9. 2009. Bylo by dobré, kdyby do této doby došlo ještě k jeho revizi a zejména k přehodnocení postoje k vyučování informačních a komunikačních technologií.

Dosud zde bylo popsáno, jak se uplatňují klíčové kompetence, potažmo informační gramotnost, v rámci počátečního vzdělávání. Možnosti a snahy o zvyšování informační či počítačové gramotnosti existují i v řadách dospělých studujících. V roce 2002 společnost Intel přišla s nápadem pořádat kurzy základního ovládání počítače za minimální cenu, aby došlo k co největšímu rozšíření počítačové gramotnosti. Tyto kurzy se pořádaly v rámci projektu nazvaném „Centra internetu“ po celé České republice v 18 větších městech. Projekt se po roce své účinnosti ukázal být velmi úspěšným. V roce 2003 se do něj jako další partner připojilo tehdejší Ministerstvo informatiky České republiky. Díky vstupu nového investora tak mohl být celkový záběr rozšířen z 18 velkých měst i na města menší, kde probíhala výuka ve školách nebo knihovnách. V roce 2003 se konalo již 137 kurzů v 97 lokalitách. Zapojení Ministerstva informatiky do tohoto projektu provázela snaha dosáhnout cílů prohlášení tehdejšího ministra informatiky Vladimíra Mlynáře z veletrhu Invex v roce 2002, kdy se ministr zavázal do 4 let zvýšit počítačovou gramotnost alespoň na polovinu české populace. V roce 2003, po připojení Ministerstva informatiky do projektu

Centra internetu, se celý projekt přejmenoval na Národní program rozvoje počítačové gramotnosti (dále NPPG).

Na počátku své existence se tento program zaměřoval na pořádání dvouhodinových kurzů zaměřených čistě na základní počítačové úkony jako jsou puštění počítače, práce s myší, spuštění programu, otevření souboru. Krátce nato pak přibýly další kurzy:

- Internet: práce s Internetem a e-mailem,
- Text: psaní textů, tvorba dopisů,
- Tabulka: vytváření tabulek na počítači,
- Praxe: tipy na Internetu, vzdělávání, e-bankovníctví.

Postupem doby se záběr aktivit zvyšoval, v roce 2005 tak ke stávajícím kurzům přibýly další dva. Jednalo se o NPPG – handicap, podporující zejména rozvoj počítačové gramotnosti lidí s tělesným nebo smyslovým znevýhodněním. Druhým novým kurzem byl NPPG – portál veřejné správy, se zaměřením na možnosti efektivního využívání služeb Portálu veřejné správy.

Po celou dobu své existence si NPPG zachoval trojúrovňový způsob financování. Podíl na nákladech byl rozdělen na třetiny mezi Ministerstvo informatiky jako zástupce státu, společnost Intel a další soukromé subjekty a mezi účastníky, kteří platili za jeden kurz rovných - a dá se říci symbolických – 100 Kč. Kurzy tak byly přístupné i těm, kdo jinak nebyli ochotni investovat tisícové částky do komerčních vzdělávacích kurzů. Za cílovou skupinu kurzů NPPG byla určena v první řadě široká veřejnost. V praxi se ukázalo, že o kurzy mají zájem především lidé starší 40ti let a nejvíce absolventů spadalo do věkového rozmezí 51-60 let. Tyto závěry jsou logické vzhledem ke skutečnosti, že počítačová gramotnost je dnes problémem zejména u lidí starších a seniorů, kteří nebyli seznamováni s počítačem od raného věku stejně jako třeba dnešní mladá generace.

Poslední statistiky účasti na kurzech NPPG jsou k dispozici za rok 2006, kdy všechny kurzy navštívilo více než 101 000 „studentů“. Projekt

Národního programu rozvoje počítačové gramotnosti byl za 4 roky své působnosti podle statistik velice úspěšný, s ambicemi dále se rozvíjet. Dne 31. 7. 2007 byla činnost Ministerstva informatiky jako samostatného resortu ukončena. Od 1. 6. 2007 byly jeho aktivity rozděleny mezi Ministerstvo vnitra, Ministerstvo průmyslu a obchodu a Ministerstvo pro místní rozvoj. Ambiciózní projekt NPPG tak byl odsouzen více méně k zániku – dnes jsou o něm zmínky pouze v archivu Ministerstva vnitra.

Dalším projektem, vyhlášeným ještě za existence Ministerstva informatiky v roce 2005, byla Národní politika pro vysokorychlostní přístup, tzv. broadband strategie. V tomto dokumentu šlo o rozšiřování vysokorychlostního internetu. Ministerstvo informatiky definovalo na svých webových stránkách v roce 2005 vysokorychlostní připojení takto: „Jedná se o takový druh přístupu uživatelů k poskytovaným zdrojům a službám, který koncové uživatele neomezuje v tom, co a jak hodlají dělat, kdykoli to chtějí dělat. Pro rok 2005 považuje schválený dokument za minimální hranici vysokorychlostního přístupu nominální rychlost 256 kilobitů za sekundu.“ (Národní politika, 2005, s. 2)

V rámci této národní politiky bylo ustanoveno Fórum pro vysokorychlostní přístup k internetu, které mělo posuzovat předkládané projekty organizací žádajících o dotaci a schválenou politiku rozpracovávat. V roce 2005 bylo podpořeno celkem 47 projektů na podporu rozvoje vysokorychlostního internetu. Ačkoliv se dokument Národní politika pro vysokorychlostní přístup zavázal zabezpečit pro léta 2006 - 2010 dotační titul pro rozvoj vysokorychlostního přístupu k internetu v objemu odpovídajícím 1% výnosu z privatizace Českého Telecomu, od roku 2006 nebylo dotační řízení vyhlášeno. Jde bohužel o další příklad projektu, který mohl výrazně zlepšit přístup k připojení k internetu mezi širokou veřejností a který selhal.

V první kapitole věnující se informační společnosti je nezbytné zaměřit se ještě na jedno zásadní téma, o kterém doposud byla řeč jen velmi

okrajově. Jde mimo jiné o jedno z průřezových témat Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia – o mediální gramotnost.

1.5 Mediální gramotnost

Být gramotný obnáší umět pouze číst, psát a počítat. Obstát v informační společnosti ale znamená mít další znalosti, schopnosti a dovednosti – od základních úkonů – jako je vyhledávání a porozumění informacím (např. jízdním řádům, vyplňování formulářů), až po specifické znalosti, jakými jsou cizí jazyk nebo práce s počítačem. V této souvislosti se užívají pojmy funkční gramotnost, jazyková gramotnost, informační gramotnost.

Vedle již zmíněných typů gramotnosti se zejména v posledním desetiletí klade důraz na nutnost gramotnosti mediální. Mediální gramotnost je podle profesora pedagogické psychologie Rudolfa Kohoutka (2005, s. 1) schopnost a kompetence vyhledávat, analyzovat, objektivně a s odstupem hodnotit a i pomocí komunikační techniky dál předávat sdělení a informace z médií (novin, rozhlasu, televize, internetu).

„Rozvoj informační společnosti staví školy a celou soustavu výchovy a vzdělávání před dvojitý úkol...součástí vzdělání musí být informační technologie a její nové nástroje. Stejně důležitá jako počítačová gramotnost je dnes mediální výchova, která zahrnuje:

- specifika jednotlivých médií, jejich specifické přednosti a rizika, diskuze o spolehlivosti konkrétních jednotlivých médií, novin, stanic,
- výběr a zpracování zpráv před uveřejněním,
- spolehlivost různých typů sdělení (zpráva, komentář, reklama), rozeznání předpojatosti a nevyváženosti,
- specifičnost internetu.“ (Musil 2003, s. 209-210)

O mediální výchově, resp. o mediální gramotnosti byla zmínka již v souvislosti s Memorandem o celoživotním učení (viz kapitola 1.3), kde se mediální gramotnost řadí spolu s dovednostmi v informační technice mezi

tzv. nové základní dovednosti pro všechny. Mediální výchova je také jedním z průřezových témat zmíněného Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia. Rámcový učební plán neudává minimální časovou dotaci tomuto „předmětu“, pouze stanovuje, že každé z průřezových témat musí být do školních vzdělávacích programů zahrnuto. Způsob a rozsah jejich realizace je ponechán na libovůli konkrétní školy.

Některými ze základních cílů mediální výchovy jsou: umět třídit informace, uvědomit si zprostředkovanost nabízených informací, kriticky zhodnocovat mediální obsahy, pochopit jak jednotlivá média fungují. Stručně řečeno být mediálně gramotný znamená vyznat se v dnešním světě zahlceném informacemi, umět tyto informace nejen pasivně přijímat, ale také kriticky hodnotit a zpracovávat.

„Mediální gramotnost se tak stále výrazněji prosazuje jako jedna ze základních kompetencí, jíž by měl být vybaven člověk žijící v otevřené společnosti, který se snaží naplnit svůj život ve spleti osobních, sociálních, ekonomických a politických vazeb, na jejichž podobě, posilování, potvrzování (či distorzích) se významným způsobem podílejí jak tradiční prostředky veřejné komunikace (masová média), tak nově se ustavující o něco více interaktivní prostředky digitalizované veřejné komunikace (tzv. "nová média").“ (Jirák, 2006, s. 4)

Mediální výchova má ve vzdělávacích soustavách evropských zemí již své místo - např. ve Velké Británii, v Německu nebo ve Skandinávii a mnoha dalších zemích. V České republice se dostává do školních vzdělávacích programů až s nástupem rámcových vzdělávacích programů, které jsou na základních školách aplikovány od září 2007, na středních školách se pak s jejich zavedením počítá v roce 2009.

Podle Musila (2003, s. 211) je právě teď naším úkolem položit výchovné základy společnosti celoživotního zapojení do informačních toků, což je podle něj základní budoucí formule pro vzdělání. Jestli a jak se tento cíl podaří, bude zřejmé až s několikaletým odstupem – po začátku platnosti nových rámcových vzdělávacích programů.

1.6 Shrnutí

Informační společnost je jedním z mnoha označení nové etapy vývoje lidské společnosti, jejímiž hlavními charakteristikami jsou bourání časoprostorových bariér, zrychlená komunikace, rostoucí abstraktnost práce a mnohé další. Hlavní roli v dnešní společnosti hrají informace, znalosti a práce s nimi. Rozvoj informační společnosti je spojován zejména s masovým nástupem informačních a komunikačních technologií. Pro tuto novou společnost jsou ustanovovány nové klíčové kompetence v reakci na probíhající změny, tak aby lidé po jejich nabytí byli schopni v novém světě obstát. Mezi jednu z hlavních dovedností, kterou si dnešní doba vyžaduje, je umět zacházet s médii – být mediálně gramotný.

V této kapitole byl věnován prostor problematice rámcových vzdělávacích programů v českém školství a také mediální gramotnosti. Mohlo by se zdát, že tato témata, primárně spjatá s počátečním vzděláváním, nejsou pro téma E-learning ve vzdělávání dospělých relevantní. Jsou ale více než podstatná, a to hned ze dvou důvodů. Za prvé každý dospělý vzdělávající se projde nejprve soustavou počátečního vzdělávání, kde nabývá základní znalosti a dovednosti, které v nemalé míře ovlivňují celé jeho další vzdělávání. Za druhé se tato oblast dotýká dospělých – učitelů, kteří jsou těmito novinkami a neustálými změnami nuceni se bez ustání dovzdělávat tak, aby byli schopni svým žákům a studentům předat relevantní poznatky.

Na poli zvyšování počítačové gramotnosti mezi dospělou populací České republiky bylo ustanoveno v letech 2002-2005 za existence Ministerstva informatiky několik projektů. Ať již se jednalo o slibně se rozvíjející Národní program pro rozvoj počítačové gramotnosti nebo Národní politiku pro vysokorychlostní přístup, tyto programy selhaly. Základním důvodem tohoto faktu je zřejmě zrušení samostatného Ministerstva informatiky, které působilo v této oblasti jako koordinátor. Lze těžko naplňovat komplexně, zodpovědně a systematicky cíle stanovené Evropskou unií na rozvoj informační společnosti, pokud neexistuje jeden zastřešující subjekt.

V současné době jsou veškeré aktivity doslova rozesety mezi několika ministerstev, které mezi sebou v této oblasti nijak nespolupracují.

Další kapitola je zaměřená na oblast masové komunikace, která je rovněž jedním ze znaků informační společnosti a je velmi úzce spjatá s e-learningem.

2 Masová komunikace

Prostředky masové komunikace, tedy masmédia, hrají v informační společnosti velmi významnou úlohu. Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, kromě rozvoje informačních a komunikačních technologií charakterizuje informační společnost proces zrychlené komunikace, realizovaný skrze různé druhy masmédií. Konkrétní spojení mezi masmédií a elektronickým vzděláváním pak bude podrobně vysvětleno ve třetí kapitole.

2.1 Typologie a funkce masmédií

Na začátku kapitoly o masové komunikaci je nutné nejprve vymezit základní typologii a funkci masmédií. Masmédia obecně se podle Šeráka (2005, s. 114) dělí do několika základních kategorií:

- auditivní (akustické) sdělovací prostředky – např. rozhlas,
- vizuální (optické) sdělovací prostředky – např. tisk,
- audiovizuální (opticko-akustické) sdělovací prostředky, které vznikly kombinací předchozích (např. film, televize).

Dělení masmédií z hlediska jejich funkce nabízí také Vymazal (1984, s. 10-13):

- informační,
- regulativní,
- propagandistická a agitátorská,
- integrační,
- sociální kontrola,
- socializační neboli výchovně-vzdělávací,
- zábavná.

Samozřejmě, že Vymazalovo dělení funkcí masmédií je poplatné době jeho vzniku. Zejména funkce propagandistická a agitátorská, integrační a sociální kontrola jsou v jeho pojetí velmi úzce spjaty s šířením tehdejší jednotné ideologie, hodnot a norem socialistické kultury. Nicméně pokud bychom odhlédli od tohoto pojetí a nezaujatě hodnotili jeho rozdělení v dnešní době, myslím si, že je stále platné. Na první pohled je nejproblematictější z Vymazalova schématu funkce propagandistická a agitátorská. Ovšem jak píše Šerák (2005, s. 61), ve svém základním, neutrálním (tedy nepolitickém) významu označuje propaganda obecné a mobilizující formování postojů k určitému konkrétnímu problému. Takových pořadů či informací, jejichž primárním cílem je navedení lidí ke specifickému postoji k určitému problému, je i dnes dost. Z důvodu spojování této terminologie s minulým režimem a její neoblíbeností mezi veřejností, se v novějších publikacích problematické funkce masmédií, a to zejména právě funkce propagandistická a agitátorská a sociální kontrola, vynechávají. Dělení funkcí masmédií pak vypadá např. následovně (Šerák, 2005, s. 114):

- informační,
- regulativní,
- integrační,
- zábavně rekreační,
- vzdělávací.

Při obecném vymezování masové komunikace je jistě vhodné nejprve uvést historické souvislosti, bez nichž nelze nikdy plně pochopit současný stav věci.

2.2 Od znamení a signálů k epoše masové komunikace

Vývoj dnešního typu člověka trval přibližně 70 milionů let. Tento dlouhý časový úsek bývá v učebnicích antropologie dělen na tzv. doby (doba kamenná, bronzová, železná apod.). Základem pro toto členění je

skutečnost, jak se naši předci zdokonalovali ve výrobě nástrojů a ve vývoji nových technologií. „Daleko zásadnější pohled na vývoj člověka získáme, pokusíme-li se definovat řadu „epoch“ lišících se podle toho, jaký pokrok naši dávnější i bližší předkové učinili ve schopnosti vyměňovat si, zaznamenávat, obnovovat a šířit informace.“ (DeFleur, 1996, s. 21) Pokud bychom tedy měli členit dosavadní historii vývoje lidského druhu podle schopnosti komunikace, podle toho, jaké komunikační systémy ve které době se mu podařilo vyvinout, dospěli bychom podle DeFleura k následujícímu:

1. Epoque znamení a signálů – epocha zcela nejstarší, jedná se ještě o období, kdy se předchůdci člověka nepohybovali vzpřímeně a dorozumívali se jako ostatní savci – pomocí vrozených instinktivních znamení. V první fázi tedy nelze hovořit o naučených vzorcích chování, ty se objevují až postupem doby jak u předchůdce člověka narůstala kapacita mozku. Dá se říci, že osvojení základních naučených nejjednodušších signálů trvalo miliony let.
2. Epoque mluvení a jazyka – tato epocha se datuje do období někdy před 90 – 40 tisíci lety, přičemž před 35 tisíci let se jazyk už běžně používal.
3. Epoque psaní – psaní jako prostředek lidské komunikace byl vynalezen zhruba před 5 tisíci let, a to nezávisle na sobě hned na několika místech (Číňani, Mayové, Sumerové, Egypťani).
4. Epoque tisku – první kniha byla vyrobena na tiskařském lisu používajícím vyměnitelná písmena v roce 1455 ve městě Mainzu.
5. Epoque masové komunikace – začátky se datují někdy do začátku 19. století s příchodem novin a dále pak pokračovala vynalezením elektronických médií jako jsou telegraf a telefon. Častěji bývá ale začátek epochy masové komunikace spojován až se začátkem 20. století, kdy byl rozšířen film, rozhlas a televize.

Každá z výše popsaných epoch navazuje na tu předešlou, přejímá její charakteristiky a doplňuje o své vlastní. Pokud bychom měli hovořit o dnešku, bylo by podle DeFleura (1996, s. 23) nejvýstižnější použít označení epocha počítačů. „Nikdo přesně neví, co tato epocha bude znamenat pro komunikaci, ale počítače nás už stačily přetvořit v něco, čemu se říká „informační společnost“.“ (DeFleur, 1996, s. 23).

Přehled vývoje lidstva z hlediska rozvoje komunikace zde bylo záměrně popsáno pouze stručně – pro tuto práci se jedná o rozsah dostatečný. Alespoň lehká zmínka o těchto historických souvislostech se ukázala jako nebytnost. Pokud má člověk plně pochopit fenomény svojí současnosti, je zapotřebí, aby začal s jejich analýzou přímo u jejich kořenů.

„Povaha komunikačních procesů uplatňujících se v dané společnosti je zásadním způsobem spojena prakticky s každým aspektem každodenního života lidí dané epochy.“ (DeFleur, 1996, s. 24) Jedním z takových aspektů lidského života a zřejmě i tím nejpodstatnějším je vzdělání. Zde se tedy nabízí vysvětlení, jak spolu souvisí vzdělávání a média jako prostředek lidské komunikace.

2.3 Komunikace

Termín komunikace můžeme obecně definovat jako přenos informací. „Při komunikaci dochází ke sdělování, dorozumívání, předávání informací, výměně, event. konfrontaci názorů.“ (Palán, 2002, s. 99) Pokud se jedná o sdělování informací mezi lidmi, zahrnuje pojem komunikace verbální a neverbální prostředky. Komunikace mezi lidmi má vždy stránku obsahovou – denotativní a stránku vztahovou – konotativní.

Komunikace se může dělit, charakterizovat na základě různých kritérií.

Podle druhu kontaktu:

- Přímá – verbální i neverbální, uskutečňuje se na základě přímého kontaktu.
- Nepřímá – zprostředkovaná nějakým komunikačním prostředkem, např. telefon, televize, počítačové sítě.

Podle povahy komunikačních partnerů:

- Interpersonální – komunikace probíhá mezi dvěma lidmi.
- Skupinová – komunikace probíhá mezi více partnery uvnitř sociálních skupin.
- Masová – komunikace jako sdělování informací široké veřejnosti.

„Na přímé interpersonální komunikaci spočívá tradiční výchovný a vzdělávací proces. Základem této komunikace jsou tři prvky: mluvčí, sdělení, příjemce. Tato komunikace uvádí na základě sdělovaného obsahu do přímého kontaktu dva partnery, komunikátora a příjemce.“ (Vymazal, 1984, s. 35)

Pokud „tradiční“ vzdělávací proces se zakládá na přímé interpersonální komunikaci, pak vzdělávání za pomoci e-learningu se dá charakterizovat jako komunikace nepřímá, masová nebo popřípadě skupinová.

„Masová komunikace znamená rozsáhlé rozšiřování určitých symbolických obsahů uvnitř velkých, často hodně rozptýlených a heterogenních skupin společnosti pomocí technik kolektivního šíření.“ (Vymazal, 1984, s. 38)

Zprostředkování informací pomocí technických či elektronických prostředků v sobě zahrnuje určitá nebezpečí. Oproti interpersonální percepci zde chybí jakákoliv zpětná vazba, takže se může stát, že příjemci masové komunikace budou interpretovat její obsah zcela odlišně. Jak uvádí Vymazal (1984, s. 45) je proto nezbytné, aby komunikátor ve svém sdělení poskytl příjemci návod na to, jak má samotný obsah interpretovat.

Těchto skutečností se zejména za minulého režimu využívalo k ovlivňování lidí prostřednictvím komunistické propagandy. „V socialistické společnosti je jejich (prostředků masové komunikace – pozn. autorky) působení centrálně řízeno a systematicky zaměřováno k uskutečňování hlavního cíle komunistické výchovy, tj. ke zformování všestranně a harmonicky rozvinuté osobnosti.“ (Vymazal, 1984, s. 62)

Účinky a dopady působení prostředků masové komunikace se ale nezabývali jen teoretikové komunismu. Teorie účinků a vlivu masových médií vznikaly od samotného začátku tzv. epochy masové komunikace (viz kapitola 2.2). A právě popisu účinků masové komunikace bude věnována následující kapitola.

2.4 Účinky masové komunikace

Každá z výše popsaných epoch vývoje lidské komunikace měla zásadní význam jak pro život jednotlivce, tak pro kolektivní, společenský život. Od počátku epochy masové komunikace se vědci snaží pochopit vlivy médií na jejich příjemce. Výklady o vlivu masové komunikace jsou založeny na obecných paradigmatech sociálních věd – psychologických, sociologických či antropologických.

V počátcích zkoumání fenoménu masové komunikace byla ustavena koncepce masové společnosti. Bylo to v době, kdy sociologické teorie zdůrazňovaly koncept masy jako formy neosobních lidských vztahů. Příkladem teorií z tohoto období mohou být podle DeFleura (1996, s. 170):

- Comtova koncepce kolektivního organismu,
- Spencerova organická analogie,
- Tönniesova teorie sociálních vazeb,
- Durkheimova analýza dělby práce.

Všechny zmíněné teorie se podle DeFleura (1996, s. 171) vyznačují těmito rysy: (1) o individuích se předpokládá, že jsou ve stavu psychické izolace od druhých, (2) v interakcích s ostatními se předpokládá převládající neosobnost a (3) tato společnost je relativně prostá požadavků navazování neformálních závazků.

Uvedené teorie byly první, jež se zabývaly konceptem masy a myšlenky, které z nich vzešly, se staly velkou inspirací pro další generace sociologů.

Dá se říci, že teorie mediálních účinků prošla čtyřmi fázemi. McQuail (1999, s. 360-363) nazývá tato období jako fáze (1) všemocná média,

(2) teorie mocných médií vystavena zkoušce, (3) znovuobjevení mocných médií, (4) „dohodnutý“ vliv médií. Postoj teoretiků, kteří se zabývali účinky a vlivem médií, se vyvíjel od naprostého nadšení, kdy věřili, že nová, oblíbená média jsou všemocná, přes období skepticismu, až nakonec k době od konce 70. let. Ta se podle teoretiků vyznačovala dvěma hlavními charakteristikami. „Za prvé, média rámováním obrazů reality předvídatelným a typickým způsobem „konstruují“ sociální procesy a historii; za druhé, lidé v publiku sami pro sebe konstruují svůj vlastní pohled na sociální realitu a své místo v ní ve spolupráci se symbolickými konstrukcemi nabízených médií.“ (McQuail, 1999, s. 363)

Celé období zkoumání vlivu médií provází řada teorií. Příkladem mohou být:

- Teorie magické střely – masové médium bylo vnímáno jako zdroj homogenního vlivu se silným účinkem, což bylo vysvětlováno pomocí Darwinovy teorie. Pokud jsou všichni lidé stejně predisponováni, jedna zpráva má na všechny absolutně stejný vliv.
- Teorie selektivního vlivu - v této teorii se přistupovalo k jedincům již jako k různě predisponovaným, a tudíž se předpokládalo, že jedna zpráva vyvolá individuální rozdíly v reakci a orientaci.
- Teorie individuálních diferencí – tato teorie poprvé uvádí, že masová komunikace ve formě přesvědčovacích sdělení může změnit postoje příjemců.
- Teorie sociální diferenciace – zde je příjemce vnímán nejen jako pasivní příjemce masových sdělení, ale také jako aktivní účastník.

2.5 Typologie působení médií

Působení médií je v literatuře velmi často popisováno za pomoci pojmů dopad, vliv a účinek. Podle Jiráka (2003, s. 152) jsou tyto termíny často

používány nevhodně jako synonyma, nicméně existuje mezi nimi pouze minimální významový rozdíl. Podle tohoto autora je „dopad médií“ zřetelně nejobecnější pojem, zahrnuje v sobě jak vlivy, tak účinky médií. Vliv vysvětluje jako dlouhodobější, trvalejší působení médií, který odkazuje k myšlenkovému rámci kulturnímu. Účinek je pak popisován jako specifická reakce na určité typy nabízených obsahů, je patrný více v behaviorální rovině.

„Celé studium masové komunikace je založeno na předpokladu, že média mají významné účinky, a přece bychom našli jen málo shodných názorů na jejich povahu a rozsah. Taková nejistota je o to překvapivější, že každodenní zkušenost nám poskytuje nesčetné drobné příklady vlivu médií. Oblékáme se podle předpovědi počasí, alespoň někdy nakupujeme podle reklamy, jdeme na film, o kterém se píše v novinách, nejrozumnější způsoby reagujeme na mediální zpravodajství, filmy, hudbu atd.“ (McQuail, 1999, s. 359)

Působení médií lze rozlišovat na záměrné, nezáměrné a krátkodobé či dlouhodobé. Na základě těchto charakteristik navrhl Golding (in McQuail, 1999, s. 367) typologii účinků médií. Typologii zanesl do schématu, jehož základem jsou dvě osy – čas a záměrnost, na jejichž koncích je vždy krajní poloha - záměrné, nezáměrné působení a krátkodobé, dlouhodobé působení. (příloha C). V tomto schématu je jasně znázorněno, za jakých předpokladů dochází k jakým účinkům. Příkladem krátkodobého neplánovaného působení může být individuální reakce, což je proces, při němž se jednotlivci proměňují nebo změně odolávají v důsledku sdělení vytvářených s cílem ovlivňovat postoje, znalosti, chování. Jako krátkodobé, plánované působení autor označuje například mediální kampaň nebo prosté dozvídání se zpráv. Mezi dlouhodobé, neplánované účinky patří sociální kontrola, socializace nebo definování reality. K nejzajímavějšímu dopadu médií patří působení dlouhodobé, plánované – zde autor uvádí šíření pokroku, šíření inovací nebo distribuci znalostí, vědomostí.

Z tohoto schématu jasně plyne závěr, že pokud mají být média efektivně využívána pro vzdělávání, mělo by se jednat o dlouhodobé záměrné působení s plánovanými účinky. Zřetelně se zde promítl rozdíl mezi pouhým „brouzdáním“ po internetu, sledováním televizních zpráv, dokumentů, kdy se často hovoří o nezáměrném učení prostřednictvím získávání informací, a vzděláváním v pravém slova smyslu. V podstatě však nejde o rozměr záměrnosti, ale o rozměr času. Pokud zde chybí dlouhodobost, jakási komplexnost a rozměr systematickosti, nelze hovořit o vzdělávání jako takovém.

2.6 Shrnutí

Komunikace provází člověka samozřejmě od jeho nejranější historie. Přehled vývoje lidstva z hlediska rozvoje komunikace zahrnuje řadu epoch. Epocha masové komunikace je historicky nejmladší. Začátky se datují někdy do začátku 19. století s příchodem novin a dále pak pokračovala vynalezením elektronických médií jako jsou telegraf a telefon. Častěji bývá ale začátek epochy masové komunikace spojován až se začátkem 20. století, kdy byl rozšířen film, rozhlas a později televize.

Od nástupu masové komunikace bylo odborníky zkoumáno jejich působení a vliv na příjemce. Pohled na působení prostředků masové komunikace prošel několika fázemi. Na začátku se teoretici domnívali, že masová média jsou všemocná, všespasitelná. Později byly tyto úvahy poněkud redukovány a došlo k období skepticismu. O poslední fázi trvající zhruba od konce 70. let se hovoří jako o fázi „dohodnutého vlivu médií“. Znaky této fáze jsou sociální konstrukce procesů a historie prostřednictvím médií a konstrukce vlastní sociální reality příjemců pomocí symbolických konstrukcí nabízených médií.

Existuje celá řada typologií působení médií. Jako příklad jsem vybrala Goldingovu typologii, která je znázorněna v příloze C. Tato typologie pak velmi přehledně ukazuje, za jakých okolností dochází k jakým vlivům na příjemce médií. Z tohoto schématu je patrné, že pokud má být médií

efektivně využito ve vzdělávání, musí být působení dlouhodobé, záměrné s plánovanými účinky.

V následující kapitole, jak již bylo avizováno, bude popsáno konkrétní spojení mezi masmédií a elektronickým vzděláváním.

3 E-learning

V této kapitole budou představeny a definovány základní pojmy, které souvisí s e-learningem. Jejich samotné vymezení není vůbec jednoduché vzhledem k tomu, že v literatuře se pojetí různých pojmů z oblasti e-learningu výrazně liší.

3.1 Pojem e-learning

E-learning je pojem z anglického jazyka, do českého jazyka se zpravidla nepřekládá. Někteří autoři v odborné literatuře uvádějí jako synonymum pojem elektronické vzdělávání.

„E-learning může být charakterizován jako vzdělávací proces, který je spojen s počítači a informačními a komunikačními technologiemi. Realizuje se v nějakém vzdělávacím prostředí, kde probíhá určité vzdělávání za účelem dosažení vzdělávacích cílů.“ (Barešová, 2003, s. 26)

Výše uvedená definice e-learningu vystihuje ústřední pojmy spojované s e-learningem, a to vzdělávání a informační a komunikační technologie. V literatuře ale můžeme najít různá vymezení e-learningu. Jednotlivé definice mohou být rozděleny do následujících kategorií:

1. Nejjednodušší definice charakterizují e-learning jako vzdělávání pomocí počítačů - computer-based learning (CBL).
2. Další vyzdvihují pojem web-based learning (WBL), tedy vzdělávání podporované webovými technologiemi.
3. Poslední kategorií je technology-based learning (TBL) – čili vzdělávání podporované technologiemi, poskytované prostřednictvím elektronických médií.

Nejčastější chápání pojmu e-learning je v dnešní době spojováno především se dvěma prvními kategoriemi – s počítači a internetem. Širší souvislosti e-learningu ve smyslu vzdělávání podporovaného obecně jakýmkoliv technologiemi, poskytovanými elektronickými médii, se dnes

takřka přehlíží. Právě z tohoto důvodu bude v této práci e-learning popisován podle třetí kategorie definic, tedy jako technology-based learning.

Technology-based learning je definováno jako vzdělávání prostřednictvím elektronických médií. Elektronická média pak spadají pod souhrnné označení masmédia.

„Masmédia (hromadné sdělovací prostředky): Prostředky masového šíření informací (masové komunikace) v rámci velkých často hodně rozptýlených, anonymních a heterogenních skupin. Zahrnují všechna média, pokud mohou být masově reprodukována: tištěná (noviny, knihy, časopisy, ale i letáky, plakáty apod.), média elektronická (počítačové sítě, rozhlas, televize, audio a videokazety apod.) a média ostatní (film, výtvarné reprodukce apod.) Jejich funkce jsou různé, nejčastěji se uvádí tyto: informovat, bavit, vychovávat, přesvědčovat, vzdělávat.“ (Palán, 2002, s. 75)

Z uvedených definic pak pro tuto práci vyplývá, že e-learning bude používán ve smyslu elektronického vzdělávání, které je realizováno skrze elektronická média – tedy jedním ze tří možných druhů masmédií.

3.2 Didaktický pohled

Aby bylo vymezení pojmu e-learning kompletní, je potřeba ho charakterizovat z pohledu didaktiky.

Z pohledu teorie vyučování dospělých jsou ve spojitosti s e-learningem diskutovány zejména pojmy forma a metoda. Základní otázka didaktického pohledu pak zní – je e-learning forma nebo metoda? Nalézt odpověď na tuto otázku není jednoduché.

„Ten, kdo hledá heslo e-learning určitě ví, že hledá informace o jiné formě (zvýraznila zš) vzdělávání, která v poslední době prožívá svůj boom.“ (Co je e-learning?, 2006)

„...Je ovšem třeba předeslat, že i když e-learning neovládl oblast vzdělávání tak zásadním způsobem, jak jeho apologeti předpokládali,

rozhodně se jedná o velmi životaschopnou, užitečnou a efektivní metodu (zvýraznila zš), která pokud je správně použita, může velmi vyznamáným způsobem přispět ke zkvalitnění a usnadnění vzdělávacího procesu.“ (Elektronické vzdělávání, 2004)

Autoři těchto článků se zřejmě nezamýšleli nad didaktickým významem pojmů, které k vymezení e-learningu použili.

Zařazení e-learningu mezi metody či formy vyučování se zaobírá ve své knize například Andrea Barešová. „...To, že e-learning je metoda samozřejmě není pravda, neboť v e-learningu je možné efektivně využívat mnoho vyučovacích metod. Dalším chybným názorem je ten, který tvrdí, že e-learning je forma. V e-learningu se přitom používá mnoho odlišných forem.“ (Barešová, 2003, s. 27) Sama tato autorka pak ale na dalších řádcích uvádí, že e-learning představuje „úplně novou didaktickou metodu“.

Pokud budeme definovat pojem forma podle Palána (2002, s. 65), pak jde o souhrn organizačních opatření a uspořádání výuky (vzdělávání) při realizaci určitého vzdělávacího procesu. Naopak metodu charakterizuje Palán (2002, s. 118) jako způsob (postup) záměrného uspořádání činností a opatření pro zajištění realizace vzdělávacího procesu a jeho účinnosti směrem ke vzdělávanému tak, aby se co nejefektivněji dosáhlo vzdělávacího cíle.

Vycházejí z těchto definic se přikláním k tomu, že e-learning by měl být pojímán z didaktického hlediska spíše jako metoda. Jako metoda realizovaná v rámci distanční formy studia.

„Distanční vzdělávání je multimediální forma řízeného studia, která poskytuje nové vzdělávací příležitosti a podpůrné vzdělávací služby pro zpravidla samostatně studující dospělé účastníky, kde hlavní odpovědnost za průběh a výsledky vzdělávání spočívá na studujících, kteří jsou odděleni od vyučujících (konzultantů).“ (Palán, 2002, s. 49)

Tato Palánova citace definuje distanční vzdělávání s ohledem na základní charakteristiky vzdělávání dospělých jakými jsou cílevědomost a systematickosti a opírá se o nejúžší vymezení e-learningu, a to sice jako

vzdělávání prostřednictvím počítače a internetu. V přeneseném významu však lze Palánovu definici aplikovat i na e-learning chápaný jako technology-based learning. Jde o multimediální formu studia, která poskytuje vzdělávací příležitosti pro zpravidla samostatně studující dospělé účastníky. Hlavní odpovědnost za průběh a výsledky vzdělávání spočívá jednak na samotných studujících, jejich motivaci a vůli a na druhé straně na šíři a dostupnosti nabídky edukačních aktivit.

V souvislosti s distančním vzděláváním se můžeme setkat také s pojmem distribuované vzdělávání, které je považováno za jednu z forem distančního vzdělávání, která primárně souvisí s počítači a internetem (podrobněji v 5. kapitole).

3.3 Elektronická média

Pokud pojímáme e-learning jako technology-based learning, tedy vzdělávání za pomoci technologií neboli elektronické vzdělávání, pak je nutné vymezit, co přesně v této práci bude rozuměno pod pojmem „elektronická média“. Elektronická média budou v této práci zahrnovat následující prostředky masové komunikace:

- rozhlas,
- televize (satelitní, kabelová),
- video (audio) záznam,
- počítač (včetně CD-ROM),
- internet.

3.4 Vzdělávání a učení prostřednictvím elektronických médií

Jakým způsobem, jak efektivně a jestli vůbec je možné se vzdělávat prostřednictvím elektronických médií, resp. e-learningu v jeho nejširším možném chápání, je sporné zejména z pohledu elektronických médií jako rozhlasu, televize, příp. audio nebo video nahrávek.

Pokud budeme vzdělávání dospělých definovat podle Palána (2002, s. 237), pak se jedná o obecný pojem pro vzdělávání dospělé populace

a zahrnuje veškeré vzdělávací aktivity realizované jako řádné školské vzdělávání dospělých nebo jako další vzdělávání a vzdělávání seniorů. Jde o proces cílevědomého a systematického zprostředkování, osvojování a upevňování schopností, znalostí, dovedností, návyků, hodnotových postojů i společenských forem jednání a chování osob, jež ukončily školní vzdělávání a přípravu na povolání a vstoupily na trh práce.

Z tohoto pohledu, kdy vzdělávání dospělých je vnímáno jako cílevědomé a systematické zprostředkování vzdělávacích obsahů, je pak vzdělávací funkce elektronických médií velmi problematická. Často právě v edukačních aktivitách realizovaných skrze ně chybí až na výjimky, které budou popsány v 5. kapitole, jakákoliv systematičnost. Můžeme pak hovořit o vzdělávací funkci jednotlivých médií, můžeme sledovat, jak tuto funkci naplňují, nicméně vždy se zřetelem na to, že se ve většině případů nejedná o vzdělávání dospělých v pravém slova smyslu.

Pro popsání této skutečnosti slouží pojmy „edutainment“ a „infotainment“. Pojem edutainment je složeninou anglických slov education a entertainment, tedy vzdělávání a zábava. Jde vlastně o zábavu, která má nejen bavit, ale i vzdělávat. Dobře by se tento termín dal vysvětlit jako „škola hrou“. Edutainment je dnes velkým trendem spojovaným nejen s elektronickými médii, ale také edukativní zábava ve formě muzeí, planetárií, zoologických zahrad atd. Příkladem edutainmentu ve spojitosti s elektronickými médii může být např. hraní her, počítačové simulace, výukové videokazety nebo různé zábavné pořady v rozhlasu či televizi se vzdělávací tematikou. Těmto prostředkům je v andragogice a zejména v pedagogice věnována velká pozornost.

Infotainment je obdobnou složeninou ze slov information a entertainment, informace a zábava. Jedná se o podávání informací zábavnou formou, kdy i pouhým dovidáním se informací nebo zpráv se vlastně učíme novému. Právě infotainment je v současné době velkým trendem zejména v rozhlasu a televizi. Příkladem infotainmentu je např. sledování nebo čtení zpráv, brouzdání po internetu. O této problematice byla

řeč již na konci druhé kapitoly v souvislosti s Goldingovou typologií mediálních účinků (in McQuail, 1999, s. 367), která je vyobrazena v příloze C. Infotainment zde reprezentuje krátkodobé působení médií, které je záměrné, s plánovanými účinky.

3.5 Shrnutí

E-learning neboli elektronické vzdělávání je pojem velmi nejednoznačný. Existuje celá řada jeho pojetí a vymezení. Pro účely této práce bude e-learning chápán jako technology-based learning – čili vzdělávání podporované technologiemi, poskytované prostřednictvím elektronických médií. Elektronickými médií v tomto smyslu budou rozhlas, televize, video, počítač a internet. Těmto elektronickým médiím a jejich vzdělávací funkci se bude podrobně věnovat následující kapitola.

Vzhledem ke vzdělávacímu pojetí celého tématu je nezbytné didaktické vymezení pojmu e-learning. Z pohledu didaktiky je zejména sporné, zda se jedná o formu nebo metodu vzdělávání. Na základě výše uvedených důvodů se naskytá závěr, že pokud by e-learning měl být zařazen do jedné z těchto kategorií, byl by spíše metodou. Toto vymezení ovšem není zcela jednoznačné, vždy záleží na situaci, kontextu a rozsahu použití elektronických prostředků.

4 Elektronická média a jejich vzdělávací funkce

Jak bylo vymezeno na konci předcházející kapitoly, pojem elektronická média v této práci zahrnuje rozhlas, televizi, audio a video, počítač a internet. Všechna tato média jsou dnes zcela běžná, působí na nás téměř neustále. Tato kapitola se bude snažit odpovědět na otázky typu: Jaká je nabídka vzdělávacích pořadů nebo kurzů? Jak jednotlivá média dnes plní svou vzdělávací funkci?

4.1 Rozhlas

Historie rozhlasu se začíná odvíjet od roku 1873, kdy James Clerk Maxwell poprvé teoreticky popsal princip šíření elektromagnetických vln, na kterých je dodnes nejen rozhlasové vysílání založeno. Experimentálně prokázal existenci těchto vln o tři roky později Heinrich Rudolf Hertz, po němž jsou pojmenovány základní jednotky kmitočtu. Zjednodušeně řečeno je kmitočet (frekvence) vlnová délka, pomocí níž se šíří vlny, kterými můžeme přenášet jakýkoliv signál. Každá technologie jako např. rozhlas, televize, internet, ať už vysílané analogově nebo digitálně, má své vyhrazené pásmo, ve kterém vysílá. Co se týče rozhlasových vln, můžeme je na základě dalších fyzikálních veličin – jako je frekvence či amplituda – rozdělovat na dlouhé vlny (DV), střední vlny (SV), krátké vlny (KV) a velmi krátké vlny (VKV). Pro DV, SV a KV se používá souhrnné označení AM – amplitudová modulace, pro označení vysílání VKV se zažilo označení FM – frekvenční modulace. V současnosti je nejběžnější druh vysílání na vlnách FM.

Podstatou rozhlasu je přenos mluveného slova, hudby.

„Rozhlas se v minulosti vyprofiloval jako jedno z dominantních médií 20. století. Jeho masové rozšíření bylo založeno především na snadné dostupnosti, neomezené mobilitě (toto platí do druhé poloviny 20. století) a v neposlední řadě také větší srozumitelnosti mluveného slova (v porovnání

se slovem psaným). Poslech rozhlasu je tak kromě základního technického vybavení omezen pouze znalostí používaného jazyka.“ (Šerák 2005, s. 124)

Do roku 1921 probíhala po celém světě spíše pokusná vysílání, právě od počátku 20. let 20. století bylo zahájeno pravidelné vysílání rozhlasu nejprve na americkém kontinentu, posléze také v Evropě. „Československo bylo první zemí na evropském kontinentě, která zahájila pravidelné rozhlasové vysílání, a to 18. 5. 1923 ze skautského stanu ve Kbelích.“ (Český rozhlas ve zkratce, 2006, s. 1) Velmi brzy po zahájení pravidelného rozhlasového vysílání byly do programu zahrnuty také první přednášky věnující se nejrůznějším oborům. V této době trvaly přenášky necelou čtvrt hodinu a byly vysílány zejména večer. Postupem času se do výroby vzdělávacích pořadů pro rozhlas začaly zapojovat i v té době velmi významné vzdělávací instituce jako byl Osvětový svaz, Lidová akademie nebo Masarykova akademie.

Po roce 1989 v tehdejší Československé republice radikálně vzrostla nabídka rozhlasových stanic. Vedle Československého a později Českého rozhlasu začala vysílat i rádia čistě komerční. Začal fungovat tzv. duální systém, který dělí nabídku na veřejnoprávní a komerční stanice.²

Veřejnoprávní službu poskytuje dnes Český rozhlas na těchto stanicích: ČRo 1 – Radiožurnál, ČRo 2 – Praha, ČRo 3 – Vltava, ČRo 4 – Radio Wave, ČRo 6, ČRo 7 – Radio Praha, ČRo Leonardo, ČRo D-dur, ČRo Online a na 11 dalších regionálních stanicích.

Komerční stanice s celoplošným záběrem jsou BBC World Service, Evropa 2, Frekvence 1, Rádio Impuls. Ostatních regionálně vysílajících stanic je nespočet.

---

² Podrobný popis duálního vysílání, resp. vymezení veřejné služby z pohledu zákona, bude zařazen do následující kapitoly 4.2 vzhledem ke skutečnosti, že veřejnoprávní služba v tomto smyslu je u rozhlasového vysílání vymezena stejným zákonem, resp. zákonem ve stejném znění jako vysílání televizní.

4.1.1 Vzdělávací funkce rozhlasu

„Nabídka vzdělávacích pořadů a jejich obliba kulminovala především v padesátých letech. Již v roce 1947 zahájila svou činnost Rozhlasová univerzita. Vysílala půlroční, roční i několikaleté cykly s různorodou tematikou, především z oblasti společenských věd a jazykového vzdělávání. Diskutována byla i možnost oficiálního zakončení těchto kurzů zkouškami na vybraných školách, nicméně tento záměr nebyl nikdy realizován.“ (Šerák, 2005, s. 125)

Dnes je vzdělávací funkce rozhlasového vysílání spíše upozaděna. Komerční stanice jsou zaměřeny výhradně na zábavu, hudební produkci. Jednou z ojedinělých snah o znovuvzkříšení rozhlasového vzdělávání z 50. let minulého století byla v roce 2005 reprizovaná Rozhlasová univerzita na vlnách komerčního rádia Proglas. Bylo by opravdu škoda na tyto kvalitní pořady, připravené za účasti tehdejších nejvýznamnějších intelektuálů v exilu, zapomenout. Nicméně jejich reprizování se po více než 50ti letech míjí účinkem. Bylo by vhodnější na tuto tradici navazovat a ne se pokoušet ji vzkřísit. O to se již 17 let velmi úspěšně snaží Rozhlasová akademie třetího věku vysílaná na vlnách ČRo 2 – Praha.

„8. listopadu 1991 v 8:00 hodin byl poprvé v "éteru" slyšet hodinový pořad pro seniorskou generaci pod názvem Stříbrná mozaika. Součástí tohoto pořadu byla i Rozhlasová akademie třetího věku, která se od září 1997 vysílá jako samostatný pořad.

Za dobu existence Rozhlasové akademie třetího věku odezněla v tomto pořadu řada rozmanitých cyklů, například z geriatrické psychiatrie, sociální komunikace, psychologie, etnologie, historie, literatury, meteorologie, psychosomatiky, geografie, botaniky a další.

Posluchači - studenti - vypracovávají písemné práce z každého cyklu, které lektori vyhodnocují, úspěšní absolventi pak dostanou diplom.

Se studiem Rozhlasové akademie třetího věku je spojena řada aktivit, například natáčení ve studiu, nedělní setkávání lektorů a posluchačů,

zájezdy ke Dni seniorů a už tradiční týdenní studijně-rehabilitační pobyty posluchačů.“ (Rozhlasová univerzita třetího věku, 2008)

V září loňského roku vstoupila rozhlasová univerzita do sedmnáctého akademického roku. Teď aktuálně od 20. 5. 2008 běží cyklus o paleontologii, který je vysílán každé úterý od 20:30 hodin. Rozhlasová univerzita třetího věku je doplněna nejen různými doprovodnými akcemi, ale úzce také spolupracuje se serverem Senio.cz, kde by měli posluchači nalézt přepisy poslouchaných přednášek. Na tomto webu je ovšem poslední zveřejněná přednáška z ledna roku 2005. I přes tento nedostatek se však jedná o velmi oblíbený, dobrý a hlavně ojedinělý vzdělávací projekt v rozhlase.

S nastupující digitalizací, o níž bude podrobně pojednáno v podkapitole 4.3.1, se proměňuje i veřejnoprávní vysílání Českého rozhlasu. Za několik posledních let přibýly do nabídky k těm klasickým i 3 nové stanice - zpravodajské Rádio Česko, vědecko-populární ČRo Leonardo a hudební ČRo D-dur.

Vzdělávání podobné dřívější Rozhlasové univerzitě se v dnešním vysílání rozhodně nerealizuje. Nabídka Českého rozhlasu se ale neustále rozšiřuje a díky digitalizaci určitě i nadále bude. Proto existuje reálný předpoklad, že budou vznikat nové a nové stanice, více tématicky zaměřené. Dá se tedy předpokládat, že rozhlas nejenže zůstane médiem výrazně se uplatňujícím na poli zájmového vzdělávání, ale že i jeho význam v tomto smyslu vzroste.

„Sloužit vzdělávání je samozřejmým úkolem veřejnoprávního rozhlasu. Rada souhlasí s vedením Českého rozhlasu, že příliš edukativně pojaté pořady rozhlasového posluchače spíše odrazují. Proto čistě vzdělávací pořady ve schématech okruhů Českého rozhlasu dnes nenajdeme. Český rozhlas má posluchače vzdělávat nenásilně celkovou svou úrovní. Vzdělávací prvky nemají být přítomny jen v pořadech, u kterých je to posluchač zvyklý očekávat (Meteor, Toulky českou minulostí...), ale ve všech kulturních i zpravodajsko-publicistických pořadech. Má-li rozhlas

vzdělávat a vychovávat, musí být o krok napřed. A určit směr, v němž má být o krok napřed, není možné žádnou objektivní metodou, ale jen trpělivou diskusí. Změřit a objektivně zhodnotit dokážeme totiž jen jaké věci jsou, ne jaké mají být.“ (Výroční zpráva Rady Českého rozhlasu, 1998)

Výroční zpráva Rady Českého rozhlasu z roku 1998 uvádí, že čistě vzdělávací pořady tehdy (tedy v roce 1997) ve vysílání nenajdeme, protože posluchače spíše odrazují. Tento postoj se v Českém rozhlasu v průběhu uplynulých deseti let změnil.

V Ročence Českého rozhlasu (2007), která uvádí podrobné údaje o vysílání za celý rok 2006, jsou zveřejněny i údaje odvysílaných hodin podle témat pořadů. Dostupná čísla reprezentují součet vysílacích hodin všech stanic Českého rozhlasu. Vzdělávacím pořadům bylo v roce 2006 věnováno celkem 1670 hodin. Pro srovnání, hudební pořady obsadily první příčku s 59552 hodinami, publicistické pořady byly ve vysílání 32362 hodin, zpravodajství 25084 hodin, kulturní pořady 4179 hodin.

V Ročence Českého rozhlasu (2007) se uvádí počet hodin věnovaný jednotlivým tématům v rámci vysílání, informace o konkrétních vzdělávacích pořadech a jejich sledovanosti však chybí. Není tak možné zjistit, které pořady český rozhlas zařazuje mezi vzdělávací a jakou mají tyto konkrétní pořady odezvu u posluchačů.

Z celoplošného vysílání Českého rozhlasu, tedy ze stanic ČRo 1 – Radiožurnál, ČRo 2 – Praha, ČRo 3 – Vltava a ČRo 6 mají nejvyšší poslechovost stanice Radiožurnál a Praha. V případě první stanice činí celkový podíl na trhu 7,5 %, druhá stanice má 4,8% podíl na trhu. U ostatních dvou celoplošných stanic nedosahuje podíl více než 0,5 %. Z tohoto přehledu by se mohlo zdát, že Český rozhlas jako takový má na trhu pouze okrajový význam. Ovšem v přehledu poslechovosti za 3. a 4. čtvrtletí roku 2007 obsadil Radiožurnál čtvrté místo, stanice Praha šesté (MediaProjekt, 2007). První příčky jsou obsazeny stanicemi komerčními, přičemž ty kladou důraz ve velké většině na funkci zábavnou a funkci vzdělávací (až na ojedinělé snahy – zmíněné rádio Proglas) zcela opomíjejí.

Nejposlouchanějším komerčním rádiem je Impuls (13,8% podíl na trhu), následuje Frekvence 1 (10% tržní podíl) a na třetí příčce je Evropa 2 (8,5% podíl na trhu).

Vybavení českých domácností rozhlasem není možné žádným způsobem zachytit ve statistikách, podobných těm, které budou prezentovány u každého z dalších popisovaných médií. Důvodem je dnešní integrovanost rádií v mobilních telefonech, MP3 přehrávačích, autech a mnoha dalších zařízeních. Rádio můžeme dnes poslouchat ze satelitu prostřednictvím televize, z počítače. Rozhlas je dnes vůbec nejrozšířenějším médiem, najdeme ho téměř všude.

4.2 Televize

Princip televize je analogií rozhlasu, vedle zvukového signálu je však třeba přenášet také video signál. Zvukový signál společně s video signálem se dohromady nazývá televizní kanál.

„První televizní vysílání se uskutečnilo v různých zemích, např. v Německu při Olympiádě v roce 1936. První oficiální televizní vysílání označené za veřejné a pravidelné se uskutečnilo v 15:30 hodin dne 2. 11. 1936 v Anglii.“ (Pazderák, 2007, s. 5)

V Československé republice se první pokusy o televizní vysílání objevovaly ve 40. letech 20. století. Počátky pravidelného vysílání lze u nás datovat do roku 1954, kdy bylo možno sledovat televizi 2-3 dny v týdnu. Celotýdenní vysílání zahájila televize o 4 roky později.

Od konce 60. let do 80. let byla televizní tvorba silně poznamenána propagandistickými snahami KSČ. Tato skutečnost ovlivnila i produkování vzdělávací pořady, které byly v této době zaměřené především na ideová, společenská a přírodovědná témata.

„Rok po zahájení vysílání bylo v celém Československu pouze 3833 majitelů televizorů sovětské výroby (v roce 1960 již 794 898).“ (Šerák, 2005, s. 128)

Podle tiskového mluvčího České televize Martina Krafla (2007, s. 1) je v databázi evidováno 3 544 413 televizních přijímačů – tedy těch, které jsou oficiálně přihlášeny k placení povinného televizního poplatku. Další, poměrně velká skupina obyvatel, je ze sociálních důvodů od poplatku osvobozena a v databázi veřejnoprávní České televize tak není. Nemalou část neregistrovaných také tvoří neplatiči. Číslo, které uvedl Martin Krafl, tak vlastně nevypovídá příliš o skutečném vybavení domácností.

Televize je dnes jedním z nejrozšířenějších médií. Pokud bychom se měli opřít o oficiální a realitě odpovídající výzkum, můžeme se údaje dozvědět z pravidelného sčítání lidu. Výsledky těchto po dekáдах se opakujících výzkumů uveřejňuje na svých stránkách Český statistický úřad. Příloha D, grafy 1 a 2 zachycují vybavení českých domácností televizorem. V grafu 1 je jasně patrné, že ve srovnání s ostatními v této práci rozebíranými médii, má televize dominantní postavení. Podle sčítání lidu z roku 2001 vlastní televizor téměř 97 % českých domácností. K tomuto grafu je nutné podotknout, že data z roku 2001 dnes mohou být již odlišná. Předpokladem ale je, že v případě vybavenosti televizorem a videorekordérem se tato data na rozdíl od počítačů a internetu nezměnila nijak radikálně. Další podstatnou informací ohledně dat zahrnutých do všech grafů v příloze D je fakt, že se nejedná o statistiky celé populace České republiky, ale v případě grafu 1 o 3 966 678 domácností (tedy všech) a u všech ostatních grafů v příloze D, grafy 2-5 se jedná o vzorek 1 809 833 domácností.

Graf 2 v příloze D pak podrobně rozebírá vlastnictví televizoru v českých domácnostech podle vzdělanostní struktury jejích členů (kde alespoň jeden člen má uvedené vzdělání). Z tohoto grafu jasně vyplývá, že ačkoliv ve všech vzdělanostních skupinách se pohybuje vlastnictví mezi 98 a 99 %, o pár desetin procenta jsou televizorem více vybaveni lidé se základním a středním vzděláním vzhledem ke vzdělání vysokoškolskému.

Stejně jako u rozhlasu máme v České republice od 90. let 20. století duální televizní vysílání, tzn., že se dělí na veřejné a komerční. Veřejnou

televizní službu celorepublikově zajišťuje Česká televize na programech 1 a 2, komerční televize pokrývající většinu území jsou TV Prima a TV Nova.

4.2.1 Vzdělávací funkce televize

„Prvním specializovaným vzdělávacím pořadem v programové nabídce byla Televizní univerzita, premiérově vysílaná 1. 2. 1956. Šlo o komplex různých vzdělávacích cyklů v rozsahu 9-15 lekcí, zaměřených na nejrozumnější společenská i vědeckotechnická témata. Obsahem prvních dílů bylo zemědělství, medicína a astronomie. Diváci měli možnost prostřednictvím dopisů zodpovídat pokládané otázky, přičemž za správné odpovědi získávali odměnu. O dva roky později bylo zahájeno i pravidelné vysílání pro mateřské školky a za další rok experimentální vysílání pro žákovské kluby a školní družiny, obsahově navazující na školní látku. Pravidelné vysílání pro školy je realizováno od r. 1966.“ (Šerák, 2005, s. 128-129)

V minulosti se prostřednictvím televize realizovaly vzdělávací aktivity v podobě různých cyklů, byla snaha o jejich celistvost, návaznost. Zároveň měl divák se aktivně zapojovat prostřednictvím dopisů. Jak ale vypadá televizní vzdělávání dnes? Před odpovědí na tuto otázku je nutné si nejprve uvědomit, že vzdělávací funkce se velmi zásadně liší u veřejnoprávních a komerčních subjektů.

Televizní i rozhlasové vysílání se rozděluje, jak již bylo řečeno, na veřejnoprávní a komerční. Oba tyto typy vysílání upravuje zákon č. 231/2001 Sb., o provozování televizního a rozhlasového vysílání. Tento zákon je velmi obsáhlý a mimo jiné stanovuje podmínky pro získání licence k vysílání, vymezuje působení Rady pro rozhlasové a televizní vysílání, která funguje jako kontrolní orgán nad veškerým vysíláním. Z pohledu této diplomové práce je pak zřejmě nejdůležitější pátá část, hlava první tohoto zákona, která se věnuje právům a povinnostem provozovatelů při vysílání. Základní charakteristiky obsahu vysílání jsou podle § 31 zmíněného zákona tyto:

- vysílání je realizováno svobodně a nezávisle v mezích zákona,
- objektivita, s vyváženými informacemi,
- vyváženost programové skladby pro všechny obyvatele.

Omezení vysílání je mnohem více – jedná se zejména o obecně známé skutečnosti jako nevysílat pořady, které by mohly ohrožovat fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mládeže mezi 6h a 22h, dále pak je zde výslovný zákaz podněcovat k nenávisti z důvodů rasy, pohlaví, náboženství, národnosti nebo příslušnosti k určité skupině obyvatelstva nebo např. také zákaz podprahových signálů.

O vzdělávací funkci médií či vzdělávání v kontextu televizního nebo rozhlasového vysílání se v zákoně č. 231/2001 Sb. nehovoří. Situace je ale poněkud jiná v oblasti zákonné regulace veřejnoprávních subjektů. Jedná se o zákony č. 483/1991 Sb., o České televizi, a č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu. Český rozhlas a Česká televize poskytují tzv. veřejnou službu, jejíž podstatou je dle výše zmíněných zákonů šíření rozhlasových, resp. televizních programů, popřípadě dalšího multimediálního obsahu a doplňkových služeb na celém území České republiky a do zahraničí.

Hlavními úkoly veřejné služby v oblasti televizního vysílání dle § 2 odst. 2 zákona č.484/1991 Sb., a v oblasti rozhlasového vysílání dle § 2 odst. 2 zákona č.483/1991 Sb., jsou zejména:

- Poskytování objektivních, ověřených, vyvážených, všestranných informací.
- Přispívání k právnímu vědomí obyvatel České republiky.
- Poskytování vyvážené nabídky pořadů se zřetelem na všechny skupiny obyvatel ve snaze podporovat a posílit vzájemné porozumění a toleranci.
- Rozvíjení kulturní identity všech obyvatel České republiky včetně národnostních nebo etických menšin.

- Výroba a vysílání zejména zpravodajských, publicistických, dokumentárních, uměleckých, dramatických, sportovních, zábavných a vzdělávacích pořadů pro děti a mládež.

Další velmi důležitou listinou, která akcentuje vzdělávací funkci televizního vysílání, je Kodex České televize (kodex v analogickém znění má i Český rozhlas), kde se v článku 10 doslova uvádí: „Česká televize vytváří a v programu vyčleňuje pevné místo pro populárně vzdělávací a osvětové pořady určené různým věkovým i zájmovým skupinám. Využívá výhod a zvláštních forem, jež poskytuje televizní komunikace, a vhodně tak doplňuje zdroj pramenů, z nichž lidé mohou získávat poznání. Tam, kde je to možné a vhodné, doplní uvedení vzdělávacího či osvětového pořadu nabídkou dalších zdrojů informací o tématu včetně publikace vzdělávacích informací na vlastních internetových stránkách (e-learning).“ (Kodex ČT, 1996)

Zatímco v zákoně je výroba vzdělávacích pořadů omezena na cílovou skupinu dětí a mládeže, Kodex České televize (i Českého rozhlasu) už cílovou skupinu rozšiřuje na „různé věkové i zájmové skupiny“. Nabídka vzdělávacích pořadů veřejnoprávních subjektů by tak měla podle kodexů obou veřejnoprávních subjektů směřovat ke všem věkovým kategoriím, tedy i k dospělým.

To, že Česká televize přikládá vzdělávací funkci televize značnou důležitost, dokládá fakt, že v lednu letošního roku vzniklo v ČT samostatné Centrum vzdělávacích pořadů. Do konce roku 2007 byly vzdělávací pořady zahrnuty do Centra publicistiky a dokumentárních filmů.

Novou vedoucí nového Centra vzdělávacích pořadů v České televizi se stala paní Alena Müllerová, které jsem měla možnost položit několik otázek (Příloha I). Co se týče nákupu práv na vzdělávací pořady, obrací se Česká televize nejčastěji na známé a osvědčené výrobce, jakými jsou BBC, Channel Four, YLE, France 5, NHK, atd. nebo soukromé zahraniční agentury. Spolupráce s těmito renomovanými firmami přináší vzdělávacím

pořadům jistou koncepčnost, často jsou kupovány celé série pořadů nebo celé balíčky. Balíčky v tomto smyslu obsahují několik typů pořadů věnovaných jedné problematice, které na sebe navazují. Častěji se ale stává, že jsou pořady do vysílání kupovány a umisťovány zcela nekonceptně. Konzultační a odborný dohled nad skladbou vzdělávacích pořadů pak má Rada odborníků na vzdělávání. Otázka na složení této Rady a bližší vymezení spolupráce obou subjektů bohužel nebyla zodpovězena. Česká televize spolupracuje dále také s rádii, časopisy, Akademií věd ČR, vysokými, středními, příp. i základními školami, s oborovými odborníky, s institucemi jako je např. Ústav pro informace ve vzdělávání, Výzkumný ústav pedagogický v Praze. V rámci mezinárodní spolupráce je Česká televize dlouhodobě v kontaktu a aktivně spolupracuje s EBU (European Broadcasting Union), Athena Web a mnoha západoevropskými televizemi veřejné služby. Otázka na bližší specifikaci uvedené spolupráce nebyla rovněž Alenou Müllerovou zodpovězena.

Jak již bylo uvedeno výše, Česká televize ve svém kodexu deklaruje doplňování vzdělávacích pořadů o další navazující informace a materiály, což je zde pojmenováno jako e-learning. Z tohoto pohledu paní Alena Müllerová nejvíce vyzdvihuje pořady Port, Diagnóza, Jádro, Domácí lékař aneb nic není jen tak a Inspirace pro utkáni s budoucností. Pořad Port je týdeník o novinkách a zajímavostech z oblasti vědy, nových technologií a společenskovedních oborů. Tento pořad má svou vlastní webovou stránku www.ceskatelevize.cz/port, kde jsou k vidění již odvysílané reportáže a k tomu navíc se zde odehrávají diskuze s odborníky na různorodá témata a také zde probíhá forum diváků. Všechny ostatní uvedené pořady mají taktéž svou stránku, oproti pořadu Port daleko méně propracovanou jak graficky, tak obsahově. Vždy je tu přítomná také diskuze, do které se může divák zapojit. Výjimkou je pak pouze pořad Jádro, což jsou jakési zfilmované mikroeseje o směřování současné vědy, a na jehož stránkách divák najde odkazy na související literaturu. Dá se tedy říci, že schéma e-learningu

v pojetí České televize je vždy stejné – webová stránka pořadu se základními informacemi o něm, jeho díly ke stažení, chat nebo forum.

Česká televize má dokonce i své vlastní vydavatelství nazvané Edice ČT, ve kterém může publikovat doprovodné materiály k pořadům. „Edice ČT je vydavatelství České televize, které se zabývá především vydáváním knih odvozených od pořadů ČT, ať již ve vlastní produkci, nebo ve spolupráci s jinými nakladateli. Kromě toho vybírá pořady vhodné k vydání na DVD či VHS do nabídky pro jiná vydavatelství.“ (Edice ČT, 2008, s. 1) Doplnkové materiály ke vzdělávacím pořadům ovšem v tomto vydavatelství publikovány nejsou. Mezi knihami a tištěnými materiály nenajdeme se vzdělávací tematikou nic, mezi DVD a VHS lze pak objevit pouze nějaké odvysílané dokumenty. Bylo by jistě přínosné, pokud by nové Centrum vzdělávacích pořadů využilo i tuto možnost prezentace a působení.

K datu 1. 6. 2008 je podle informací na stránkách <http://www.ceskatelevize.cz/poradyaz/vzdelavaci.html> aktuálně ve vysílání České televize dohromady 57 vzdělávacích pořadů, věnujících se rozličné tematice. Od ekologie (ABCD ekologie aneb Životabudič, Paměť stromů, Videoatlas naší přírody), historii (Střípky času, Záhady starého Egypta), medicína (Diagnóza, Domácí lékař), jazykové seriály (Adult English Zone, Le petit gnome), až po pořady jako Komunikace je hra o tom, jak správně asertivně komunikovat, nebo Fotbalová škola o základních prvcích a dovednostech nejpopulárnější hry planety.

Tyto vzdělávací pořady jsou nejčastěji zaměřeny na cílovou skupinu dětí a mládeže. Pořady určené výhradně pro dospělou populaci jsou pak např. pořad Stop – rady pro řidiče, nebo Rodina, škola a já – jak učit a vychovávat aby to nebolelo, pak samozřejmě pořady s medicínskou tematikou nebo již zmíněný pořad Adult English Zone. Zvláště u tohoto jazykového seriálu chybí na webu podpůrné materiály, jako např. přepisy lekcí, což bylo standardem u podobného pořadu Extra English, který v současné době televize nevysílá.

Jaký dopad mají televizní vzdělávací pořady, resp. jaká je jejich sledovanost nelze ze statistik poskytnutých Českou televizí vyčíst. Nicméně za rok 2007 se mezi 50 nejoblíbenějších pořadů programu ČT 1 ani ČT 2 nedostal ani jeden ze zmíněných pořadů.

Co se týče vzdělávacích pořadů na zbylých dvou celoplošných – komerčních stanicích, tam v tomto ohledu není vyvíjena aktivita téměř žádná. Programy TV Nova a TV Prima jsou zaměřeny zejména informační a zábavnou funkcí, funkci vzdělávací zastupují pouze občasné dokumentární pořady.

Současný stav televizního vzdělávání není zcela uspokojivý, je velmi mnoho míst, kde by se dala situace zlepšit. Ovšem velký potenciál zejména v televizním vzdělávání je v nastupující digitalizaci. Tomuto tématu bude věnována samostatná kapitola.

4.3 Video, Audio záznam

Snahy o záznam a archivaci audio i video materiálu provází celou historii médií. V počátcích kinematografie a tzv. němého filmu se materiál ukládal na celuloidové pásky. Se vznikem televizního vysílání a ohromného znásobení produkováného materiálu se začaly objevovat nové technologie ukládání na feromagnetické pásky – to platí jak pro audio i video záznam. S postupem doby se zlepšovala kvalita záznamu a zařízení pro něj i samotné pásky se miniaturizovaly. Došlo tak k přechodu od kotoučových pásek na magnetofonové kazety pro audio a klasické videokazety (VHS) pro video záznam.

Rozvoj nových technologií jakými jsou počítače pak znamenal zcela radikální přeměnu způsobu záznamu jak audio, tak video nahrávek.

Co se týče video záznamu, jednotkami, na které dnes ukládáme data, jsou CD, DVD, miniDV až po nejnovější HD-DVD a Blue-ray disky. Dvě posledně jmenované technologie jsou na trhu novinkou několika posledních let. Pokrokové jsou z hlediska kvality obrazu, což umožňuje stále se zvětšující kapacita záznamových médií. Ačkoliv je záznam na HD-DVD

a Blue-ray stejně kvalitní, počátkem roku 2008 se výrobci HD-DVD pod tíhou konkurence Blue-ray rozhodli tuto technologii dále nevyvíjet, resp. její výrobu zastavit. Blue-ray disky jsou dnes v mnoha oborech vyžadujících uchovávání dat zcela bezkonkurenčním médiem záznamu. Blue-ray disky pojmu až 40GB digitálních dat – oproti dnes běžným CD se 700MB dat nebo DVD s 4,3GB dat.

Audio záznam se přetransformoval z původního mono záznamu (jednakanálový zvuk), pozdějšího stereo záznamu (dvoukanálový záznam), až do dnešního digitálního záznamu zvuku prostřednictvím více kanálů, čemuž se říká prostorový zvuk. Tato prostorovost spočívá v umístění reproduktorů okolo posluchačů či diváků tak, aby jim byl zprostředkován co nejvěrohodnější prožitek. Toho je využíváno zejména v kinech a ve stále běžnějších tzv. domácích kinech nebo i u počítačů.

Vybavení domácností videorekordérem v porovnání s ostatními médii zachycuje graf 1 v příloze D. Podle sčítání lidu 2001 vlastní videorekordér 46,4 % domácností. Předpokladem je, že se tento údaj se za posledních 7 let nezměnil tak radikálně, jako tomu bude třeba u dalších médií. Nicméně ani tento údaj není příliš vypovídající, jelikož za posledních pár let se české domácnosti spíše než videorekordérem vybavují DVD přehrávači. Toto médium sčítání lidu 2001 nezahrnovalo, údaje o jeho vlastnictví tak budou známy nejdříve po roce 2011, pokud bude další sčítání lidu aktualizováno dle vývoje, ke kterému na poli technologií došlo.

Graf 3 reflektuje vybavení českých domácností dle vzdělání jejích členů. Je zajímavé, že čím vzdělanější domácnost, tím spíše je vybavena videorekordérem. Zatímco v domácnostech, kde alespoň jeden člen má základní vzdělání, je procento vlastnictví 68,3 %, se středoškolským vzděláním toto číslo roste na 71,6 % a u vysokoškolského vzdělání činí již 73,7 %.

Audio či videozáznam, jak již bylo řečeno, může být zachycen na různých nosičích. Od audiokazet po CD pro zvuk, od videokazet po DVD a Blue-ray disky. Všechny tyto nosiče, resp. audio či videozáznam na nich

může sloužit pro vzdělávání. Může se jednat o záznam přednášek, namluvené celé kurzy, může jít o dokumenty, instruktáže, naučné seriály a mnohé další. Ve velmi krátké poslední době – asi za posledního půl roku – vznikl nový fenomén šíření záznamových médií. Tato média jsou dnes hojně přikládána do denního tisku, časopisů. Často se jedná o DVD s filmy různých žánrů, určených primárně k zábavě. Nicméně se občas objevuje snaha o posun od filmů k CD či DVD s tematikou např. zdravého životního stylu, hubnutí, jak vyplnit daňové přiznání nebo také o namluvené lekce cizích jazyků. Tento trend je pozitivní a také velmi oblíbený mezi širokou veřejností. Vzdělávací funkce záznamových médií a zejména jejich potenciál je značný. Využitím filmu ve vzdělávání se ve své publikaci zabýval Vymazal (1984, s. 135), který dělí filmy na celovečerní hrané, dokumentární a naučné. Pokud má být vzdělávání skrze film skutečně efektivní, měl by film maximálně využívat své přednosti – naprosté názornosti a také by měl mít kratší stopáž. Naučné filmy jako takové klasifikuje Vymazal (tamtéž) na:

- vědecko výzkumný film (přímé pozorování vědeckých výzkumů),
- populárně vědecký film (zaměřen rovněž na vědecké problémy, ale zpracován srozumitelnější formou pro širokou veřejnost),
- výukový film (filmy primárně určené pro výuku, zpravidla se vztahují ke konkrétním vzdělávacím programům, jsou jejich doplňkem),
- instruktážní film (zaměřený na zvládnutí určitých dovedností, může sloužit jako pomůcka pro instruktory, učitele apod).

Aby došlo k záměrnému vzdělávacímu efektu, měla by distribuce záznamových médií být soustavná a dlouhodobá. Jednotlivé filmy, pořady, lekce by na sebe měly navazovat a zároveň být podpořeny ještě dalšími

materiály. Takovým materiálem by mohl být pracovní sešit, přepis lekce s úkoly, cvičeními apod.

Zvláštním druhem distribuce zaznamenaných audio a zvláště pak video materiálů nezávislým na jakýchkoliv nosičích je pak nastupující fenomén digitálních videopůjčoven. Tato problematika bude probrána na následujících stranách v podkapitole o digitalizaci, neboť s ní velmi úzce souvisí.

4.3.1 Digitalizace

Téma digitalizace souvisí se všemi třemi doposud popisovanými médii, proto je zařazeno až zde, ačkoliv o něm bylo doposud již v několika málo poznámkách zmíněno. Tato podkapitola se tedy vztahuje k tématům 4.1, 4.2 a 4.3.

V současné době je nastolena éra digitalizace, která se týká zejména právě elektronických médií jako je rozhlas a televize. K ústupu od vysílání analogového a k přechodu k vysílání digitálnímu dochází z důvodu potřeby přenosu více informací a navíc v lepší kvalitě.

„Tempo mediálních inovací nepolevuje. Lidstvo již začíná realizovat další technologickou inovaci, která výrazně promění nejen samotná média jako je rozhlas a televize, ale celou mediální krajinu a životní styl člověka. Digitalizací se vytvářejí předpoklady k těsnému propojení všech médií a ke kvalitativně novému posunu v utváření informační společnosti.“(Sak, 2007 s. 29)

Digitální vysílání funguje sice na stejném principu šíření vln jako dřívější vysílání analogové, ale s tím rozdílem, že zaujímá v daném pásmu mnohem méně prostoru. Ve srovnatelné šířce pásma je tak dnes transportován celý tzv. multiplex, který v sobě může zahrnovat až desítky televizních i rozhlasových stanic.

Na tomto místě je nutné vyzdvihnout, jak se může digitalizace projevit na rozvoji edukačních aktivit prostřednictvím elektronických médií. Jde o následující:

– Interaktivita

Neocenitelnou výhodou digitalizace je možnost zpětné vazby. U běžného analogového vysílání je přenos jednosměrný, tzn., že příjemce ať už divák nebo posluchač je pouhým pasivním konzumentem. Proměna médií pak, tak jak o ní hovoří v předešlé citaci Petr Sak, spočívá v interaktivitě digitálních médií. V kapitole 1.2 byly uvedeny charakteristické nové jevy v informační společnosti definované v Musilově publikaci Elektronická média v informační společnosti (2003, s. 180-183), mezi něž řadí právě i interaktivitu. Podle tohoto autora klasická média jako rozhlas nebo televize nechávají posluchače či diváka pouze v pasivní roli příjemce. S nástupem digitalizace však toto tvrzení přestává platit. Interaktivita médií spočívá v tom, že příjemce nějakým způsobem reaguje na předkládaný obsah a svou reakcí může tento obsah i měnit. Jedná se tedy v tomto smyslu o obousměrnou komunikaci. Příkladem interaktivních médií může být internet, počítačové hry, e-mail, mobilní telefon, ale existuje také třeba interaktivní televize. Ta pak nabízí možnost hlasování do hitparád, odpovídání na soutěžní otázky (třeba i v rámci vzdělávacích pořadů) apod.

– Možnost vlastní skladby programu

V zahraničí, zejména ve Spojených státech amerických je dnes interaktivní televize již zcela běžná. Její výhoda spočívá v tom, že si člověk může sám navolit skladbu programu, na kterou se chce dívat, může vyjadřovat svůj názor k televizním pořadům, debatám a mnohé další.

– Video on Demand.

Jde o službu video na přání, kdy je možné si stáhnout přímo na lokální disk v televizi nebo dalším příslušenství požadovaný pořad. Plánuje se, že tato služba bude placená. Dnes něco takového není možné, předchůdcem této služby je systém digitálních videopůjčoven dostupných na internetu, o nichž bude blíže psáno v závěru této kapitoly.

– DVB podtitulky

Týká se televizního vysílání. Jeho přechod na digitální formu umožňuje program doprovázet skrytými titulky například nejen pořady ze záznamu, ale i pořady vysílané v přímém přenosu. Digitalizace v tomto směru umožňuje volbu barvy a velikosti takových titulků. Tato služba může pomoci rozšířit televizní vzdělávání zejména mezi doposud v tomto ohledu vylučovanou skupinu sluchově postižených občanů. Nyní jsou skryté titulky dostupné pouze přes teletext, kterým není vybavena každá televize. Ale jde i o možnost jazykového vzdělávání – titulky mohou mít řadu variant v různých jazycích. U libovolného pořadu by tak bylo možné zvolit jazyk doprovodných titulků. Tyto služby nejsou zatím v České republice v provozu. Do jaké míry budou podtitulky fungovat, záleží na ochotě televizí investovat do překladu jednotlivých pořadů a hlavně také na softwaru a možnostech digitálních přijímačů.

– Možnost pořízení záznamu v digitální kvalitě.

Mohu si zaznamenat, co mě zajímá přímo během sledování nebo naopak si naprogramovat nahrávání na dobu, kdy televizi sledovat nemohu. Tato služba do budoucna nahradí klasické videorekordéry, ale zřejmě i záznamová média jako DVD přístroje.

– Elektronický programový průvodce (EPG).

Elektronický programový průvodce neboli EPG (Electronic Programming Guide) dnes již funguje s tím, že nabízí při digitálním vysílání jednoduchý popis toho, co právě sledujete, včetně času jak dlouhý program je a v jakém bodě se právě nachází. Do budoucna se počítá s rozšířenou podobou, tzn., že EPG mi mohl poskytovat detailnější informace, které by formou hypertextu umožňovaly získávání hlubších poznatků o vysílaném tématu, hercích apod.

– Televizní hry.

Televizní hry staví na interaktivitě televize, kdy si může divák tuto hru kdykoliv stáhnout do televize. Takové hry potom mohou mít edukativní pozadí (blíže o využití her ve vzdělávání v kapitole 4.4).

– Superteletext.

Jak název napovídá, jednalo by se o vylepšený dnešní teletext, který je dostupný pouze v textové verzi. Superteletext by tak mohl nabídnout podobu více grafickou, může nabízet více podob formátování nabízených informací. Superteletext se dá přirovnat k brouzdání po WWW stránkách s tím, že je jakousi jejich off-line obdobou. Pohybovat se v rámci Superteletextu je možné pouze v hranicích určených jejich tvůrci. Teoreticky zde můžeme najít jakékoliv informace, často zprávy z domova, ze zahraničí, sportu, ale i obsahy vzdělávacího charakteru.

Ze všech výše zmíněných služeb, které doprovází digitalizaci vysílání (zejména tedy toho televizního), můžeme dnes v České republice využívat pouze elektronického programového průvodce, a pokud jsme na to technicky vybaveni lepší verzí set-top-boxu (viz dále), můžeme také nahrávat.

Digitalizace médií ve světě je oproti České republice ve velmi pokročilém stádiu. Sledování digitálního přenosu je samozřejmostí např. v Německu, Velké Británii, Skandinávii, Kanadě, Singapuru nebo Japonsku. Východní Asie všeobecně patří k regionům s nejrozvinutějšími digitálními informačními a komunikačními technologiemi. Zejména v Japonsku, Koreji nebo USA již zmíněné služby fungují. Je otázkou, do jaké míry se tyto služby využívají v těchto zemích za účelem vzdělávání jako takového, ale jejich funkce jako zdroje edutainment a infotainment je nezpochybnitelná. V České republice, je šíření pozemní digitalizace na svém začátku. První úvahy o digitalizaci se na politické úrovni objevily ve druhé polovině 90. let, k prvnímu experimentálnímu vysílání došlo v roce 2000. Česká republika přistoupila k digitalizaci nejen z důvodu zlepšování kvality

přenosu, ale také nemožnosti souběhu vysílání analogového a digitálního v příhraničních oblastech. V Německu je totiž digitalizace v mnohem pokročilejší podobě, fungují tam již 3 multiplexy, které ruší právě v příhraničních oblastech příjem analogové televize českým domácnostem. Proto se k digitalizaci přistupuje prvotně v těchto lokalitách. Dnes digitální vysílání televize a rozhlasu nepokrývá v České republice ani polovinu území – viz příloha E, která zachycuje pokrytí ČR signálem multiplexu A aktuálně k datu 1. července 2007. Kromě multiplexu A nyní, zatím experimentálně fungují také Multiplex B patřící pod společnost Czech Digital Group a Multiplex C společnosti Telefóniky O2. Multiplex A, pro jehož vysílání vlastní licenci České radiokomunikace, v současné chvíli obsahuje vysílání České televize programu 1, 2, 24 a Sport, Českého rozhlasu stanic ČRo1 – Radiožurnál, ČRo2 – Praha, ČRo3 – Vltava, ČRo Leonardo, ČRo D-dur, Rádio Česko, ČRo4 - Rádio Wave a televizní stanice NOVA. Televizní stanice Prima digitální vysílání v pozemní formě poskytuje zatím pouze na území hlavního města Prahy.

Pozemní digitalizace označovaná také jako DVB-T není jedinou formou příjmu digitálního vysílání. Dalšími způsoby jsou kabelový a satelitní přenos.

Typy digitálního vysílání podle Rožánka (2006, s. 1):

- DVB-T (Digital Video Broadcasting – Terrestrial) – pozemní televizní vysílání, přijímá se přes antény, touto cestou přijímá současný analogový signál asi 80% české populace; digitální vysílání zatím kolem 33%,
- DVB-S (Digital Video Broadcasting – Satellite) – digitální televizní vysílání přijímané přes satelit,
- DVB-C (Digital Video Broadcasting – Cable) – digitální televizní vysílání šířené kabelovými televizními rozvody,
- DVB-H (Digital Video Broadcasting – Handheld) – digitální televizní vysílání pro přenosná zařízení, obvykle mobilní telefony,

- T-DAB (Terrestrial Digital Audio Broadcasting) – pozemní digitální rozhlasové vysílání, oproti stávajícímu analogovému může signál nést i grafiku a textové informace.

Pokrytí standardem DVB-T je znázorněno v příloze E, normu DVB-S je možno zachytit celosvětově kdekoliv, tedy i na celém území ČR, DVB-C záleží na rozložení datových kabelů, kterými jsou dnes pokryta víceméně jenom velká města.

Aktuálně k 31. 12. 2007 je možné v České republice sledovat 39 kabelových a satelitních televizí, které vysílají zcela nebo alespoň částečně v českém jazyce, případně s českými titulky. Jejich kompletní seznam včetně zaměření je v příloze F. Nejvíce převažují v nabídce filmy, objevují se však již i snahy o tematické zaměření – o bydlení, gastronomii, technice, historii. Dokumentární programy jsou v nabídce zastoupeny ve velmi malém množství, až na jeden všechny zaměřené na přírodu, zvířata. Program Spektrum je zaměřen do více oblastí – nejen příroda, ale i cestování, historie, věda nebo styl. Tematicky zaměřené kanály spolu s těmi dokumentárními jsou výborným prostředkem zájmového vzdělávání. Nicméně vzdělávací program jako takový stále na české scéně chybí.

Nevýhodou příjmu digitálního vysílání je nutnost pořídit si ke stávajícímu analogovému přijímači dodatečné zařízení – set top box pro DVB-T, satelit pro DVB-S a připojení ke kabelové televizi pro DVB-C. Variantou je také pořízení zcela nového přijímače, který již obsahuje zařízení pro digitální příjem. Všechna tato dodatečná zařízení si musí uživatel koupit, nabídka se pohybuje v rozmezí 1.000-15.000 Kč, ale i mnohem více. Tisíc korun zaplatíme za obyčejný druh neznačkového set-top-boxu, patnáct tisíc pak za značkový satelit. Rozdíl mezi těmito zařízeními není jen v ceně, ale především v kvalitě technických parametrů – zařízení pohybující se na horní finanční hranici mohou přijímat i kódované kanály a provádět záznam na pevný disk v digitální kvalitě.

Jak již bylo řečeno v předcházející podkapitole, s digitalizací a archivovanými audio či video záznamy bezprostředně souvisí začínající trend digitálních videopůjčoven. Digitální videopůjčovny jsou realizovány v současné době všemi celostátními stanicemi a to prostřednictvím internetu (internetem samotným se bude zabývat následující kapitola). Struktura nabídek jednotlivých videopůjčoven je v příloze G. Česká televize má svoji videopůjčovnu na stránkách videopujcovna.ceskatelevize.cz, Nova a Prima provozují svou videopůjčovnu ve spolupráci se serverem kinomania.cz, jejich nabídku tak můžeme najít na nova.kinomania.cz a iprima.kinomania.cz. Digitálních videopůjčoven existuje samozřejmě na českém internetu mnohem více. Pro záměr této práce však bude nejzajímavější porovnat nabídku veřejnoprávního subjektu s komerčními.

Co se týče vzdělávacích pořadů, je nabídka více než nedostatečná. Převažují filmy (60-70 %), následují seriály (20-30 %), na dokumenty a další pořady zbývá pak velmi malý prostor (méně než 10 %). Česká televize má ve své nabídce vzdělávací pořady rozděleny do dvou kategorií – pro děti a dokumenty. K datu 15. 4. 2008 je zde v nabídce 44 vzdělávacích dokumentů, z nichž 43 jsou lekce etikety, zbývající jeden nazvaný „Jak se dělala báječná show“ zaměřený na popis výroby technologicky komplikovaného českého animovaného celovečerního filmu, podle mě musel být zařazen mezi vzdělávací omylem. Komerční stanice vzhledem k faktu, že spolupracují na své nabídce se stejným serverem, mají nabízené vzdělávací (naučné) pořady totožné. V současné době je jich k dispozici 14. Jedná se o témata: Alternativní léčba (několik druhů), Děti a drogy, Dětské nemoci, Kojení, Rodičovský rok 1., 2., 3., Puberta, Školáci versus drogy.

Jediný počín, který lze snad alespoň trochu ocenit, je seriál Etiketa v nabídce České televize. Seriál Etiketa je ucelený a komplexní přehled o chování lidí ve společnosti, uveřejněno je 43 lekcí s popisem nejrůznějších situací. Celkovou nabídku lze pak zhodnotit jako zcela nevyhovující a nedostatečnou.

V souvislosti s digitálními videopůjčovnami je nutno zmínit také finanční stránku věci. Jeden díl seriálu Etiketa lze stáhnout za 9 Kč, licence platí na 72 hodin. Vzdělávací pořady na komerčních stanicích se dají pořídit za jednotnou cenu 30 Kč a lze si je přehrát v rozmezí 24 hodin.

Nejen v digitálních videopůjčovnách, ale v digitalizaci obecně dřímá z pohledu elektronického vzdělávání velký potenciál. Jak již jsem napsala výše, digitalizace vnáší do dříve pasivního vztahu médium – posluchač (divák) možnost zcela nového rozměru – interaktivitu. Rozvoj interaktivity médií jako rozhlasu a zejména televize je dán probíhající konvergencí médií.

„Určujícím trendem v současné době neobyčejně rychlého vývoje informační společnosti je konvergence dosud oddělených sektorů telekomunikací, elektronických audiovizuálních médií a zpracování informací v celosvětových počítačových sítích a integrace tohoto komplexu do jediného strukturovaného systému.“ (Musil, 2003, s. 36)

Sbližování a propojování rozhlasu, televize, audio a video záznamů, počítačů a zejména internetu dává vzniknout novým jevům jako jsou právě digitální videopůjčovny nebo třeba internetové televize a rádia.

Již nyní jsme schopni poslouchat rádio, sledovat televizi a brouzdat po internetu z jediného přístroje. Nicméně doba, kdy budou média skutečně interaktivní a bude možné stiskem jednoho tlačítka během sledování televize nakupovat, hlasovat do hitparád, vyjádřit se k vysílanému pořadu, odpovídat na otázky atd., je ještě velmi daleko. Jednak záleží na provozovateli, kdy a jak tuto technologii, resp. příslušný software začnou využívat, a také na koncových příjemcích vlastněných českou populací, z nichž většina dnes toto neumožňuje.

Digitalizace je v České republice na svém počátku. Dá se ovšem předpokládat, že s jejím rozvojem se bude rozvíjet i elektronické vzdělávání. Ze situace v jiných zemích, kde je již digitalizace v pokročilém stádiu, můžeme předpovídat budoucnost u nás. Jak již bylo výše zmíněno, v zahraničí zejména v Japonsku, Koreji a USA jsou součástí digitalizace

i doplňkové služby jako interaktivní televize, možnost skladby programu, superteletext nebo podtitulky.

U nás je nyní dán velký předpoklad k tomu, že by mohlo vzniknout daleko více vysílacích stanic, kanálů, které by byly vysoce specializované na různé oblasti lidského zájmu – včetně vzdělávání. Do budoucna pak máme vyhlídku, že by zmíněné doplňkové služby digitálního vysílání mohly významně přispět ke vzdělávání.

4.4 Počítač a Internet

Počítač a Internet – dvě témata v jedné kapitole. Mohlo by se zdát, že by bylo vhodnější, aby tato témata byla pojímána každé ve své samostatné kapitole. Ovšem podle mého názoru se dnes jedná o témata tak úzce propojená, že nelze hovořit o jednom bez zmínky o druhém. Proto jsou spojena do jedné obsáhlejší kapitoly.

Vymezit co je to počítač a napsat tak jeho definici není vůbec jednoduché zejména vzhledem k jeho složitosti a jeho nesčetným funkcím, což všechno by v dokonalé definici mělo být zahrnuto. Vyčerpávající vymezení pojmu počítač tak zřejmě ani neexistuje.

Jako velmi obecnou definici můžeme použít následující. „Počítač (osobní počítač) je elektronické zařízení, které může provádět a zpracovávat složité matematické funkce.“ (Hanzlíková, 2001, s. 52)

Není-li jednoduché vymezit „co je to“ počítač, pak už vůbec nelze popsat, jak dnes počítač vypadá. Počítače nás obklopují na každém kroku, skrývají se téměř ve všem, co používáme. Už tedy neplatí, že se jedná pouze o počítače stolní (Personal Computer – PC) nebo notebooky. Počítače jsou dnes již běžně v mobilních telefonech, hodinkách, autech, pračkách atd. – zkrátka téměř ve všech elektronických přístrojích. Ovšem pro účely této práce bude termín počítač používán ve smyslu počítače osobního či notebooku.

Historie počítačů se začala odvíjet již před 5000 lety, kdy ve starověkém Řecku a Římě byl zkonstruován tzv. Abakus, což byla hliněná destička, do

kteře se vkládaly kamínky – vznikla tedy jakási první kalkulačka a jejím zlepšováním jsme v podstatě dospěli až do dnešního času. Počítače v podobě, jak je známe dnes, se objevují počátkem 40. let 20. století. Toto období se nazývá „generace 0“ a v této době základní funkce počítače plnily desítky skříní – počítač tak mohl zabrat i celou jednu místnost. Od počátku 80. let se hovoří o „generaci 4“, která je charakteristická využíváním mikroprocesorů. Počítače se v průběhu své historie stávaly a nadále stávají menšími a výkonnějšími.

Internet je označován jako celosvětová počítačová síť nebo také síť sítí, jelikož jeho podstatou je propojování existujících počítačových sítí. Základem tohoto propojování je pak přenos informací. Služby internetu jako je prohlížení www stránek, elektronická pošta, nakupování on-line aj. nám dnes přijdou již jako samozřejmé.

Historie internetu ve světě trvá již od 60. let 20. století, kdy vznikl jako vedlejší produkt Studené války. Původně vojenský projekt USA na propojení armádních počítačů se ukázal být všestranně využitelným. Z tohoto důvodu byl přesunut na akademickou půdu, kde docházelo k jeho zkoumání a dalšímu vývoji. Rozšiřování internetu mezi běžné uživatele v západním světě probíhalo v 80. letech 20. století.

Historie internetu v České republice se začala ovšem odvíjet teprve v roce 1991, kdy v rámci Českého vysokého učení technického docházelo k prvním pokusům o mezinárodní propojování nejprve pouze dvou počítačových sítí. Po úspěšném pilotním projektu se stala posléze ČVUT první vysokou školou v Československé republice připojenou k celosvětové síti. Tento krok nedlouho poté následovaly ostatní vysoké školy. První komerční poskytovatelé internetu se začali objevovat po roce 1994, což znamenalo přiblížení internetu veřejnosti. Od této doby se začal internet velmi rychle rozšiřovat, velice rychle pronikl do veškerých sfér životů obyvatel ČR. Dnes je běžné prohlížení stránek www, používání elektronické pošty, nakupování on-line aj. Internet se ale dále rozvíjí, velmi pružně reaguje na nové technologie a využívá jejich potenciálu – využití internetu

se neustále rozšiřuje. Internet se dnes běžně používá v oblastech jako jsou např. veřejná správa, vzdělávání, bankovníctví, lékařství, vesmírný výzkum a mnohé další.

Počítačová gramotnost je v dnešní době zcela nezbytnou věcí. Nutnost ovládat počítač je zahrnuta dokonce i mezi osm klíčových kompetencí, které stanovila Evropská Unie a jež jsou pro jedince důležité v uplatnění nejen na pracovním trhu (blíže viz kapitola 1.2). Počítače nás dnes provází na každém kroku, děti ve škole mají od útlého věku hodiny informačních technologií, dnešní vysokoškolský student už se bez počítače neobejde. Trh nabízející e-learningové kurzy je přesycen. Zdálo by se, že mít doma počítač je už zcela běžnou věcí. Ovšem realita je podle statistik jiná.

V grafu 1 v příloze D jsou zaznamenána data z roku 2001 získaná ze sčítání lidu. Tyto údaje ukazují, že české domácnosti na začátku 21. století vlastnily počítač ve 20,1 % a připojení k internetu dokonce jen 9,3 % z nich.

V grafech 4 a 5 v příloze D je opět znázorněno vlastnictví těchto médií z pohledu vzdělání dané domácnosti. Co se týče počítače, byly domácnosti s alespoň jedním členem se základním vzděláním vybaveny v 31,7 % případů, se středoškolským vzděláním ve 42,6 % a v rodinách s vysokoškolským vzděláním toto číslo činilo dokonce 65,2 %. Procenta vlastnictví internetu v roce 2001 byla velmi malá. Domácnosti zařazené do kategorie základní vzdělání měly přístup na internet v 15,7 %, středoškolská kategorie 21,9 % a domácnosti s vysokoškolským vzděláním ve 34,8 %. Údaje zahrnuté do všech grafů přílohy D pocházejí, jak již bylo mnohokrát řečeno, z roku 2001. V dnešní době, která je nazývaná informační společnost a pro kterou je hlavním charakteristickým rysem neustálý vývoj informačních a komunikačních technologií, sedm let znamená velmi mnoho. Na rozdíl od médií jako je televize nebo video se dá předpokládat, že čísla vybavenosti domácností počítačem a internetem se za uplynulých sedm let radikálně změnila.

Dne 8. 4. 2008 vydal Český statistický úřad novou brožuru Informační společnost v číslech 2008, která reflektuje nejnovější údaje získané ve

2. čtvrtletí roku 2007. Podle tohoto dokumentu vlastní osobní počítač (PC) 39,6 % domácností (celkem 1,68 mil. domácností). Připojení k internetu má 32 % domácností (1,36 mil. domácností), z toho 80 % z nich (1,08 mil.) vysokorychlostní. Jak se změnila vybavenost počítačem a internetem v českých domácnostech je názorně zachyceno v grafech 6 a 7 v příloze H. Z těchto grafů je patrné, že vybavenost od roku 2001 neustále stoupá. Podle dříve zmíněného předpokladu se dnešní vybavenost počítačem oproti údajům z roku 2001 zdvojnásobila. U připojení domácností k internetu je posun ještě znatelnější – od roku 2001 do roku 2007 vzrostla vybavenost připojení k internetu téměř 3,5krát.

Ze srovnávací studie „Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci“ (ČSÚ, 2007) provedené statistickými úřady vyplývá, že zatímco třeba v severských zemích má doma počítač přes 80 % domácností, v České republice je to pouze polovina. Zarážejícím faktem je, že Česká republika ve srovnání s 29 státy z celé Evropy obsadila čtvrté místo od konce. To znamená, že hůře jsou na tom s vybavením komunikačními technologiemi už jen Řecko, Bulharsko, Rumunsko a Srbsko. Z hlediska dostupnosti internetu v českých domácnostech jsme v téže statistice obsadili o několik příček vyšší místo, ale o tak je 32 % číslo velmi nízké.

Využití tzv. nových elektronických médií – tedy počítače a internetu ve vzdělávání je velmi široké. Často si lidé při použití počítače ani neuvědomují, že se učí. Příkladem nezáměrného učení prostřednictvím počítače může být třeba i hraní her, zejména tedy her strategických a těch, které simulují realitu. Internet nás vzdělává už jen tím, že v rámci jeho sítí „lovíme“ a hledáme informace, které potřebujeme.

4.4.1 Vzdělávací funkce počítače

Podle Palána (2002, s. 155) mají počítače ve vzdělávání dospělých celou řadu funkcí:

- pomáhají organizovat řídicí, plánovací, ekonomické a jiné podnikové činnosti,
- slouží ke zpracovávání pedagogické dokumentace, organizování modulových vzdělávacích systémů, optimalizaci zpracovávání rozvrhů a učebních plánů; slouží k logistice v distančním vzdělávání, ale i k bezprostřednímu řízení výuky,
- lze pomocí nich vytvářet informační databáze pro vzdělávací účely – ukládání obsahových informací, a to jak pro různé formy samostudia a individuálního vzdělávání, tak i pro prezentaci podle výukového programu při vyučování,
- jsou využívány jako nejmodernější varianty vyučovacího stroje: analyzuje a diagnostikuje správnost a časovou délku odpovědi a zpětně informuje o výsledcích studenta, nabízí varianty řešení, vyhledává optimální studijní cestu; může sloužit i jako zpětná vazba pro učitele,
- umožňují využívání hotových a dostupných ucelených vzdělávacích programů, nahrazují programovou učebnici (CD-ROM).

CD-ROM je jednou z variant záznamového média, slouží primárně k uchování velkého množství dat, často s multimediálním obsahem (použití textu, obrázků, animací, videí...). CD-ROM může velmi dobře sloužit ke vzdělávání, může se jednat přes různé encyklopedie, databáze nebo doprovodný materiál ke kurzu, učebnici až po samostatně koncipovaný ucelený vzdělávací kurz.

Další vzdělávací aktivity realizované prostřednictvím počítače, které Palánův výčet nezahrnuje, může být prosté hraní her. Půlroční kurz nazvaný „Využití počítačových her ve vzdělávání“, který byl pořádán ve spolupráci serveru www.ceskaskola.cz a společnosti Scio, představil řadu her, které mohou sloužit nejen k nabývání klíčových kompetencí, ale také ke

vzdělávání. Nejvyzdvihovanější hrou v tomto smyslu byla platforma The Sims 2, což je hra založená na simulaci reality. Hráčovým úkolem je starat se o zvolenou virtuální rodinu, uspokojovat základní potřeby jejích členů, sledovat ukazatele spokojenosti a mnohé další. Tato hra není primárně zařazena mezi vzdělávací, ovšem její možné působení zejména v oblasti klíčových kompetencí je nezpochybnitelné. Dále existuje celá řada her s primárně vzdělávacím účelem. Tyto hry bývají většinou zaměřeny na konkrétní vzdělávací oblast – zejména český jazyk, matematiku, angličtinu, geografii, historii apod.

Vzdělávání pomocí počítačů se dnes již neomezuje pouze na počítače osobní či na notebooky. Jak bylo zmíněno výše, počítačové procesory se s postupem doby stávají menšími a výkonnějšími. Tím pádem se dnes dá hovořit dokonce o vzdělávání pomocí mobilních technologií – kdy mobilní telefon vybavený vysoce účinným počítačovým procesorem je schopen fungovat jako běžný stolní počítač. Pro označení této skutečnosti se používá termín m-learning.

4.4.2 Vzdělávací funkce počítače s připojením na internet

Jak již bylo řečeno, využití počítačů ve vzdělávání je velmi široké. Ovšem až napojením počítače na internet se z celé této věci stává fenomén. Připojení k internetu umožňuje vyhledávání informací z celého světa prostřednictvím služby World Wide Web, která je také nazývána celosvětovou pavučinou. Zde je možné pomocí vyhledávačů a na principu hypertextových odkazů získat nepřehledné množství informací téměř o čemkoliv a v jakémkoliv jazyce. Z pohledu vzdělávání internet ale nabízí mnohem více než samotné vyhledávání – slouží k chatování, diskuzím, konferencím a nebo e-learningu v užším slova smyslu než v jakém jsem ho pojímala dosud. Elektronické vzdělávání v tomto nejužším vymezení znamená vzdělávání pouze pomocí počítačů a internetu. Tomuto pojetí bude věnována celá následující kapitola.

Výše zmíněné CD-ROMy jako vzdělávací jednotky používané v počítači je po připojení počítače k internetu možné vyměnit za tzv. e-kurzy realizované on-line. E-kurzy mají oproti CD-ROMům výhodu toho, že učící se jedinec není odkázán jen na jednu informační jednotku – v tomto případě na CD. Při absolvování e-kurzu má student možnost se obracet se svými dotazy na lektora, případně prostřednictvím elektronické pošty nebo chatu komunikovat se svými „spolužáky“. V dnešní době se také hodně hovoří o tzv. virtuálních třídách, kdy mají často jednotliví studenti možnost výuku sledovat a být v ní přítomni skrze videohovory prostřednictvím internetu.

Dalším rozvíjejícím se polem vzdělávání prostřednictvím internetu je fenomén internetových televizí. Televize šířená prostřednictvím internetu jako výsledek konvergence médií také otevírá vzdělávání velký prostor. V podstatě se jedná o stejný potenciál jako u dříve zmiňovaných digitálních televizí (ať již šířených pozemně, kabelově nebo satelitně). Dnes (k 30. 4. 2008) v České republice není nabídka internetových televizí velká. Přes internet vysílá zdarma Česká televize - program 24 (zpravodajský), TV Óčko (hudební), TV Stream (videoklipy, hudba, videa, blogy ad.), TV B1 (brněnská regionální televize - zpravodajství z regionu, sport, magazíny), TV 24 CZ (parlamentní televize, politika), TV RTM (regionální vysílání Liberec a Jablonec nad Nisou). Přesný počet internetových televizí není nikde oficiálně zveřejněn, uvedený výčet nemusí být kompletní, nicméně se jedná o všechny české internetové televize zapsané na serveru online-online.cz. V zahraničí dnes funguje řada velmi populárních, na vzdělávání zaměřených internetových televizí. Jedna z nejvyhledávanějších je NASA Educational TV dostupná na www.nasa.gov, která vysílá 4 hodiny denně naučné pořady pro studenty a učitele zabývající se o problematiku vesmíru a témata s tím spojená. Dalším příkladem úspěšného zahraničního projektu může být vysílání realizované Massachusetts Institute of Technology (MIT), které se nedá zcela nazvat internetovou televizí, ale velmi se jí podobá. Na stránkách této školy (<http://watch.mit.edu/>) jsou ke stažení natočené přednášky uznávaných odborníků na různorodá témata pro širokou

veřejnost. Tento vzor napodobuje celá řada dalších univerzit po celém světě, např. britský Oxford má na svých stránkách přímo WebLearn (<http://weblearn.ox.ac.uk/site/>), což je virtuální učební prostředí opět s řadou přednášek, ale i kurzů.

V České republice nemají internetové televize dlouhou historii – zdá se, že se zatím jedná o dosti opomíjený druh vysílání. Tento stav podle mého názoru primárně souvisí s malou úrovní vybavenosti českých domácností počítačem a potažmo internetem. Nespornou výhodou internetové televize je její dostupnost – není zde nutností jako třeba u DVB-T nebo DVB-S přenosu kupovat si jakákoliv dodatečná zařízení – zcela si vystačíme s počítačem připojeným k internetu. Dá se předpokládat, že rozvoj internetových televizí naplno propukne v závislosti na úspěšném rozvoji digitálního vysílání.

4.5 Shrnutí

Rozhlas, televize, audio nebo video záznam, počítač, internet – to jsou elektronická média, která nás v dnešním informačním věku obklopují na každém kroku. Každé z nich má za sebou jinou a různě dlouhou historii, jak bylo popsáno v této kapitole, ale všechna mají jedno společné. A sice velký potenciál vzhledem ke vzdělávání dospělých. Ačkoliv se dnes v této oblasti akcentuje především vzdělávání pomocí počítačů a internetu, není rozhlasové ani televizní vzdělávání zcela zapomenuto. Důkazem tohoto tvrzení může být fakt, že na začátku roku 2008 vzniklo v České televizi samostatné Centrum vzdělávacích pořadů, které se stará o programově širokou nabídku televizního vzdělávání a hlavně má do budoucna v plánu jeho celkovou komplexnost. Český rozhlas taktéž realizuje několik stanic výhradně určených k učení, poznávání – jedná se zejména o stanici Leonardo.

Z hlediska vybavenosti českých domácností jednotlivými médii, jsou tyto statistiky zahrnuty v přílohách D a H. Obecně lze ale tato data zhodnotit tak, že čím vzdělanější členové domácnosti, tím více dochází k posunu od

vlastnictví klasických elektronických médií (televize, video) k tzv. novým elektronickým médiím (počítač, internet). Ačkoliv ve vybavenosti počítačem a internetem došlo v českých domácnostech k velkému posunu, výrazně v tomto ohledu zaostáváme nejen za členskými zeměmi Evropské unie.

Důležitými procesy, ke kterým v rámci elektronických médií dochází, jsou konvergence a digitalizace. Díky těmto procesům se otevírá další zajímavá cesta nejen pro elektronické vzdělávání, jako jsou digitální videopůjčovny, internetové televize, celková interaktivita médií.

V dnešní době se v elektronickém vzdělávání klade důraz zejména na vzdělávání pomocí počítačů a internetu. Tuto skutečnost nelze přehlížet, a proto se budu v následující kapitole věnovat e-learningu v tomto nejuzší vymezení.

5 Vzdělávání on-line

Ačkoliv byl e-learning definován pro tuto práci jako vzdělávání prostřednictvím elektronických médií (tedy např. rozhlasu, televize, videa, počítače, internetu aj.), je nesporné, že v dnešní době je největší pozornost věnována tzv. novým elektronickým médiím – počítači a internetu. O vzdělávání jako takovém dnes snad již ve spojitosti s rozhlasem či televizí nelze hovořit. Vzdělávání dospělých, které je téměř vždy procesem sebeřízeného učení, tak nejvíce využívá právě počítač a další produkty, které nabízí.

S ohledem na tyto skutečnosti je na tomto místě nutné předefinovat si pojem e-learning, který byl vymezen ve třetí kapitole. Definice e-learningu v nejužším slova smyslu, v jakém bude používán v této kapitole a který se dá definovat také jako vzdělávání on-line, nabízí např. Palán. „Jedná se o vzdělávání pomocí počítačů a počítačových sítí. Výhodou je dostupnost pro organizace i jednotlivce. Umožňuje v krátkém čase a při nízkých nákladech vyškolit velké množství zaměstnanců. Jde o modifikaci distančního vzdělávání, která využívá nejmodernější informační a komunikační technologie (internet a nebo i podnikový intranet) formou distribuovaného vzdělávání. Neklade nároky na prostory, umožňuje průběžnou aktualizaci. Většinou probíhá pomocí instalace Learning Space serveru – centrálního vzdělávacího serveru s připravenými vzdělávacími programy a vytvořením virtuálních tříd ze studentů a lektorů (tutorů). Součástí je i zpětná vazba probíhající pomocí různých zadání a textů. Předností je možnost integrované podpory studentů on-line formou (chat, videokonference) nebo off-line formou (diskusní fóra, e-mail) a propojení studentů mezi sebou.“ (Palán, 2002, s. 54)

Palán ve své definici vystihuje základní charakteristiky e-learningu – v první řadě jde o distanční vzdělávání realizované prostřednictvím počítače a internetu. Pomůcku pro řízení výuky nazývá Palán Learning Space Server,

nicméně v praxi se více zažilo označení Learning Management System neboli LMS.

Podle Kopeckého (2006, s. 25-27) LMS umožňují podporu elektronické výuky na různých úrovních s použitím množství nástrojů. LMS podle něj obsahuje tyto druhy nástrojů:

- nástroje na tvorbu a správu kurzů (vytváření a modifikování modulů a disciplín jednotlivých kurzů, aktualizace, sledování studia v jednotlivých kurzech),
- nástroje pro verifikaci a feedback (testování a zpětná vazba studentů, testy, písemné práce),
- nástroje pro administraci kurzů (přehled o výsledcích studentů, práci tutorů),
- standardizace (podpora e-learningových standardů – e-learningový kurz jako objekt na prodej),
- komunikační nástroje (slouží ke komunikaci – chaty, fóra)
- nástroje pro evaluaci (studující hodnotí kurz).

Learning Management systémů existuje celá řada. Mezi nejvyužívanější v České republice patří např. iTutor, eDoceo, Unifor, Eden nebo Moodle. Posledně jmenovaný LMS využívá i Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Moodle je volně ke stažení, k tvorbě vzdělávacích kurzů ho tak může použít kdokoli.

LMS nejsou však jedinou možností jak realizovat e-learningovou výuku. Další alternativou může být Learning Content Management System (dále LCMS). Tento pojem v sobě zahrnuje jakýkoliv systém, který je vhodný k tvorbě výukového obsahu. LMCS v porovnání s LMS je více kreativní, tzn. studující je oprávněn si kurz nastavit podle svého uvážení a zájmu, jsou mu dána autorská práva. LMCS počítá s tím, že ne všechny části výuky jsou pro všechny účastníky stejně zajímavé a že jejich úroveň znalostí v jednotlivých tématech může být odlišná. LMCS tak umožňuje studentům vytvářet si individuální učební plány podle jejich zájmu.

Doposud popisované systémy používané k řízení výuky jsou založeny na komunikaci, resp. kontaktu účastníků se serverem, který až následně dovoluje komunikaci mezi samotnými účastníky. Alternativou k LMS jsou pak v tomto smyslu například sítě peer to peer (p2p). Tyto sítě jsou charakteristické absencí serverů, tedy nadřazených míst na síti. Všechny uzly v p2p síti jsou si rovny – jde o sdílení dat, které je často zneužíváno k nelegálnímu stahování filmů, hudby. Hlavní rozdíl mezi spojením server-klient a p2p je fakt, že s rostoucím počtem účastníků v komunikaci server-klient přenosová rychlost klesá, u spojení p2p je tomu naopak. Sítě p2p nebývají do teorie e-learningu často vůbec zahrnuty. Důvodem je zejména velká náročnost na koordinaci celé výuky.

Kromě popisovaných nástrojů k řízení výuky je nutno zmínit, že k tomuto účelu mohou sloužit také klasické korespondenční nástroje jako např. e-mail. Dovolím si ale tvrdit, že tyto nástroje jsou dnes již překonány právě Learning Management systémy.

E-learningový kurz realizovaný prostřednictvím LMS může být čistě distanční formou studia nebo může jít o formu kombinované výuky, která se v tomto případě nazývá anglickým termínem Blended Learning (v překladu smíšené vzdělávání). Smíšenost tohoto studia spočívá v kombinaci klasických prezenčních přednášek a navazujících e-learningových kurzů. Blended Learning je přesně ten typ studia, který je v dnešní době velmi oblíbený, protože odstraňuje některé z nejvíce popisovaných nevýhod čistého e-learningu. Je to zejména absence sociálního kontaktu, komunikace tváří v tvář. Nevýhody e-learningu popisuje na základě vlastního výzkumu Sak (2007, s. 164), mezi největší nevýhody kromě zmíněného sociálního kontaktu patří:

- nedostatek kontroly,
- lenost,
- nepřesné informace,
- nedostatek pochopení textů nebo absence jakýchkoliv praktických dovedností.

Všechny tyto nevýhody mohou být velmi silně redukovány právě prostřednictvím občasných doprovodných prezenčních přednášek.

U e-learningového studia je nejdůležitějším faktorem motivace účastníků. Základním potřebám studentů, které je motivují ke vzdělávání, se věnuje ve své publikaci Sak (2007, s. 209-211). Tyto potřeby strukturuje do čtyř skupin:

1. Poznávací (kognitivní potřeby) – tzn. potřeba smysluplného receptivního poznávání, potřeba vyhledávání a řešení problémů.
2. Sociální potřeby – tzn. potřeba pozitivních vztahů s lidmi provázená obavou z odmítnutí, potřeba někam patřit, potřeba vlivu, potřeba spolupráce s lidmi, potřeba autodeterminace (rozhodovat o svých záležitostech, nezávislost na druhých lidech).
3. Výkonové potřeby – tzn. potřeba být kompetentní, potřeba úspěšného výkonu a stanovení si aspirační úrovně, potřeba vyhnout se neúspěchu, potřeba vyhnout se úspěchu.
4. Potřeby perspektivy – tzn. potřeba mít osobní cíl, potřeba mít strukturovanou budoucnost.

Jako největší nevýhoda e-learningu se velmi často uvádí právě absence sociálního kontaktu. Pokud se podíváme na výše popsané potřeby studujících, které jsou důležité pro jejich motivaci ke studiu – sociálních potřeb je mnohem více než ostatních. Výuka přes LMS se snaží tento nedostatek omezit používáním komunikačních nástrojů jako jsou chat, konference, fóra, ale ani tyto nástroje nemohou plně uspokojit např. potřebu někam patřit, potřebu spolupráce s lidmi. Toto jsou argumenty, které silně podporují rozvoj Blended Learningu.

Doposud byla řeč výhradně o nevýhodách e-learningu, na druhou stranu je nutné uvést i jeho výhody. Každý z autorů věnující se právě výhodám a nevýhodám e-learningu vychází z jiných zdrojů, a tak se jejich tabulky často nepatrně liší. Nejčastějšími výhodami jsou podle Saka (2007, s. 164):

- nezávislost na časovém rozvrhu a zároveň úspora času (dojíždění),
- dostupnost kdekoliv,
- individuální přístup – vlastní tempo,
- vzdělávání o čemkoliv, co mě zajímá,
- modernost a aktuálnost témat,
- cena – nízká nebo zcela zdarma.

Výše zmíněné výhody doplňuje Kopecký (2006, s. 14-19) ještě o efektivnost výuky, multimedialitu a její vliv na percepci a uchování informací, interaktivitu a propracovanou verifikaci.

Některé z uvedených výhod jsou více než sporné. Například modernost, aktuálnost témat nebo efektivnost výuky nelze považovat za plošnou výhodu e-learningových kurzů. Záleží vždy na konkrétním programu a jeho konkrétní realizaci, na angažovanosti a odbornosti tvůrců, na schopnostech tutorů, zda budou tyto kvality naplněny. Často nejsou e-learningové kurzy také vůbec interaktivní. Otázka ceny je také problematická. V dnešní době existuje velká řada e-learningových kurzů, často spolufinancovaných Evropskou unií nebo oficiálními českými úřady, které jsou zcela zdarma. Nicméně jejich úroveň je často velmi nízká, na první místo je kladen požadavek proinvestovat peníze, prokázat, že se investuje do vzdělávání, a obsah, cíle kurzu jsou pak zcela druhotné. Příkladem takového kurzu může být projekt nazvaný Spolupráce veřejné správy a veřejného sektoru pořádaný firmou Thema Consulting s.r.o. spolufinancovaný Evropským sociálním fondem a Ministerstvy práce a sociálních věcí a pro místní rozvoj ČR, který se uskutečnil v červnu 2007.

Jak již bylo naznačeno výše, úroveň jednotlivých e-learningových kurzů záleží na jeho konkrétním zpracování a hlavně na lidech, kteří se podílejí na jeho tvorbě a následně na jeho realizaci a také kdo se ho ve finální fázi zúčastní. Z tohoto pohledu můžeme zainteresované osoby rozdělit do tří kategorií – autor, tutor a studující.

Autor má velmi odpovědnou funkci ve vytváření e-learningových kurzů, protože právě on vytváří vzdělávací obsah. Vzdělávací obsah musí splňovat řadu kritérií, z nichž je nejdůležitější si v počátku uvědomit, pro koho je text určen a co chceme toho dotyčného naučit. Cílová skupina a předmět vzdělávacího obsahu jsou klíčové. Co se týče distančního textu, je podle Kopeckého (2006, s. 45) vhodné dělit ho do těchto částí: úvod do textu, motivační a aktivizační část, expoziční část, příklady, fixační aparát, verifikační aparát, doplňky. Základní charakteristikou takového textu je tedy jeho strukturovanost a přehlednost.

Autor se při psaní vzdělávacího textu musí řídit řadou didaktických zásad. Jako nejdůležitější z nich uvádí Kopecký (2006, s. 50): komplexnost, aktivitu, samostatnost, přiměřenost.

Pojem tutor bývá někdy v literatuře nevhodně zaměňován za pojem učitel. Tutor ale není učitel, tutor je poradce, konzultant distančního vzdělávání, v případě blended learning může být i lektorem.

E-learning je z didaktického hlediska metodou facilitace, která se podle Mužíka (2004, s. 71) vyznačuje tím, že lektor se spíše soustředí na podporu učebních aktivit a celého procesu učení účastníka než na pouhé předávání znalostí jako u klasických metod transferu. Tuto skutečnost by si měl tutor, popř. lektor uvědomovat.

„V současném pojetí termín tutor e-learningu označuje osobu, která dohlíží na činnost e-learningových studujících, usměrňuje ji a řídí. Zároveň verifikuje znalosti a dovednosti studujících, hodnotí je. Tutor je metodický zprostředkovatel distančního studia.“ (Kopecký, 2006, s. 53)

Klimeš (2005, s. 15) popisuje ve svém článku o e-learningu roli učitele, ovšem vhodnější by bylo použít označení tutor. Role učitele – resp. tutora v e-learningu dle Klimeše (2005, s. 15):

- technická (dodávat kurzy, pomáhat a zajišťovat technickou podporu výuky),

- manažerská (nastavení agendy studia, vymezení hlavních cílů, organizačních postupů výuky a pravidel registrace účasti v kurzu),
- pedagogická (povzbuzování žáků, posilování naučeného, navození učebních situací a doporučení technik pro aktivní učení),
- sociální (navodit dělnou a spolupracující atmosféru ve skupině, musí komunikovat na dálku a písemně a přesto vytvářet pocity osobní komunikace).

Tutor se může stát lektorem, pokud dochází k již dříve zmíněnému Blended Learningu. Není to ale nutné. Lektorskou činnost v tomto případě může zajišťovat někdo jiný.

Posledním a velmi důležitým prvkem e-learningu je samotný studující, který se kurzu účastní. Student, který vstupuje do distanční formy vzdělávání jako je e-learning by měl být především motivovaný – motivační potřeby účastníků byly již popsány. Kromě motivace by měl podle Klimeše (2000, s. 16) splňovat student následující požadavky: technická připravenost (musí umět pracovat s ICT), připravenost v sociální oblasti (souvisí s jinou formou sociálního kontaktu) a také být připravený v individuální rovině – být motivovaný, stanovit si cíle, být schopen vysoké sebekázně.

Nároky na studujícího jsou opravdu vysoké, v první řadě v rovině počítačové gramotnosti, a zejména pak je studium prostřednictvím e-learningu nesmírně náročné na motivaci a sebekázeň. Právě lenost patří mezi dříve popisované hlavní nevýhody e-learningu z pohledu účastníků.

Trh je dnes e-learningovými kurzy zcela přesycen. Jak již bylo popsáno v této kapitole, ne všechny kurzy ale zaručují (i za přítomnosti partnerů zvuchých jmen) skutečnou kvalitu. Obecně platí: aby byl kurz funkční a efektivní, měla by jeho tvorba projít několika fázemi.

„Funkční a kvalitní e-learningové kurzy je vhodné vytvářet dle doporučených postupů a modelů pro jejich tvorbu. Jedním z takových nástrojů je i ADDIE strategie, která zahrnuje následující etapy:

- Analysis – vstupní analýza cílové skupiny, tvorba vzdělávacího modelu, analýza vzdělávacích forem a obsahu.
- Design – návrh, struktura kurzu, multimedialita, interaktivita.
- Development – vývoj kurzu dle stanoveného scénáře.
- Implemetation – implementace vzdělávacího obsahu do vzdělávacího prostředí.
- Evaluation – průběžná a závěrečná evaluace.“ (Kopecký, 2006, s. 47)

Průběh samotného konkrétního kurzu se může lišit podle toho, zda se jedná čistě o distanční formu nebo formu kombinovanou, což záleží především na tématu vzdělávání. Teoretické disciplíny je možné a vhodné realizovat prostřednictvím čisté distanční formy, kdežto témata vyžadující alespoň nějakým způsobem praktické zapojení, je vhodné realizovat formou kombinovanou.

Na českém trhu přesyceném e-learningovými kurzy se najde řada nekvalitních, jak již bylo zmíněno. Ovšem existují i výjimečně zdařilé projekty. Mezi ně bychom mohli uvést projekt EVYNA. Cílem tohoto projektu je pomoci matkám na mateřské dovolené, příp. rodičům na rodičovské dovolené, neztratit kontakt s pracovní realitou, sledovat trendy v jejich oboru. Projekt EVYNA realizovaný Vysokou školou zemědělskou v Praze a podporovaný Evropským sociálním fondem je určen pro rodiče – vysokoškoláky, využívají ho především matky. Výhodou tohoto programu je určitě i možnost studovat v on-line formě prostřednictvím e-learningových kurzů nebo i off-line prostřednictvím CD-ROMů pro ty, kteří nemají přístup na internet. Další výhodou je jeho bezplatnost. V současné době jsou realizovány kurzy s rozličnou tematikou – od témat

specifických jako účetnictví, daně, ekonomie nebo právo, až po kurzy sebe prezentace nebo anglického jazyka.

Dalším vyzdvihovaným projektem je snaha sdružení Život 90 rozšiřovat počítačovou gramotnost mezi seniory. K této snaze slouží nejen počítačové učebny ve 4 českých městech, ale také karavan s počítačovým vybavením jezdící po městech menších. K těmto snahám přispěla v letoším roce i společnost Microsoft, která uvedla v dubnu letošního roku na český trh tzv. počítač 50+, který je určen pro starší uživatele. V tomto počítači je minimalizovaný software, aby byl co nejvíce srozumitelný, je přizpůsobena velikost písma apod. V současné době jsou tyto počítače testovány v domech s pečovatelskou službou, v domovech důchodců a dalších zařízeních pro seniory.

Popsané snahy jdou opravdu správnou cestou. E-learning může být prospěšný nejvíce právě ve skupinách sociálně vylučovaných skupin – jako jsou i rodiče na mateřské dovolené nebo senioři. Senioři jsou vůbec cílovou skupinou, která bude vzhledem k demografickému vývoji do budoucna početnější, a nabídka e-learningových kurzů se bude tomuto trendu jistě přizpůsobovat.

6 Aktuální trendy

„Když se objevil film, mnoho lidí myslelo, že zanikne divadlo. Když se objevila televize, zůstalo divadlo i kina a rozhlas se s novou konkurencí také vypořádal. Ted' je konkurentem internet a další stále přibývají.“ (Karlík, 2005, s. 1)

Využívání technologií ve vzdělávání má bezesporu velkou budoucnost. Již dnes se využívání elektronických médií ve výuce stává téměř běžnou věcí. Mluví se o e-learningu, e-kurzech, virtuálních třídách, ovšem technologie se v dnešní době vyvíjejí obrovskou rychlostí – vylepšení přicházejí doslova ze dne na den. Projekty prezentované na soutěži Imagine Cup 2007, jejíž finále proběhlo v červenci 2007 v Korejském Soulu, jsou důkazem toho, že využití technologií ve vzdělávání se stále vyvíjí, že hranice se stále posouvají. Letošního ročníku této soutěže, která byla tentokrát na téma „Představte si svět, ve kterém technologie umožňují lepší vzdělání všem“, se zúčastnilo 344 týmů mladých programátorů z celého světa.

„Favorizované Rakousko postoupilo do semifinále s projektem multimediální výukové tabule kombinující výhody obyčejného flipchartu a digitální prezentace dat. Thajsko například zaujalo projektem LiveBook pro děti. Tento software dokáže v reálném čase kamerou snímat text knihy a k jednotlivým slovům na vysvětlenou přiřazovat obrázky a další informace.“ (Kužník, 2007, s. 1)

Mladí novátoři přišli se vskutku výbornými nápady. Pozadu nezůstali ani čeští studenti, kteří nakonec v celé soutěži pořádané gigantem Microsoft, skončili na 7. příčce s projektem Silent Book. Podstatou tohoto projektu je převádění psaného textu do znakové řeči, což velmi usnadní vzdělávání neslyšícím.

Projekty, které se díky této soutěži zviditelnily, tak získaly velkou šanci být realizovány a stát se tak přístupnými pro širokou veřejnost. Technologie,

se stále vyvíjejí. Stejně tak přicházejí nové generace s novými nápady, jak tuto stále se zdokonalující technologii v praxi – tedy i v té vzdělávací – efektivně využít.

Oblast informačních a komunikačních technologií se vyvíjí velice rychle. Za necelý rok, který uběhl od soutěže Imagine Cup 2007, došlo zase k dalšímu posunu, objevily se nové projekty.

Velkými projekty realizovanými v České republice jsou například Memorandum o porozumění v rámci projektu Podpora zaměstnanosti a inovací pro 21. století, pořádaný Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně ve spolupráci se zástupci společnosti Microsoft. „Cílem této dohody je podpořit vzdělávání v oblasti informačních a telekomunikačních technologií a zvýšit schopnost absolventů najít plnohodnotné uplatnění v praxi.“ (Tisková zpráva Microsoft, 2008)

K této podpoře dochází prostřednictvím zřízení a podpory školicího střediska Microsoft IT Academy na půdě univerzity. Školicí středisko nabízí kromě odborných kurzů i nástroje pro vývoj softwaru nebo přístup k potřebné odborné literatuře.

Jiným podobným projektem je open source projekt NetBeans realizovaný firmou Sun Microsystems již osm let. Sun Microsystems v rámci tohoto projektu spolupracuje i s katedrou počítačů fakulty elektrotechnické Českého vysokého učení technického (dále ČVUT). „Spolupráce se Sun Microsystems zajišťuje ČVUT přístup k nejnovějším technologiím a know-how. Tuto skutečnost vysoce oceňují nejen výzkumníci Katedry počítačů FEL ČVUT, ale především její studenti. Projekt unikátního modulu pro NetBeans poskytl studentům možnost pracovat v prostředí velké mezinárodní firmy, kde se stali členy vývojového týmu.“ (Radecký, 2008, s. 1)

Studenti, kteří se stanou členy vývojového týmu, se aktivně podílí na vývoji softwaru, který má ulehčit práci na internetu nevidomým.

Projektů a soutěží zaměřených na oblast informačních a komunikačních technologií je celá řada. Často jsou realizovány v součinnosti univerzit

a velkých firem jakými jsou již zmíněný Microsoft, Sun Microsystems nebo IBM, Google, Yahoo. Taková spolupráce je oboustranně výhodná – studentům umožňuje pracovat s nejnovějšími technologiemi, firmám přináší nové talenty. Obvykle jsou to právě studenti v rámci takovýchto projektů, kdo navrhne inovativní a velmi zajímavý program, software, který může být užitečný i pro vzdělávání.

Novinky ve vývoji na poli e-learningu reflektuje každoročně pořádaná konference E-learning forum, která se konala letos již po osmé v rámci Března – měsíce internetu. Projekt Březen – měsíc internetu (dále BMI) vznikl se záměrem upozornit na narůstající význam internetu pro rozvoj ekonomiky i společnosti již v roce 1998. BMI má mnoho partnerů v čele s Ministerstvem práce a sociálních věcí, dále např. Český rozhlas, periodika Právo, Počítač pro každého, ale i firmy ze soukromého sektoru jako AutoCont, Kofola, Eset, Microsoft nebo AVG. Cílem BMI je podpořit rozvoj internetu v České republice prostřednictvím řady akcí. V letošním roce se kromě již zmíněného E-learning fora uskutečnily tyto další akce:

- INSPO – Internet a informační systémy pro osoby se specifickými potřebami (konference, Praha),
- Internet, konkurenceschopnost a bezpečnost organizací (konference, Zlín),
- Junior Internet (dětská konference, Praha),
- Internet ve státní správě a samosprávě (konference, Hradec Králové).

Projekt BMI má řadu dalších doprovodných akcí jako soutěž o nejlepší webové stránky, mnoho doprovodných programů v knihovnách.

První jmenovaná konference v rámci BMI – E-learning forum 2008 přinesla jako tradičně i letos přehled zejména o novinkách v e-learningu.

„Vedle klasických textových článků (občas doplněných obrázky či multimédií) se objevují i nové formy předávání informací, jako jsou wiki, blogy, simulace či podcasty (ať už audio nebo i video). Experimentuje se

i s využíváním digitálních her a virtuálních světů, jako kupříkladu projekt Second Life... Dana Egerová a Ludvík Eger z Fakulty ekonomické ZČU v Plzni představili další zajímavý směr, kterým se některé kurzy ubírají. Jedná se o tzv. „rapid e-learning“, což je v podstatě e-learningová aplikace vytvořená rychle a jednoduše. Není kladen tak silný důraz na grafickou stránku nebo multimediální obsah, hlavním cílem je právě ona rychlost.“ (Rylich, 2008, s. 2)

Zmíněné trendy jako wiki systémy (založené na řetězených odkazech), blogy (na bázi osobního deníku, může být zdrojem aktuálních zpráv), simulace nebo podcasty se určitým způsobem využívají ve vzdělávání i dnes. Například možnost vytvoření wiki systému je jednou z mnoha funkcí LMS Moodle, používaného pro tvorbu a editaci e-learningových podpor i na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Blogy jsou pak více osobní záležitostí, je to vlastně samostatná internetová stránka. Pro účely vzdělávání může sloužit například jako výměna informací mezi studenty. O simulaci a jejím využití ve vzdělávání byla řeč již v kapitole 4.4, kde byla zmíněna v této souvislosti hra The Sims 2. Projekt Second Life je stejně jako hra The Sims 2 založen na simulaci reality. Rozdíl mezi těmito dvěma platformami je v tom, že Second Life je přístupný on-line, tudíž hráč má možnost se v rámci virtuálního světa setkávat s ostatními lidmi a pohybovat se i v mnohem větším „prostoru“. Podcasty jsou pak audio nebo video záznamy uložené na internetu nejčastěji ve formátu MP3, tedy v digitální podobě (o využití audio a video záznamů ve vzdělávání viz kapitola 4.3).

Pravou novinkou v tomto smyslu je v trendech e-learningu tzv. rapid e-learning. Na rozdíl od klasických e-learningových kurzů, které kladou důraz na grafiku, názornost, je rapid e-learning od tohoto oproštěn, a to zejména z důvodu nenáročnosti na čas. Takové kurzy jsou v podstatě pouhou textovou verzí přednášek a testů. Odpadá tak veškeré programování, protože texty jsou vkládány do připravených šablon.

Jako jedna ze základních charakteristik dnešní informační společnosti byla již v první kapitole uvedena rychlost. Samozřejmě, že je výhodné,

pokud je e-learningový kurz hotový rychle a je tak možné ho okamžitě zpřístupnit studentům. Každopádně se zdá nejisté, zda v tomto ohledu může být tato rychlost dostatečně efektivní. Pokud je e-learning distanční formou studia, kde nejdůležitější je motivace učícího se, je to právě grafika a multimedialita těchto kurzů, která v něm dokáže vzbudit zájem jako jednu z velice podstatných součástí motivace. Rapid e-learning by mohl být možnou variantou doplňující blended learning, ale v rámci klasické distanční formy studia podle mého názoru budoucnost nemá. Tato skutečnost je ovšem odvislá od toho, jak se rapid e-learning osvědčí mezi studenty.

Určit směr vývoje, kterým se budou informační a komunikační technologie a potažmo také e-learning ubírat, není v podstatě možné. Ke změnám dochází tak rychle, že pokud si koupíme dnes počítač, již v okamžiku nákupu máme zastaralý model. Technologie se vyvíjí a stále se hledají nové a lepší možnosti jejich využití – i v oblasti vzdělávání. Důkazem toho mohou být zmíněné projekty jako např. Imagine Cup 2007.

7 Závěr

Hlavní roli v dnešní době hrají především informace, znalosti, proto také se o dnešní společnosti hovoří jako o informační. Tyto informace jsou předávány a sdíleny skrze informační a komunikační technologie, díky nimž se tok informací stává rychlejší. S rozvojem informačních a komunikačních technologií dochází v naší společnosti k řadě změn jako jsou například bourání časoprostorových bariér, změna struktury práce, lidé více pracují doma, dochází k ustupování manuální práce k práci více abstraktní. Na základě těchto primárních změn následují nevyhnutelně změny další, a to zejména ve sféře vzdělávání a učení tak, aby byli lidé schopní v nových podmínkách obstát. Trendem se tak stává právě e-learning.

E-learning lze nahlížet v několika možných rovinách, přičemž v této práci bylo využito jeho nejširší možné vymezení. Pozornost byla zaměřena na rozhlas, televizi, záznamová média, počítač a internet – tedy elektronická média jako zdroj učení a vzdělávání dospělých. Jak tato jednotlivá média dnes plní svou vzdělávací funkci nebylo jednoduché identifikovat. V první řadě na toto téma neexistuje žádný ucelený systém informací a za druhé je často vzdělávací funkce jednotlivých médií zcela upozaděna.

Při zkoumání vzdělávací funkce rozhlasu a televize hraje nejdůležitější úlohu fakt, zda se jedná o veřejnoprávní či komerční subjekt. Z tohoto pohledu je pak možné konstatovat, že v komerčních subjektech vzdělávací funkce není zastoupena téměř vůbec. Naopak u veřejnoprávních rozhlasových stanic a televizních kanálů přímo zákon stanovuje nutnost vzdělávací aktivity zařadit do programu. Vzdělávací pořady jsou ale do programu zařazovány nesystematicky a velmi často i nekonceptně. V České televizi chtějí tento stav změnit prostřednictvím nově vzniklého Centra vzdělávacích pořadů. Prostor pro zlepšení vzdělávacích aktivit u veřejnoprávního rozhlasu a televize zcela jistě spočívá v lepším využívání již existujícího vlastního vydavatelství pro publikování doprovodných materiálů ke vzdělávacím pořadům.

V zásadě nejpodstatnějším tématem souvisejícím v první řadě s rozhlasem, televizí a záznamovými médii, je fenomén digitalizace. V digitalizaci vysílání dřímá z pohledu vzdělávání dospělých neuvěřitelný potenciál. Digitální vysílání nabídne příjemci interaktivitu, možnost skladby vlastního programu, video on demand, DVB podtitulky, záznam pořadů v digitální kvalitě, elektronický programový průvodce, televizní hry nebo superteletext. Všechny výše zmíněné služby mohou velmi dobře sloužit pro účel vzdělávání.

Možnost vzdělávací funkce rozhlasu, televize a z části také záznamových médií je nezpochybnitelná, je zapotřebí si ale uvědomit, že často se nejedná o vzdělávání jako takové, ale o edutainment a infotainment. Vzdělávání v pravém slova smyslu, tedy komplexní, systematická a dlouhodobá aktivita, je dnes na poli e-learningu spojována především s počítačem a internetem. Pro e-learningové kurzy realizované skrze tyto prostředky existuje propracovaná metodika, didaktika, jsou jasně vymezené role všech zúčastněných – autora, tutora, studujícího. Ani tyto aspekty ale nejsou jednoznačnou zárukou pro to, že by všechny kurzy byly stejně kvalitní a efektivní. Kvalita jednotlivých projektů se velmi liší. Trh je kurzy přesycen a jedinec se tak v nabídce nemůže lehce orientovat.

V České republice také chybí jakákoliv jednotná strategie zvyšování počítačové nebo informační gramotnosti. Aktivita na zvyšování počítačové gramotnosti sice existují, ale je otázka, nakolik jsou efektivní. Nejnovější takovou snahou je zavedení poukázek na vzdělávání v maximální výši 6000 Kč na osobu od počátku roku 2009. Během pěti let by tak mělo být mezi občany České republiky rozděleno 4,7 mld. Kč z Evropské unie. Jakkoliv vysoký jednorázový příspěvek na počítačové kurzy ale nemůže v žádném případě nahradit chybějící komplexní a dlouhodobou strategii.

Dalším zásadním problémem je fakt, že Česká republika zaostává i za mnohem méně rozvinutými zeměmi co se týče vybavenosti českých domácností informačními a komunikačními technologiemi. Vybavenost českých domácností počítačem a internetem je zcela nezpochybnitelně

základním krokem k plnění cílů stanovených Evropskou unií pro rozvoj informační společnosti, jedním z nichž je i rozvinutí služeb e-vzdělávání.

Počítačová, informační gramotnost, vybavenost domácností jednotlivými technologiemi, strategie rozvoje informační společnosti, kontrola kvality a celková koordinace e-learningových kurzů, ale i problematika mediální gramotnosti – to všechno jsou témata, kterými je potřeba se zabývat. Řešení by mělo být komplexní a systematické, proto by bylo vhodné, aby existoval jeden zastřešující subjekt, kterým by mohlo být zrušené Ministerstvo informatiky České republiky.

Zvyšování počítačové gramotnosti mezi dospělou populací a rozšiřování vlastnictví počítače a internetu v českých domácnostech je nezbytné pro to, aby se mohl rozvíjet také e-learning. Vzhledem k demografickému vývoji, budou stále větší cílovou skupinou senioři. Právě proto by dnes měla být pozornost zaměřena zejména na starší generace, aby se naučily s počítačem zacházet a v budoucnu tak mohly služeb e-learningu bez omezení využívat.

O celkově neutěšeném stavu vzdělávání dospělých v České republice svědčí také kampaň „Chceme se stát Eurolopatou?“ z června 2008, kde se uvádí, že se u nás vzdělává pouze něco málo přes 6 % dospělé populace. Tato kampaň je realizována společností Česká hlava, která se věnuje projektům na zvyšování vědecké a technické inteligence. Právě e-learning se zdá být vhodným prostředkem vzdělávání dospělých, abychom v této oblasti nezaostávali za celou Evropou a nemuseli se tak stát „Eurolopatou“.

8 Soupis bibliografických citací

BAREŠOVÁ, A. *E-learning ve vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha : VOX, 2003. 174 s. ISBN 80-86324-27-3.

CASTELLS, M. *The Information Age : economy, society, culture. Vol. 1. The Rise of the Network Society*. 2. vyd. Oxford: Blackwell Publishers, 2000. 594 s. ISBN 978-0-631-22140-1.

Co je e-learning?. Edoceo.cz [online]. 2006 [cit. 2007-08-10]. Dostupný z WWW: <www.edoceo.cz/elearning>.

Co je ICT. Jak na IT [online]. 2008 [cit. 2008-04-08]. Dostupný z WWW: <http://www.jaknait.cz/informacni_komunikacni_technologie.php?cojeICT=true>

Český rozhlas ve zkratce. Český rozhlas [online]. 2008 [cit. 2008-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/informace/html/cro_brozura07_komplet.pdf>

ČSÚ. *Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci*. Český statistický úřad [online]. 2007 [cit. 2007-08-12]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/domacnosti_a_jednotlivci>.

ČSÚ. *Informační společnost v číslech 2008*. Český statistický úřad [online]. 2008. [cit. 2008-04-22]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/informacni_spolecnost_v_cislech_2008_o>

DEFLEUR, M., BALLOVÁ - ROKEACHOVÁ, S. *Teorie masové komunikace*. Překl. Jan Jiráček. 1. vyd. Praha: Karolinum pro Fakultu sociálních věd UK, 1996. 363 s. ISBN 80-7184-09-8.

eEurope – Information Society for All. *EurActiv.com* [online]. 2007 [cit. 2008-03-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.com/en/infosociety/eeurope-information-society/article-117472>>

eEurope 2005: *Informační společnost pro všechny* [online]. 2005 [cit. 2008-04-14]. Dostupný z WWW: <http://www.esfcr.cz/files/clanky/1279/plan_2005.pdf>

Edice ČT. Česká televize [online]. 2008 [cit. 2008-06-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct/lide/edicect/index.php>>

Elektronické vzdělávání se postupně stává samozřejmostí.

Businessworld.cz [online]. 2004 [cit. 2007-08-09]. Dostupný z WWW:
<www.businessworld.cz/bw.nsf/temata/B079ED54A567E006C1256E8900485A10?OpenDocument&cast=1>

HANZLÍKOVÁ, M. *Reader in Call Methods*. Praha: Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta, Jazykové centrum 2001. ISBN: 80-7308-014-1

JIRÁK, J. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 1.vyd. Praha: Portál 2003. 208s. ISBN: 80-7178-697-7

JIRÁK, J. *Proč potřebujeme mediální výchovu*. Metodický portál RVP [online]. 2006 [cit. 2008-04-04]. Dostupný z WWW:
<<http://www.rvp.cz/clanek/282/540>>

KARLÍK, M. *Nahradí internet televizi?* www.radiotv.cz [online]. 2005 [cit. 2007-08-20], s. 1. Dostupný z WWW: <<http://www.radiotv.cz/televize-clanky/3384/nahradi-internet-televizi-.html>>.

KLIMEŠ, C. *Internet ve vzdělávání*. Ostravská univerzita [online] 2000 [cit.2008-04-25]. Dostupný z WWW:
<http://www.lf1.cuni.cz/Data/Documents/0BBF2EAA-DEF9-4CD9-AB5A-C8E5A371D4C8/E-learning_ve_vzdelavani.pdf>

KODEX Českého rozhlasu. Český rozhlas [online]. 1996 [cit. 2008-03-30]. Dostupný z WWW:
<http://media.rozhlas.cz/informace/dokumenty/_binary/00294913.pdf>

KODEX České Televize. Česká televize [online]. 1996 [cit. 2008-03-30]. Dostupný z WWW:< <http://www.ceskatelevize.cz/ct/kodex/10.php>>

KOHOUTEK, R. *Pojem mediální gramotnost*. ABZ slovník cizích slov [online] 2005 [cit.2008-04-06]. Dostupný na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/medialni-gramotnost>>

KOPECKÝ, K. *E-learning (nejen) pro pedagogy*. Olomouc: HANEX 2006. ISBN: 80-85783-50-9

KUŽNÍK, J. *Český program pro neslyšící postoupil v Soulu mezi nejlepší návrhy světa*. Technet.cz [online]. 2007 [cit. 2007-08-12], s. 1. Dostupný z WWW: <http://technet.idnes.cz/cesky-program-pro-neslyšici-postoupil-v-soulumezinejlepinsinavrhysevtat1/software.asp?c=A070807_102746_software_kuz>.

KRAFL, M. ČT eviduje rekordní počet přihlášených televizorů. [online]. 2007 [cit. 2008-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.tvcentrum.com/?action=show&art=4572> >

MCQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Překl. Jan Jiráček. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 447 s. ISBN 80-7178-200-9

MediaProjekt – přehled poslechovosti. RadioTV.cz [online]. 2007 [cit.2008-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.radiotv.cz/poslechovost/detail.phtml?seasid=20073&order=share>>

Memorandum o celoživotním učení. Národní vzdělávací fond [online]. 2000 [cit.2008-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>>

MUSIL, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia 2003. 256 s. ISBN: 80-7220-157-3

MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. Praha: ASPI Publishing, 2004. 148 s. 2.vyd. ISBN: 80-7357-045-9

Národní politika pro vysokorychlostní přístup - broadband strategie. Ministerstvo vnitra [online]. 2005 [cit.2008-04-21] Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/micr/scripts/detail.php_id_3157.html>

NICOL, Ch. *ICT Policy: Beginner's Handbook*. The Association for progressive communication [online]. 2007 [cit.2008-04-08]. Dostupný na WWW: <<http://old.apc.org/english/rights/handbook/index.shtml>>

PALÁN, Z. *Lidské zdroje: výkladový slovník*. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. 280 s. ISBN 80-200-0950-7.

PAZDERÁK, J. *Historie televize*. [online]. 2007 [cit. 2008-02-16]. Dostupný z WWW: <radio.feld.cvut.cz/media/resources/Historie_Televize.pdf >

PETRUSEK, M. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 459s. ISBN: 80-86429-63-6

PŘIBYLOVÁ, M. *Socioekonomické postavení informačních profesionálů v dnešní společnosti: soukromý sektor*. Praha, Národní knihovna ČR 2000. ISSN: 1214-0678. Rok 2000, č. 5–6, s. 212–226. [online] <http://full.nkp.cz/nkkkr/Nkkkr0005-6/0005-6212.html>

RADECKÝ, A. *Spolupráce FEL ČVUT a Sun pomáhá vývojářům i nevidomým.* Inovace.cz [online]. 2008 [cit.2008-05-06] Dostupný z WWW: <<http://www.inovace.cz/informacni-a-komunikacni-technologie/spoluprace-fel-cvut-a-sun-pomaha-vyvojarum-i-nevidomym/>>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Výzkumný ústav pedagogický v Praze [online]. 2007 [cit. 2008-04-05]. 104s. ISBN 978-80-87000-11-3. Dostupný na WWW: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Výzkumný ústav pedagogický v Praze [online]. 2007 [cit. 2008-04-05]. 126s. Dostupný na WWW: <http://www.rvp.cz/soubor/RVPZV_2007-07.pdf>

Ročenka Českého rozhlasu 2006. Český rozhlas [online]. 2007 [cit.2008-4-28]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/informace/dokumenty/_galerie/351316?type=binary&pozice=1>

Rozhlasová univerzita třetího věku. Český rozhlas [online]. 2008 [cit.2008-5-17]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/praha/porady/_zprava/107412>

ROŽÁNEK, F. *Co je digitální vysílání?* Český rozhlas [online]. 2006 [cit. 2008-04-14]. Dostupný na WWW: <http://www.rozhlas.cz/digital/info/_zprava/234175>

RYLICH, J. *Také E-learning se vyvíjí.* Lupa.cz [online]. 2008 [cit.2008-05-06]. Dostupný na WWW: <<http://www.lupa.cz/clanky/konference-o-e-learningu/>>

SAK, P. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputelizovaném světě.* Praha: Portál 2007. 296 s. ISBN: 978-80-7367-230-0

SAVALA, T., MacDONALD, J. *Equipping Europeans for Life – The Key Competencies Framework and its Significance for Europe.* Lifelong learning in Europe. 2006, vol. 11, no. 2, p. 78-101. ISSN: 1239-6826

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých.* Praha: Filozofická fakulta UK 2005. 236 s. ISBN: 80-86284-55-7

Tisková zpráva Microsoft. Inovace.cz [online]. 2008 [cit.2008-05-06] Dostupný z WWW: <<http://www.inovace.cz/informacni-a-komunikacni-technologie/microsoft-uzavrel-dohodu-o-spolupraci-s-univerzitou-tomase-bati/>>

TOFFLER, A., TOFFLEROVÁ, H. *Nová civilizace: třetí vlna a její důsledky*. Praha: Dokořán 2001. ISBN: 80-86569-00-4

TUPÝ, J. *Komentář k vybraným ustanovením RVP ZV a ŠVP*. Metodický portál RVP. 2005 [cit. 2008-04-03]. Dostupný z WWW:
<<http://www.rvp.cz/clanek/377>>

VYMAZAL, J. *Masová komunikace a její prostředky ve výchově a vzdělávání dospělých*. 1. vyd. UK, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 163 s.

Výroční zpráva Rady Českého rozhlasu 1998. Český rozhlas [online]. 1999 [cit. 2008-04-25]. Dostupný na WWW:
<<http://www2.rozhlas.cz/radacro/vyrocn98.htm#2sluzba>>

Zákon č. 483/1991 o České televizi. Česká televize [online]. 1996 [cit. 2008-04-15]. Dostupný z WWW:
<<http://www.ceskatelevize.cz/ct/zakony/index.php>>

Zákon č. 484/1991 o Českém rozhlasu. DigiZone.cz [online]. 2005 [cit. 2008-04-15]. Dostupný z WWW:
<<http://www.digizone.cz/zakony/zakon-484-1991/>>

ZLATUŠKA, J. *Vzdělání pro informační společnost*. Park.cz [online]. 1997 [cit. 2008-03-25], 8s. Dostupný z WWW:
<http://www.park.cz/vzdelani_pro_informacni_spolecnost>.

ZLATUŠKA, J. *Co je to informační společnost?* Veřejná správa online [online]. 1999 [cit. 2008-03-22], 2s. Dostupný z WWW:
<http://vs.vismo.cz/dokumenty/dokumenty2.asp?id_org=200003&id=1018>

Zpráva o plnění Národního programu reforem ČR. Ministerstvo průmyslu a obchodu [online]. 2007 [cit. 2008-03-29], Dostupný z WWW:
<<http://www.mpo.cz/dokument37130.html>>

ZUBOFF, S. *In the age of smart machine: The Future of Work and Power..* New York: Perseus Publishing 1989. 468p. ISBN-13: 9780465032112

9 Bibliografie

BRDIČKA, B.: *Role internetu ve vzdělávání.* Pedagogická fakulta UK. [online]. 2003. [příst.2008-04-30] Dostupný z WWW: <<http://it.pedf.cuni.cz/~bobr/role/ccont.htm>>

McLUHAN, M.: *Jak rozumět médiím: Extenze člověka.* 1.vyd. Praha: Odeon 1991. 348s. ISBN 80-207-0296-2.

PETERKA, J.: *Startuje Národní program počítačové gramotnosti.* Lupa – server o českém internetu [online]. 2003. [příst.2008-04-24] Dostupný z WWW: <<http://www.lupa.cz/clanky/startuje-narodni-program-pocitacove-gramotnosti/>>

PETERKA, J.: *Máme broadbandové fórum!* Lupa – server o českém internetu [online]. 2005. [příst.2008-04-24] Dostupný z WWW: <<http://www.lupa.cz/clanky/mame-broadbandove-forum/>>

ŠIMÁČEK, P.: *Současná problematika Československého rozhlasu v Ústí nad Labem.* Diplomová práce. Praha: Fakulta žurnalistiky Univerzity Karlovy v Praze, 1977.

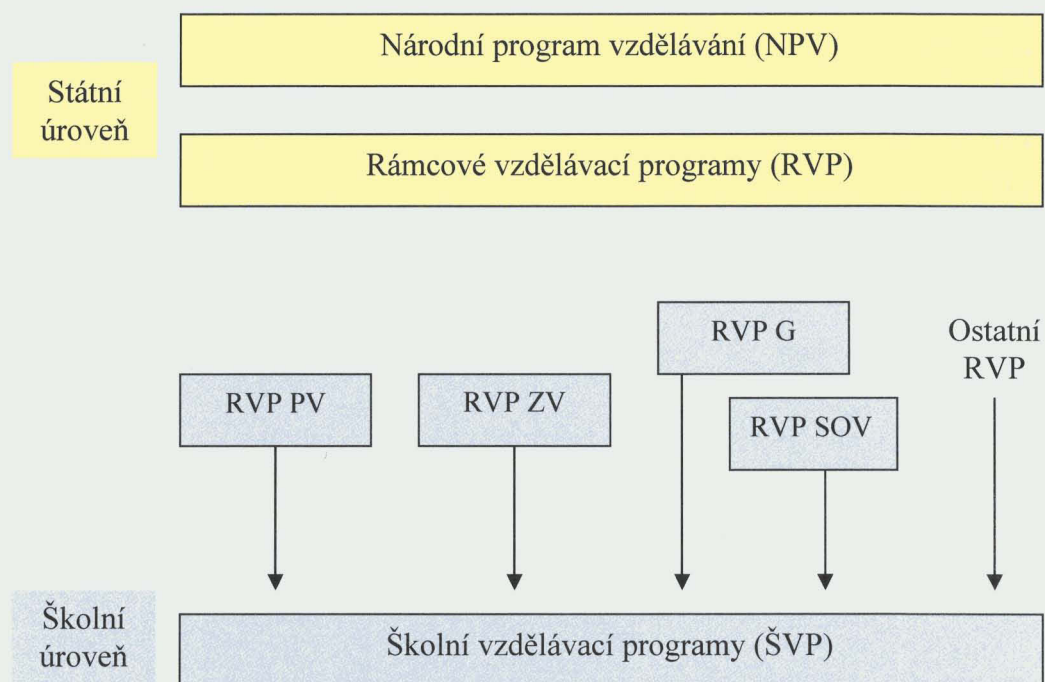
ŠIMÁČKOVÁ, R.: *Před televizní obrazovkou.* Absolventská práce. Most: Vyšší odborná škola sociálně právní 1999

10 Přílohy

Příloha A – Systém kurikulárních dokumentů	100
Příloha B – Rámcový učební plán	101
Příloha C – Typologie účinků médií	102
Příloha D – Grafy vlastnictví elektronických médií	103
Příloha E – Pokrytí České republiky digitálním signálem	105
Příloha F – Seznam kabelových a satelitních televizí	107
Příloha G – Struktura nabídky digitálních videopůjčoven	109
Příloha H – Grafy vývoje vybavenosti českých domácností počítačem a internetem	110
Příloha I – Rozhovor s šéfdramaturgyní Centra vzdělávacích pořadů České televize paní Alenou Müllerovou ze dne 25. 5. 2008	111

Příloha A - Systém kurikulárních dokumentů

Vysvětlivky:

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

RVP SOV – Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání

Ostatní RVP – rámcové vzdělávací programy, které kromě výše uvedených vymezuje školský zákon

Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (2007, str. 5)

Příloha B – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Vzdělávací oblasti Vzdělávací obory	1.ročník	2.ročník	3.ročník	4.ročník	Min.čas.dotace za 4 roky
Jazyk a jazyková komunikace					
Český jazyk a literatura	P	P	P	P	12
Cizí jazyk	P	P	P	P	12
Další cizí jazyk	P	P	P	P	12
Matematika a její aplikace	P	P	P	V	10
Člověk a příroda	P	P	V	V	36
Fyzika					
Chemie					
Biologie					
Geografie					
Geologie					
Člověk a společnost	P	P	V	V	
Občanský a společensko- vědní základ					
Dějepis					
Geografie					
Člověk a svět práce	xxx				X
Umění a kultura	P	P	V	V	4
Hudební obor					
Výtvarný obor					
Člověk a zdraví	P	P	P	P	8
Tělesná výchova					
Výchova ke zdraví	xxx				X
Informatika a informační a komunikační technologie	V	V	V	V	4
Volitelné vzdělávací aktivity	V	V	P	P	8
Průřezová témata	xxx				X
Disponibilní časová dotace					26
Celková povinná časová dotace					132

Vysvětlivky:

- P - vzdělávací obsah oborů dané vzdělávací oblasti musí být zařazen v příslušném ročníku (ročnících)
- V - zařazení vzdělávacího obsahu oborů dané vzdělávací oblasti do ročníku/ů stanovuje ŠVP
- xxx - vzdělávací obsah vzdělávací oblasti (oboru) vymezený v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia musí být v průběhu vyznačeného období do ŠVP zařazen; ŠVP stanovuje v jakém ročníku a jakým způsobem se vzdělávací obsah realizuje
- X - časovou dotaci stanovuje ŠVP

Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (2007, s. 83)

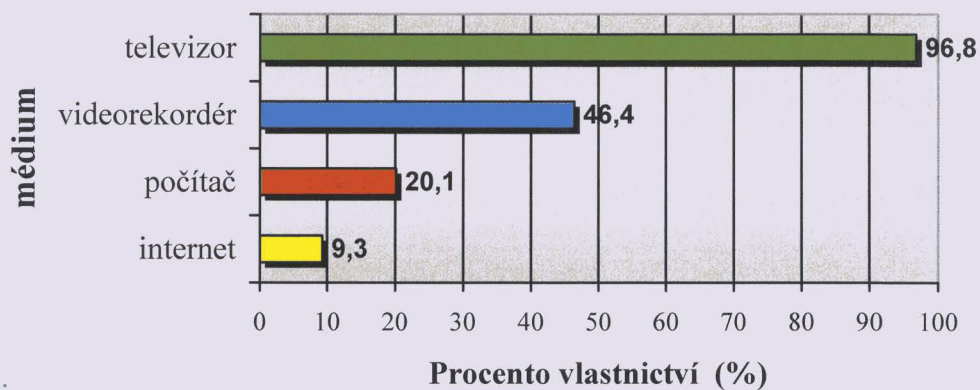

Zpracováno podle: Golding in McQuail 1999, s. 368

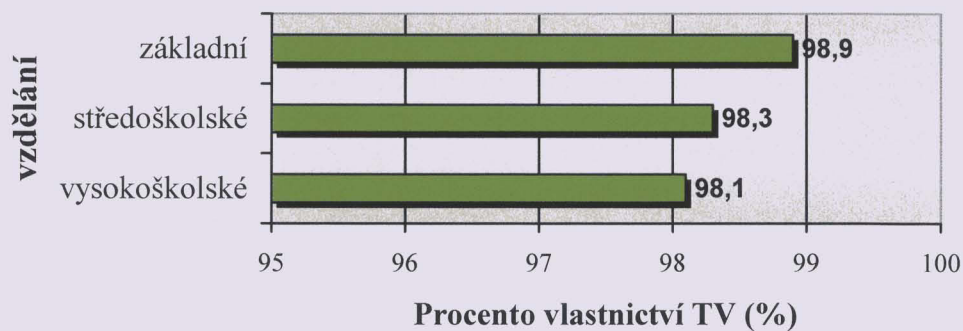
Příloha D – Grafy k 4. kapitole

Poznámka: Celkový počet českých domácností: 3 966 678 (výchozí údaj pouze pro graf 1). V grafech 2-5 výchozí počet domácností: 1 809 833.

Graf 1 - Vybavenost domácností jednotlivými médii dle sčítání lidu 2001 (ČSÚ).

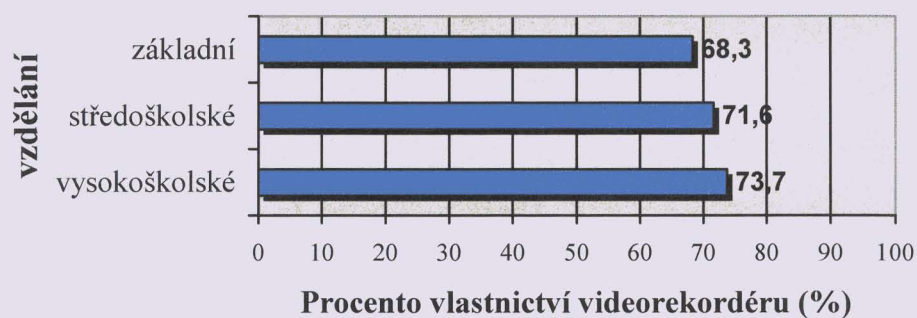
Graf 2 – Procento vlastnictví TV přijímače v domácnostech, kde alespoň jeden člen (manžel/manželka) má uvedené vzdělání (ČSÚ, Sčítání lidu 2001).

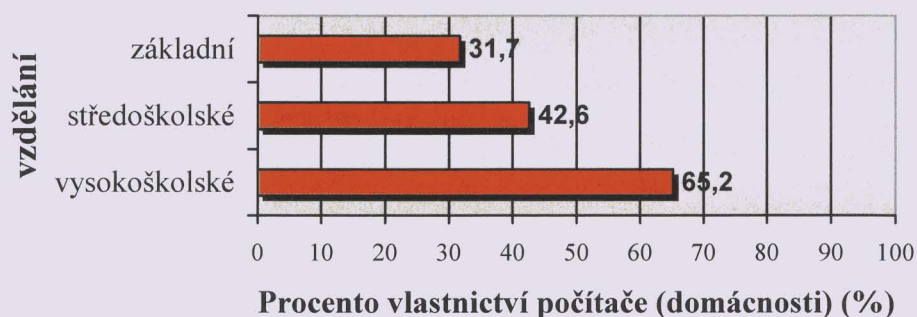

Příloha D – Grafy k 4. kapitole (pokračování)

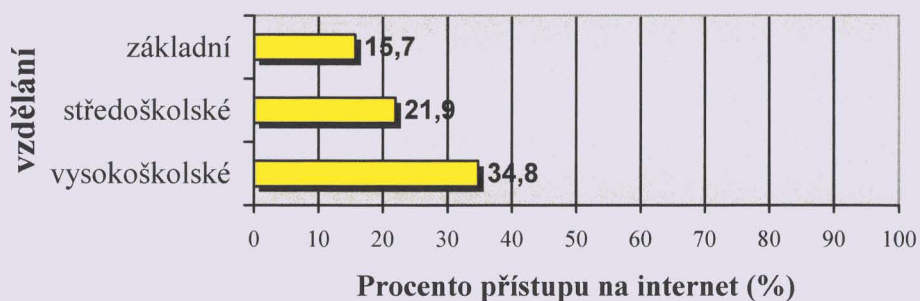
Graf 3 – Procento vlastnictví videorekordéru v domácnostech, kde alespoň jeden člen (manžel/manželka) má uvedené vzdělání (ČSÚ, 2007)

Graf 4 - Procento vlastnictví počítače v domácnostech, kde alespoň jeden člen (manžel/manželka) má uvedené vzdělání (ČSÚ, 2007).

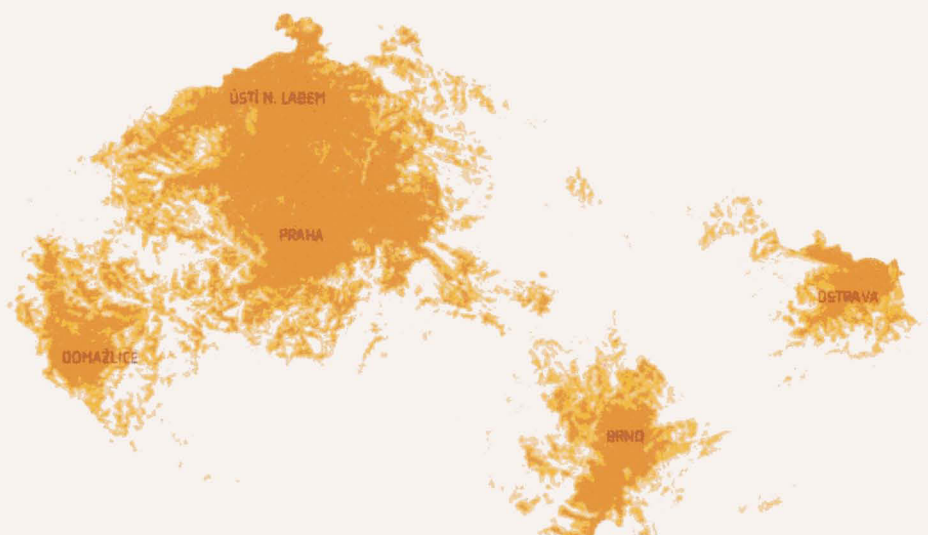
Graf 5 - Procento vlastnictví přístupu na internet v domácnostech, kde alespoň jeden člen (manžel/manželka) má uvedené vzdělání (ČSÚ, 2007).

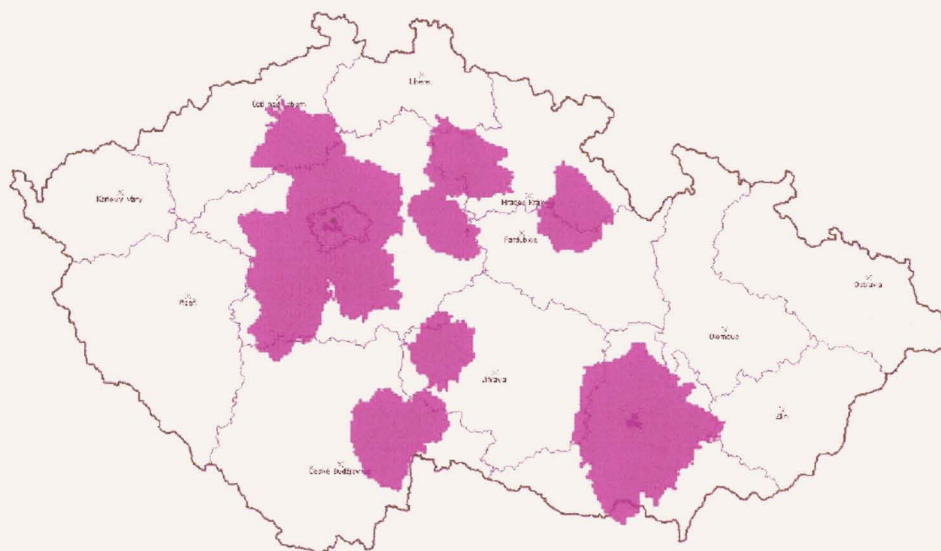
Příloha E - Pokrytí ČR signálem digitálním vysíláním (k 1. 7. 2007)

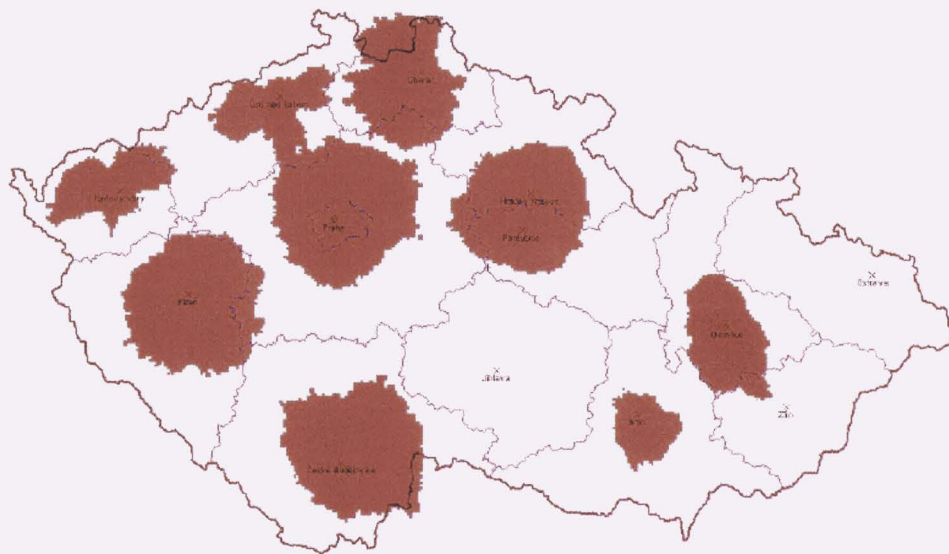
Multiplex A

Experimentální vysílání multiplexu B

Experimentální vysílání Multiplexu C

Zpracováno podle: <http://www.digizone.cz/texty/mapy-pokryti/>

Příloha F – Seznam kabelových a satelitních stanic v ČR

Pozn.: do tabulky jsou zahrnuty pouze stanice vysílající alespoň částečně v českém jazyce nebo s českými titulky (údaje k 1. 4. 2008)

Název stanice	Zaměření
24cz	parlamentní
Animal Planet	dokumentární
Anime +	animovaný, dětský
AXN	filmový
AXN Crime	filmový
AXN Sci-fi	filmový
Cinemax	filmový
Cinemax2	filmový
CS FILM	filmový
Discovery	dokumentární
EuroSport	sportovní
Extreme	sportovní
Film +	filmový
Film Box	filmový
Galaxie sport	sportovní
Hallmark	filmový
HBO	filmový
HBO Comedy	filmový
HBO2	filmový
Jetix	dětský
Jim Jam	dětský
MGM	filmový
Minimax	dětský
Motors TV	sportovní

Příloha F – pokračování

Název stanice	Zaměření
National Geographic	dokumentární
Nonstop Kino	filmový
Nonstop Kino HD	filmový
Óčko	hudební
Spektrum	dokumentární
Sport1	sportovní
TV Deko	tematický - bydlení
TV Noe	křesťanský
TV Paprika	tematický - gastronomický
UPC Express	zpravodajský
Viasat Explorer	dokumentární - technika
Viasat History	dokumentární - historie
Zone Club	tematický - pro ženy
Zone Reality	tematický - reality show
Zone Romantica	seriály, romantika

Zpracováno podle: <http://www.radiotv.cz/tv/> a <http://www.upc.cz>

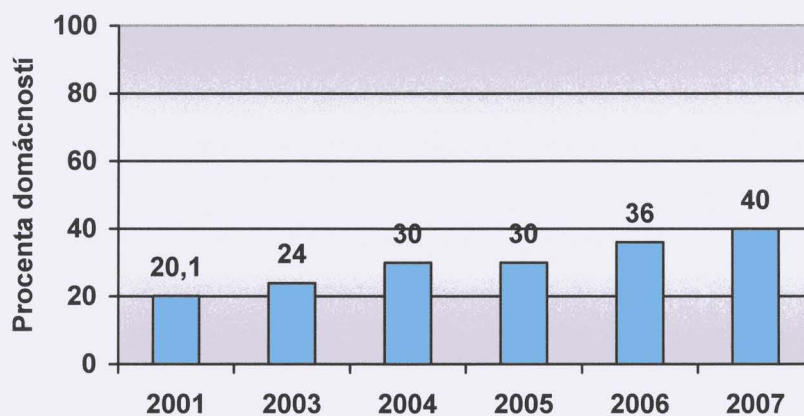
Příloha G – Struktura nabídky digitálních videopůjčoven

Česká televize	PRIMA TV	NOVA TV
<u>Filmy</u> komedie krimi drama historické rodinné dobrodružné <u>TV seriály</u> <u>Pro děti</u> večerníčky pohádky seriály film vzdělávací <u>Zábava</u> <u>Hudba</u> klasická populární <u>Dokumenty</u> cestopisy příroda vzdělávací historie sociální	<u>Filmy</u> akční dobrodružný dokument drama horor komedie krimi lifestyle naučné pro děti romance sci-fi seriály thriller	<u>Filmy</u> akční dobrodružný dokument drama horor hudební klipy komedie krimi lifestyle naučné pro děti romance sci-fi seriály thriller zdarma pro dospělé

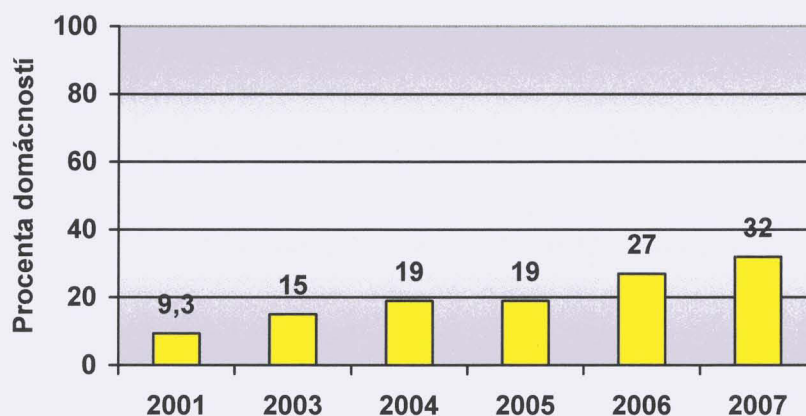
Zpracováno podle: <http://videopujcovna.ceskatelevize.cz>,
<http://nova.kinomania.cz>, <http://iprima.kinomania.cz>

Příloha H – Srovnání vlastnictví počítače a internetu v českých domácnostech od roku 2001

Graf 6 – Procentuelní vybavení domácností počítačem v letech 2001-2007, zpracováno podle údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2008).

Graf 7 - Procentuelní vybavení domácností připojením k internetu v letech 2001-2007, zpracováno podle údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2008).

Příloha I – Rozhovor s novou šéfdramaturgyní Centra
vzdělávacích pořadů České televize paní Alenou Müllerovou ze
dne 25. 5. 2008

1.) Podle čeho se určuje na jaké vzdělávací pořady se koupí vysílací práva?

Ideálně podle koncepce České televize (podle mandátu ČT, vysílacího schématu, společenských priorit, předpokladu sledovanosti...), Centra vzdělávacích pořadů, kvality obsahu, výše ceny (často se od jednoho prodávajícího kupují tzv. balíčky, tzn. více pořadů najednou, z nichž část je např. hraný film + dokumenty nebo série + nějaké solitéry apod.) To, pokud se jedná o zahraniční nákupy. Pokud jde o české dokumenty nebo populárně vědecké pořady, je to podobné, často se však kupuje hrubý materiál, který potom tvůrce dokončí již ve výrobních kapacitách ČT anebo svých (např. přírodovědné pořady, které se natáčí tzv. sběrnou metodou čili dlouhodobě - př. o životě netopýrů, některé typy náročných dokumentů apod.). Při nákupu se orientujeme především na kvalitu a jméno výrobce, ať už jde o broadcastery jako BBC, Channel Four, YLE, France 5, NHK, atd. nebo soukromé zahraniční agentury. Samozřejmě se někdy ocitáme i v situaci, kdy jsme nuceni získávat pořady do vysílání méně koncepčně.

2.) V Kodexu ČT je doslova uvedeno „Tam, kde je to možné a vhodné, doplní ČT uvedení vzdělávacího či osvětového pořadu nabídkou dalších zdrojů informací o tématu včetně publikace vzdělávacích informací na vlastních internetových stránkách (e-learning)“ – je toto nějakým způsobem realizované v praxi?

Podívejte se, prosím, např. na webové stránky:

www.ceskatelevize.cz/port, www.ceskatelevize.cz/diagnoza,

www.ceskatelevize.cz/jadro, www.ceskatelevize.cz/lekari,

www.ceskatelevize.cz/inspirace a další pořady, týkající se vzdělávání na

www.ceskatelevize.cz/vzdelavani.

3.) Spolupracujete v rámci své práce s nějakými dalšími organizacemi, institucemi? Pokud ano, s jakými a v jakém směru? Pokud ne, proč?

Spolupracujeme s Radou odborníků na vzdělávání, s nimiž konzultujeme priority, zaměření na divácké kategorie, koncepci apod. Spolupracujeme v rámci multimediálních projektů s rádií, časopisy... Spolupracujeme s AV ČR a vysokými, středními, příp. i základními školami, s oborovými odborníky, s institucemi jako je např. ÚIV, VÚP.

V rámci mezinárodní spolupráce jsme po léta v kontaktu a aktivní spolupráci s EBU (European Broadcasting Union), ICEM, Athena Web, mnoha západoevropskými televizemi veřejné služby. Nové druhy spolupráce přináší nastávající digitalizace

- 4.) Myslíte si, že probíhající digitalizace po svém dokončení nějakým zásadním způsobem může ovlivnit televizní vzdělávání?

Digitalizace přinese mnoho pozitivního pro diváky, umožní bohatou interaktivitu, což bude významné zvláště pro vzdělávací pořady, ale současně znamená i jisté ohrožení, nedokáží-li se tvůrci s předstihem a kreativně s technickými možnostmi a možnostmi a potřebami nových diváků, jejich životním stylem adekvátně vyrovnat. Divák = spotřebitel!

Evidenční list knihovny

Diplomové/bakalářské práce
se půjčují pouze prezenčně!

UŽIVETEL

potvrzuje svým podpisem, že pokud tuto diplomovou práci

Šimáčková, Z.: E-learning ve vzdělávání dospělých

využije ve svém textu, uvede ji v seznamu literatury a bude ji řádně citovat
jako jakýkoliv jiný pramen.

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis

Pokračování evidenčního listu knihovny

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis

Pokračování evidenčního listu knihovny

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis

Pokračování evidenčního listu knihovny

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis